

Ilkka Koskinen

Suomi matkalla Naton jäsenyyteen?

2000-luvun keskustelu ja sen taustaa

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Valtio-oppi

Ohjaaja: Mikko Lahtinen

Pro Gradu - työ

19.5.2008

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

KOSKINEN, ILKKA: Suomi matkalla Naton jäsenyyteen? 2000-luvun keskustelu ja sen taustaa

Pro gradu –tutkielma, 78 s.

Valtio-oppi

Toukokuu 2008

Tutkin pro gradu – työssäni Suomessa 2000- luvulla käytyä keskustelua Natosta ja Suomen mahdollisesta liittymisestä sen jäseneksi. Jäsenyydestä on keskusteltu lähes koko 2000-luvun ajan. Vuosien kuluessa keskusteluun osallistuvien henkilöiden joukko on laajentunut ja asiasta on voitu puhua aiempaa suorasukaisemmin. Varsinkin aluksi keskustelua käytiin itse keskustelusta, mutta myöhemmin alettiin puhua enemmän myös itse Naton jäsenyydestä.

Työssä on seurattu käytyä keskustelua julkisuudessa esitetyissä puheenvuoroissa, eduskunnassa, tiedotusvälineissä sekä kirjallisuudessa. Tiedotusvälineissä on raportoitu käytyä keskustelua ja sen lisäksi otettu itse kantaa pääkirjoituksessa. Sanomalehdistä etenkin Helsingin sanomien aktiivista roolia tarkastellaan.

Keskustelun taustaksi tarkastelen Suomen historiallista tilannetta isompien ryhmittymien välissä ja puolueettomuuden historiaa, joka on osaltaan vaikuttamassa nykyiseen tilanteeseen jossa suurin osa suomalaisista vastustaa tai ei ainakaan kannata Naton jäsenyyttä. Koetan hahmotella Suomen vaihtoehtoja jäsenyydelle ja toisaalta Suomen asemaa Naton jäsenenä. Työssä tarkastellaan myös lyhyesti muiden Euroopan Unioniin kuuluvien liittoutumattomien maiden tilannetta.

Keskustelusta korostuu kolme motiivia, joilla Suomi voisi liittyä Natoon. Yksi keskeinen motiivi olisi vaikutusvalta, jota jäsenyydellä saavutettaisiin Naton toiminnassa. Toinen tärkeä motiivi olisi turvallisuus, vaikka se onkin jäämässä taka-alalle Naton toiminnassa ja sitä pidetään etenkin Suomen tilanteessa osittain vanhentuneena motiivina. Kolmas ja ehkä eniten taustalle jäävä motiivi on identiteetti. Useimpien kokema Suomen identiteetti ei edellytä liittymistä Natoon maan

säilyttämiseksi läntisessä kulttuuripiirissä, vaan päinvastoin maan identiteetti edellyttää liittoutumattomuutta. Keskustelussa tuli vahvasti tarve välttää liittyminen Natoon väärässä viiteryhmissä. Venäjän ja Euroopan unionin vaikutus identiteettiin on myös tarkastelun kohteena.

Natosta käydyin keskustelun voi selkeästi havaita tulleen avoimemmaksi, kun kannan ottaminen asiaan ei ole enää vaatinut niin suurta varovaisuutta kuin aiemmin. Tämän tyyppinen keskustelu ei kuitenkaan voi johtaa lopputulokseen ja sitä tullaankin jossain muodossa käymään niin kauan kuin Nato on olemassa. Jäsenyyden toteuduttuakaan siitä tuskin lakattaisiin keskustelemasta moniarvoisessa yhteiskunnassa.

Natokeskustelusta ei voi päätellä, onko Suomi matkalla Natoon vai ei, vaikka aiheeseen liittyvät jyrkimmät puheenvuorot molempiin suuntiin ovat tasoittuneet. Keskeisiä tekijöitä Nato-option mahdollisessa käytössä ovat Naton oma kehitys ja muiden maiden jäsenyys. Etenkin Ruotsilla on keskeinen asema Suomen jäsenyyttä harkittaessa. Tämän tyyppinen keskustelu kuuluu demokraattiseen valtioon, vaikka asiasta onkin puhuttu jo huomattavan pitkään.

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	1
1. Johdanto	3
2. Menetelmät	7
3. Suomen identiteetistä ja kansalaismielipiteestä	8
<i>3.1. Venäjän uhka identiteetin rakentajana</i>	<i>10</i>
<i>3.2. Euroopan unionin jäsenyys läntisen identiteetin rakentajana</i>	<i>12</i>
<i>3.3 Kansalaismielipiteen taustoja</i>	<i>17</i>
<i>3.4. Suomen mahdollisia jäsenyysmotiiveja</i>	<i>18</i>
4. Naton roolin muutos ja sen vaikutukset Suomeen	19
<i>4.1. Pienet maat osana Natoa</i>	<i>28</i>
<i>4.2. Suomi osana turvallisuuskonfliktia</i>	<i>30</i>
<i>4.3. Yhdysvaltojen rooli</i>	<i>31</i>
<i>4.4. Venäjän rooli</i>	<i>32</i>
<i>4.5. Natojäsenyyden vaihtoehdot</i>	<i>33</i>
<i>4.5.1 Rauhankumppanuusohjelma</i>	<i>33</i>
<i>4.5.2 Euroopan unionin kriisinhallintakonsepti</i>	<i>35</i>
<i>4.5.3. Nato-yhteistyöstä pidättäytyminen</i>	<i>36</i>
<i>4.5.4. Perinteinen puolueettomuus</i>	<i>36</i>
5. Suomen virallinen linja	37
6. Natokeskustelu vastaavassa tilanteessa olevissa maissa	40
<i>6.1 Ruotsi lähimpänä vertailukohtana</i>	<i>40</i>
<i>6.2. Irlanti ja Itävalta</i>	<i>41</i>

6.3. <i>Jo pitkään Natoon kuuluneet Pohjoismaat – Tanska ja Norja</i>	42
6.4. <i>Uusi jäsenmaa Unkari</i>	44
6.5. <i>Mihin Suomi vertautuisi?</i>	46
7. Natokeskustelu eduskunnassa	46
8. Kansalaismielipiteen muotoutuminen ja tiedotusvälineiden rooli	52
8.1. <i>Helsingin sanomien roolista</i>	54
9. Keskustelun siirtyminen uudelle tasolle	57
10. Onko keskustelu myöhässä – vai aikaisessa?	62
11. Keskustelun vaikuttavuus	64
12. Lopuksi	66
LÄHTEET	72

1. Johdanto

Useimmissa puheenvuoroissa Suomen liittymistä Pohjois-Atlantin puolustusliittoon (Nato) ei ole pidetty ajankohtaisena viime vuosina. Aiheesta on kyllä ajoittain keskusteltu vilkkaastikin, mutta usein keskustelun keskiössä on ollut itse keskustelu. Itse asiasta on alettu puhua enemmän vasta tämän vuosikymmenen loppupuolella. Samalla keskustelu on arkipäiväistynyt, eikä Suomen ulkopuolella tarvitse tapahtua mitään uutta keskustelun pysymiseksi käynnissä.

Suomea on väitetty Natotettavan, kun liittymisen puolesta on otettu kantaa tavallaan ylhäältä päin. Natottaminen on ilmaisu, johon sisältyy ajatus jäsenyyden edistämisestä salakavalasti ja asianmukaisen päätöksentekoprosessin ulkopuolella. Jäsenyyttä on pidetty mahdollisempaan niin sanotun eliitin piirissä kuin tavallisen kansan parissa. Usein kansan suuren vastustuksen sanottiin suoranaisesti johtuvan asianmukaisen tiedon puutteesta. Vaikuttaa siltä, että nykyään Natoon liittyminen ei olisi ollenkaan niin suuri ja tunteita herättävä asia kuin viisi vuotta sitten, vaikka jäsenyys onkin edelleen näitä molempia. Tapahtunut muutos ei selity kokonaisuudessaan maailmantilanteen muutoksella tai ajankulumisella, joten ehkä aktiiviset keskustelijatkin ovat saaneet aikaan jotain muutosta ilmapiirissä. Keskustelua ovat viritelleet sekä jäsenyyden kannattajat että vastustajat.

Kylmän sodan aikana puolueettomuuspolitiikalla oli monopoliasema mietittäessä nykyhetken tai tulevaisuuden vaihtoehtoja. Tähän oli olemassa pitkältä ajalta juontuvat historialliset syynsä. Oli syynä sitten negatiivisena pidettävä suomettuminen tai ei, Neuvostoliiton uhka esti ajattelemastakaan mahdollisuutta liittoutua sotilaallisesti lännen kanssa. Tilanne säilyi vuosikymmeniä vakaana (ja myös vakavana). Edelleenkin esimerkiksi Baltian maiden, entisten Neuvostotasavaltojen, vuonna 2004 tapahtunut liittyminen Natoon on saanut melko penseän vastaanoton Venäjältä, joka sanoo olevansa huolissaan oman turvallisuutensa puolesta ja Baltian venäläisvähemmistön asemasta. Nato onkin saanut käyttöönsä tukikohtia Venäjän rajan tuntumasta. Tämä kertoo vastakkainasettelun Venäjän ja Naton välillä olevan yhä jossain määrin voimissaan, vaikka Naton ajatellaan nykyisin toimivan lähinnä toisenlaisten uhkakuvien parissa. Nämä uudet uhkakuvat ovat realisoituneet etenkin terrorisminvastaisessa sodassa, kuitenkin liittämättä kyseistä ilmausta nimenomaan Natoon. Sotaa olisi käyty ilman Nato-yhteistyötäkin.

Kuitenkin esimerkiksi mainitut Baltian maat suojautuvat jäsenyydellä nimenomaan Venäjän uhkaa vastaan. Suomen mahdollinen jäsenyysprofiili olisi luultavasti toisenlainen jo historiallisesta taustastakin johtuen. Euroopan Unionin ja Naton jäsenyydestä keskusteltaessa suomalaisille on ollut tärkeää, että mahdollinen liittyminen tapahtuisi oikean viiteryhmän kanssa samanaikaisesti. Tähän viiteryhmään kuuluvat entiset puolueettomat maat. Maantieteelliselle sijainnilleen Suomi ei kuitenkaan voi mitään.

Heti kylmän sodan jälkeenkään liittoutumisesta ei esiintynyt kuin satunnaisia kannanottoja. Keskustelu on päässyt viriämään vasta 2000-luvun aikana nykyiselle vilkkaalle tasolle. Välillä toki on hiljaisempiakin aikoja, jolloin aihe jää enemmän taka-alalle. Tosin edelleenkin keskustelu saattaa liikkua ”keskustelua keskustelusta” tasolla. Mietitään sitä miksi ei keskustella, vaikka selkeitä poliittisia ulostulojakin on alkanut esiintyä. Esimerkiksi vuonna 2000 tasavallan presidentti Tarja Halonen ei virkaanastujaispuheessaan katsonut jäsenyyttä tarpeelliseksi, presidentti Martti Ahtisaari puolestaan on ilmoittautunut jäsenyyden kannattajaksi. Keväällä 2004 esillä olivat enemmänkin päivänpolitiikassa toimivien poliitikkojen kannanotot. Enää ei siis tarvinnut omata mitään vahvaa instituutioasemaa voidakseen lausua mielipidettään tähän asiaan. Toisaalta instituutioasema (esim. virassa olevalla presidentillä ja pääministerillä) pakottaa varovaisuuteen. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Liisa Jaakonsaari (sd.) on profiloitunut aktiivisena jäsenyyden kannattajana. Hän olikin keskustelun käydessä kuumimmillaan halukas laittamaan sanan ”puolueettomuus” museoon. Nykyään tuota sanaa harvoin kuuleekaan, ”liittoutumattomuus” on sen sijaan edelleen voimissaan. Myös eduskunnan puhemiehenä ja pääministerinä toimineen Paavo Lipposen näkemykset ovat olleet myönteisiä jäsenyydelle. Keskustelun siirtyminen käytännön tasolle voisi ennakoita muutoksia nykytilanteeseen. Ensimmäisinä avoimia kantoja Naton jäsenyyteen tuntuivat ottavan jo päivänpolitiikasta tai muista merkittävistä tehtävistä syrjään jääneet henkilöt. Heillä on asemastaan johtuen painoarvoa, mutta ei enää niin paljon rajoitteita pysyä virallisella linjalla.

Nato järjestönä ja käsitteenä tuntuu merkitsevän kovin eri asiaa puhujasta riippuen. Se voi olla läntinen arvoyhteisö, joka puolustaa demokratiaa ja ihmisoikeuksia. Silloin ei ole mitään syytä jättäytyä tuon järjestön ulkopuolelle. Joskus Nato taas on kylmän sodan aikaisen tehtävänsä kadotettuaan muuttunut Yhdysvaltain öljynsaannin

turvaamiseksi käytävän maailmanvalloituksen peitejärjestöksi, joka olisi syytä kiertää niin kaukaa kuin mahdollista. Kumpikin näkemys Natosta on melko vahvasti kärjistetty mielipide. Keskustelussa ja keskustelua analysoitaessa on tärkeää tietää, mikä Nato oikeastaan on. Millaiset ovat sen rakenteet, toimijat ja päämäärät. Myös Suomen asema rauhankumppanina tai täysjäsenenä riippuu sekä maasta (Suomesta) että järjestöstä (Natosta) ja näiden tahtotilasta. Naton uudet jäsenvaltiot ovat olleet itse aktiivisia jäsenyysprosessin käynnistäjiä, mihin Suomessa ei tällä hetkellä ole huomattavaa motivaatiota.

Yleisesti Suomessa valtiojohto on katsonut, ettei jäsenyys ole vallitsevissa olosuhteissa tarpeen, mutta suurten turvallisuuspoliittisten muutosten mahdollisuuden vuoksi on haluttu säilyttää Nato-optio. Se tarkoittaa mahdollisuutta hakea Naton jäsenyyttä. Näin asiasta sanotaan nimenomaan virallisissa kannanotoissa. Mutta katsotaanko esimerkiksi suhteellisen hiljattain toteutunut Naton itälaajentuminen tällaiseksi muutokseksi? Onhan Itämeri nyt etelä- ja kaakkoiskulmastaan Naton sisämeri. Kun tästä laajentumisesta on kulunut neljä vuotta, vaikuttaisi sen aiheuttama muutos Suomen tilanteeseen olevan varsin pieni. Kuitenkin edelleen suurin osa kansasta ja poliittisista toimijoista haluaa pitää Suomen kokonaan sotilaallisten liittoumien ulkopuolella.

Tarkoitukseni on selvittää, onko Suomessa jäsenyydestä käytävällä keskustelulla mitään vaikutusta jäsenyysprosessiin ja millaisia keinoja on käytetty prosessin aloittamiseksi, edistämiseksi, hidastamiseksi tai estämiseksi. Haluan tietää keskustellaanko enemmän tosiasioista vai toiveista ja uhkakuvista. Myös haluan selvittää konkreettisemmin jäsenyysprosessiin vaikuttavia tekijöitä. Koetan löytää vertailupohjaa myös muista vastaavassa tilanteessa olevista maista. Esimerkiksi Ruotsi, Itävalta ja Irlanti ovat Euroopan Unionin jäseniä, mutta eivät kuulu Natoon. Parhaiten vertailupohjaa tarjoaa Ruotsi kulttuurisen ja historiallisen samankaltaisuuden perusteella. Toki jokainen maa on tässäkin suhteessa oma erityistapauksensa. Pyrin myös määrittelemään erilaisia näkökulmia hahmottaa silloista tilannetta. Mielenkiintoani on herättänyt myös se, kuinka vahvaa vaikutusta loppujen lopuksi oli Helsingin sanomien runsaalla ja pääsääntöisesti jäsenyyteen myönteisesti suhtautuvalla kirjoittelulla. Käytännössä mikään muu valtamedia ei ole profiloitunut Naton kannattajaksi tai vastustajaksi. Lehti on myös ainoa selkeän kannan ilmoittanut valtamedia.

Joissakin lähdeteksteissä oli keskustelua siitä, tulisiko sotilasliitto kirjoittaa suomeksi Nato vai NATO. Isolla kirjoitettu versio tuntuisi oikealta sillä perustelulla, että kyseessä on englanninkielinen lyhenne. Kuitenkin sana on vakiintunut jo kauan sitten suomenkieliseen käyttöön. Tässäkin työssä käytän pienellä kirjoitettua versiota, koska sellaisena se on vakiintunut kieleemme. En usko, että tämän version käyttö enää kotouttaa järjestöä lisää suomenkieleen ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Nato on nykyisellään jo melkoisen tunnettu asia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kirjoitustavallakin on merkitystä, kun keskustelussa vaikuttavat vivahde-erot ja pienet yksityiskohdat. Ainakin niistä on tulkittu Suomen suunnanmuutoksia. Nyt olemme siirtyneet tai siirtymässä kohti aikoja jolloin Nato-jäsenyydestä puhutaan suoraan.

Natokeskustelu on jatkumo, joka ei koskaan saavuta lopullista päätepistettään. Niin kauan kuin Suomi ei ole jäsen, aina joku pitää Nato-optiota esillä. Ainakin jos Nato edelleen on olemassa oleva järjestö. Jos Suomi liittyisi, ei sekään ratkaisu koskaan saavuttaisi koko kansan tukea. Tässä tapauksessa keskustelu kuitenkin hiljenisi alun jälkeen. Kun tarkastelee Nato-keskustelua vuosina 2003–2004 ja nyt noin viisi vuotta myöhemmin, syntyy mielikuva siitä että ajatus Naton jäsenyydestä on valtavirtaistunut. Aiemmin minkä tahansa poliittisen puolueen edustajan ei ollut viisasta puhua julkisuudessa Naton jäsenyyden puolesta, koska hän olisi menettänyt ääniä. Nykyisin Nato-jäsenyyden aivan avoimessa kannattamisessa ei ole mitään tavatonta. Voisi ajatella että muutoksen on aiheuttanut muuttuva maailmantilanne ja lisääntynyt keskustelu, jonka yhteydessä Nato on tullut ikään kuin tutummaksi. Asian esillä olo muokannut maaperää Nato-jäsenyydelle, oli Suomella ja suomalaisilla sitten halua ajaa jäsenyyttä tai ei.

Tutkielmassa ei oteta kantaa siihen pitäisikö Suomen liittyä Natoon vai ei. En myöskään yritä paljonkaan ennakoida sitä, liittykö Suomi lähitulevaisuudessa tai koskaan myöhemmin Natoon. Tosin keskustelun ymmärtämiseksi se on välillä tarpeen. Kuitenkin pyrin lähinnä selvittämään Suomen Nato-ilmapiiriä nyt ja siihen johtaneita tekijöitä.

Seuraavassa tarkastelen oletuksen pohjalta lyhyesti kantoja Natosta. Useimpien keskustelijoiden kannat voi sijoittaa johonkin näistä kolmesta kategoriasta, joskin näitä voi pitää karkeina yleistyksinä. Ehdottoman myönteisen kannan ottaa pieni vähemmistö kansasta ja vain hieman suurempi osuus eliitin edustajista. Heille Nato on

Eurooppalainen arvoyhteisö, johon on yhtä luonnollista kuulua kuin Euroopan Unioniin tai Yhdistyneisiin kansakuntiin. Nato merkitsee heille yleismaailmallista rauhaa ylläpitävää toimijaa. Nato-jäsenyyden kannattajia löytyy enemmän eliitin ja poliittisesti oikealla olevien keskuudesta.

Toinen tyypillinen kanta on: kyllä, jos. Tämä ryhmä lienee lähinnä virallista Nato-optiolinjaa. Natoon ei juuri nyt olla menossa, mutta maailmantilanteen muuttuessa liittymistä harkittaisiin tai Ruotsin hakiessa jäsenyyttä Suomen tulisi seurata perässä. Heille Nato merkitsee samantapaisia asioita kuin yksiselitteisemmin myönteisten ryhmälle. Mutta Naton ulkopuolelle jäämistä ei kuitenkaan nähdä heittäytymisenä ulkopuoliseksi suhteessa läntiseen maailmaan ja kansainväliseen yhteisöön. Tässä ryhmässä pidetään liittoutumattoman maan roolin säilymistä maailmassa mahdollisena myös tulevaisuudessa.

Kolmas kanta on kielteinen jäsenyyden suhteen. Äärimmillään Natoa pidetään Yhdysvaltojen oikeana kätenä, jota käytetään maailmanherruuden saavuttamiseen ja öljyn saatavuuden turvaamiseen. Useimmiten kuitenkin kielteiseen kantaan on syynä lievempi oletus autonomian menettämisestä, kasvavista puolustusmenoista tai ylipäätään yksinkertaisesti Naton tarpeettomuudesta Suomelle. Kielteisesti jäsenyyteen ovat perinteisesti suhtautuneet poliittinen vasemmisto ja niin sanotut kansan syvät rivit, joskin tässä suhteessa tapahtuu muutosta.

Nato-keskustelua tunnuttiin aluksi käynnisteltävän melko varovaisesti, itse asiaa jonkin verran kierrellen ja kaarrellen. Ensimmäiset toimijat olivat arvovaltaa saavuttaneita, mutta yleensä jo vastuullisista tehtävistä syrjään siirtyneitä henkilöitä. Heidän mielipiteitään kuunneltiin, mutta heillä ei ollut sitoumuksia pysytellä virallisella linjalla. Myönteisen Nato-kannan ääneen lausumista aiemmin vältelleet poliitikot alkoivat lausua ääneen myös tämän mielipiteen, vaikkakin edelleen vuonna 2008 poliitikkojen täytyy varoa, etteivät vaikuta liiaksi Nato-intoilijoilta. Suurimmat puolueet eivät ole ottaneet erityisen selkeää Nato-kantaa. Nykyisin jo tavallisella kansalaisellakin voi olla Nato-kanta eikä sen tarvitse olla kielteinen.

2. Menetelmät

Pääasiassa olen suunnitellut käyttäväni tekstejä analysoidessani niiden retoriikan analysointia. Koetan löytää kielenkäytöstä yhtäläisyyksiä vallankäyttöön sekä mihin

suuntaan keskustelu on menossa. Retoriikan tutkimusta saatettiin aiemmin pitää pinnallisena ilmiönä, nyt huomataan enemmänkin tekstin (sekä puhutun että kirjoitetun) vaikuttamismahdollisuudet. Kari Palonen ja Hilikka Summa määrittelevät kirjassaan Pelkkää retoriikkaa retoriikat policy-, polity-, politikointi ja politisointiretoriikkoihin. Nato-keskustelun yhteydessä tulisi tämän määrittelyn mukaan kyseeseen lähinnä policy-retoriikka, koska tilanteessa on valittava useista vaihtoehdoista jokin yhtenäinen linja. Kysymystä Naton jäsenyydestä ei ole mahdollista tarkastella ainoastaan kyllä tai ei-vaihtoehtojen kautta. Kysymys jäsenyydestä on tyypillinen ratkaisutilanne, jossa policyn valinta on hyvinkin pysyvä. Natosta ei ole vielä erottu, vaikka esimerkiksi Norjassa tästä vaihtoehdosta on keskusteltu. Tällä hetkellä on valittu vaihtoehto ei, josta on vaikea saada nykyisessä (maailman)poliittisessa tilanteessa pysyvä policy. Lähinnä mielenkiintoinen on tapa jolla toimijat päätyvät valitsemaan tietyn linjan. Tapahtuuko tämä valinta avoimesti ja demokraattisesti, vai ikään kuin puolisalaa ujuttaen jokin asia tosiasiaksi. (Palonen ja Summa 1996, 7-12)

Retorisesti mielenkiintoiseksi Nato-keskustelun tekee se, että keskustelu on jossain vaiheissaan lähinnä keskustelua keskustelusta itsestään. Itse asia saattaa siis välillä jäädä taka-alalle. Ludwig Wittgensteinin varhaisessa tuotannossa keskeinen lause oli ”Minkä ylipäänsä voi sanoa, sen voi sanoa selvästi, ja mistä ei voi puhua, siitä on vaiettava.” Tämän ajateltiin olevan ohje keskittyä puhumaan maailmassa vallitsevista tosiseikoista. (Leivo ja Piekäinen 1998, 85–86). Puhe kuitenkin on osa reaalisen todellisuuden rakentamisprosessia itsessään. Todellisuutta siis luodaan (ei vain kuvata) sanoilla. Nato-keskustelun yhteydessä on onnistuttu luomaan kuva Natosta aggressiivisena sotilasliittona, joka haluaa saada Yhdysvaltain johdolla maailman öljyvarat hallintaansa. Mutta ehkä vielä vahvemmin on onnistuttu luomaan kuva läntisen maailman arvoja toteuttavana organisaationa, johon kuulumattomuus on Suomelle ainoastaan historiallinen jäännös. Sanojen käyttö on ollut erittäin keskeinen osa tätä prosessia, jossa mielikuvat ovat muuttuneet oikeastaan melko radikaalillakin tavalla.

3. Suomen identiteetistä ja kansalaismielipiteestä

Historiassaan Suomi on yleensä ollut tavoittelematta liittoutumista. Tosin eteen on tullut tilanteita, joissa tilanne on pakottanut valitsemaan liittoutumisen ja suuremman

pahan väliltä. Suomea varsinaisena kansakuntana ei ole ollut olemassa kuin viimeisen kahden vuosisadan aikana. Aiemmin Suomen alue oli luokituksestaan pikemminkin Ruotsin itäisiä maakuntia kuin oma erillinen maa. Kieliraja kulki yhteiskuntaluokkien välissä, ei niinkään alueellisesti. Sittenkin sekä Suomen liittäminen Venäjään kuin talvi- ja jatkosodat ovat perustuneet etupiirijakoon, jossa Suomella ei ole katsottu olevan paljonkaan sananvaltaa omiin asioihinsa. (Klinge 1997, 11–34.)

Liittoutumisesta ei ole ollut tarvetta eikä mahdollisuutta tehdä erityisiä omaehtoisia valintoja ennen kuin vasta itsenäistymisen jälkeen. Liittoutumisesta puhuville itsemääräämis- ja itsemäärittelyoikeuden säilyttäminen on tärkeä motiivi. Nato-jäsenyyden kannattajat haluavat itse määrittellä kuulumisemme läntiseen alueeseen liittymällä osaksi yhteisöä, johon lähes kaikki läntisen kulttuuripiirin valtiot kuuluvat. Vastustajat taas eivät halua tulla määritellyksi osaksi poliittista Itä-Eurooppaa liittymällä nyt jäseneksi. Maantieteellisesti Suomi on idemmässä kuin monet entisistä kommunistivaltioista. Suomen identiteetti ei tarvitse pikaista kasvojenkohotusta, minkä tarve oli keskeinen syy entisten Itäblokin maiden suhteellisen nopeaan jäsenyyteen. Suomen identiteetin voi tulkita olevan vahva, koska se ei tarvitse pönkitystä sotilasliiton jäsenyydellä. Toisaalta sen voi tulkita olevan heikko, jos jäsenyys koetaan uhaksi omalla autonomialle ja identiteetille. Nykyinen tilanne Nato-optioineen tuntuu epämääräiseltä (vaikkakin järkevältä) ja sen mukana Suomen identiteetti selkiyttämisen tarpeessa olevalta.

Niin Suomen itsenäistymisessä kuin sitä seuranneessa sisällissodasta oli yhdestä näkökulmasta kysymys liittoutumisesta ja sen välttämättömyydestä. Enää kiisteltiin siitä, liittoudutaanko Saksan vai Venäjän kanssa. Porvarit tekivät yhteistyötä Saksan kanssa (mm. jääkärien koulutus) kun myös Venäjältä oli hankittava tunnustus itsenäisyydelle. Punaisen puolen voitto olisi saattanut ajaa Suomen takaisin osaksi Venäjää, sittemmin Neuvostoliittoa. Itsenäistymisen tapahduttua ja riittävästi vakiinnuttua Suomi pyrki olemaan puolueeton valtio tukeutuen muun muassa puolueettomaan Ruotsiin. (Klinge 1997, 516–524.)

Toisessa maailmansodassa joutuminen määritellyksi Neuvostoliiton etupiiriin kolhi Suomen puolueettomuutta. Talvisodassa Suomi sai materiaalista, muttei juurikaan poliittista tukea läntisiltä valtioilta. Välirauhan ja jatkosodan aikana Suomessa oli saksalaisia joukkoja, mutta varsinaista liittolaissopimusta pyrittiin välttämään.

Diplomaattisuhteiden katkeaminen Iso-Britanniaan johtui kuitenkin maan tekemästä liittolaisuustulkinnasta suomalaisten ja saksalaisten välillä.

YYA-sopimus saattoi vaikuttaa silloisista keskeisistä Naton jäsenmaista Suomen liittoutumiselta Neuvostoliiton kanssa, vaikka asian oleminen lähinnä välttämättömyys silloisessa poliittisessa tilanteessa olisikin ollut tiedossa. Poliittista toimintaa leimasi äärimmäinen varovaisuus koko kylmän sodan ajan, vaikka puolueettomuuspolitiikkaan kuuluivatkin aktiiviset toimet. (Hannula 1998, 83–131)

Liittoutuminen otettiin kuitenkin edelleen mukaan keskusteluun mahdollisuuksien avauduttua siihen suuntaan. Kysymys Suomen identiteetistä on aina ollut enemmän tai vähemmän käymistilassa. Identiteettikeskustelu on kuluvalle vuosikymmenellä erittäin vahvasti kietoutunut kysymykseen Suomen jäsenyydestä Natossa, koska muilta osiltaan Suomen identiteetti on jo kohtuullisen hyvin vakiintunut. Viimeistään lähes sadan vuoden itsenäisyysaika on ollut kansakunnan identiteetin vakiintumisen aikaa.

3.1. Venäjän uhka identiteetin rakentajana

Valtion (ja miksei myös yksittäisen henkilön tai järjestön tms.) identiteettiin vaikuttavat koetut uhat. Yleensä ainakaan länsimaiset valtiot eivät suoraan osoita jotakin valtiota potentiaaliseksi viholliseksi. Se olisi diplomaattisesti harkitsematonta ja itseään toteuttavaa. Mutta kuitenkin etenkin omaa valtiota suurempien naapurivaltioiden puolelta saatetaan kokea potentiaalista uhkaa. Muut naapurivaltiot kuin Venäjä ovat olleet sekä kooltaan että väkiluvultaan korkeintaan vähän Suomea isompia ja niissä on ollut pitkään vakaa yhteiskunnallinen järjestelmä, joka on ollut lähellä suomalaista. Lähes koko itsenäisyyden ajan koetut valtiolliset uhkakuvat ovat tulleet lähinnä idän suunnalta. Ruotsi ei ole vuosisatoihin ollut naapureitaan valloittava suurvalta, mutta Venäjän vallan aika oli etenkin itsenäisyyden alettua tuoreessa muistissa. Sittemmin Neuvostoliitto osoittautui toisen maailmansodan aikana myös konkreettiseksi uhaksi. Nyky-Venäjän yhteiskunnallinen kehitys ei ole välttämättä kulkenut yksinomaan demokraattiseen suuntaan, mikä voi olla omiaan aiheuttamaan levottomuutta naapurivaltioissa. Epädemokraattisesti hallitut valtiot ovat usein demokraattisesti hallittuja suurempi uhka myös naapureilleen. Toisaalta vallan keskittyminen ja tietoinen keskittäminen vie erilaisilta

ja pyrkimyksiltään vaihtelevilta ääriliikkeiltä mahdollisuuksia saavuttaa valtaa. Venäjän ajautuminen kaaokseen olisi turvallisuusriski myös naapurimaille.

Valtioneuvoston vuoden 2001 turvallisuuspoliittisessa selonteossa Suomeen kohdistuvat uhat lähinnä maailmanlaajuisia siviilikriisinhallinnan alaan kuuluvia uhkatekijöitä, jotka saattavat ulottua Suomeenkin. Venäjää ei luonnollisestikaan mainita erityisenä uhkana. Valtiosta kuitenkin todetaan, että se ”ylläpitää merkittävää sotilaallista voimaa ja valmiutta Kuolan sekä Pietarin alueet kattavassa Leningradin sotilaspiirissä” ja että Venäjän ”tavoitteet Pohjois-Euroopassa liittyvät ennen muuta Naton laajenemisen vastustamiseen, strategisen ydinpelotteen ylläpitoon sekä Pietarin alueen ja Itämeren kauppareitin turvaamiseen”. Sotilaallisen uhan Venäjä muodostaisi lähinnä sen ja Baltian maiden välien kiristyessä tai Venäjän uudistuspolitiikan epäonnistuessa. (Pursiainen 2002, 6-7) Suomen ja Venäjän välien erityistä kiristymistä ei voida tämänhetkisten tosiasioiden mukaan pitää todennäköisenä tulevaisuuden skenaariona. Tosin se on mahdollista. Sotilaallisen voiman keskittyminen Suomen lähialueille selittynee myös väestöllisillä, historiallisilla ja maantieteellisillä syillä.

Venäjän ylläpitämää sotilaallista voimaa voidaan ylläpitää myös Naton (Norjan) läheisyydessä kaiken varalta ja myös Baltian maita vastaan. Ainakin suomalaisesta näkökulmasta Suomessa ei ole nykyisellään minkään ”uhatun kansakunnan identiteettiä”. Myöskään Baltian maiden jäsenyyden toteutuminen 2004 ei aiheuttanut Venäjältä mitään konkreettisia vastatoimia vaikka välit ovat säilyneet huonoina, ajoittain jopa kireinä. Konkreettisenä esimerkkinä on Tallinnassa sijaitsevan sotilaspatsaan siirrosta aiheutunut liikehdintä Viron venäläisväestön ja Venäjän venäläisten keskuudessa. Liikehdintää myös oletettavasti provosoitiin presidenttiä läheltä olevilta tahoilta. Venäläisvähemmistöjen asema Baltiassa on ollut Venäjälle syy puuttua näiden maiden asioihin, oli siihen aihetta tai ei. Taas Kuolan alue ydinkäyttöisine sukellusveneineen on strategisesti tärkeä myös yhteytenä jäämerelle. Pietarin alueen turvaamiseen liittyivät myös Neuvostoliiton aluevaatimukset ennen talvisotaa ja Suomelle määrätyt alueluovutukset sodan lopputuloksena. Naton jäsenyyden ja siitä keskustelemisen vaikutukset Suomen identiteettiin Venäjän varjossa ovat hyvinkin vaihtelevia.

Venäjän uhan kokemista ylivoimaiseksi muiden uhkien joukosta on välttelty sanomasta ääneen. Yksilöidyistä uhkakuvista saattaa helposti tulla itseään toteuttavia profetioita. (Hägglund 2001, 11) Natokeskustelussa on puhuttu suhteellisen vähän Venäjän uhasta, vaikka se usein onkin vahvasti taustalla vaikuttava tekijä. Muuttuvassa maailmassa se saattaa loppujen lopuksi olla taustalle vähitellen jäävä ”vanhan maailman” uhka. Venäjän motiivit uhata Suomea ovat luultavasti melko vähäiset. Poliitikastaan päätelleen Venäjä katsoo nykyisin etupiiriinsä kuuluvan korkeintaan entiset Neuvostoliiton maat. Näitä maita (esim. Ukraina) on kuitenkin varoiteltu liittymästä Natoon. Sotilaallisen voiman käyttö on jo kauan rajautunut Venäjän omalle alueelle, kuten Tsetseniaan. Kuitenkin Venäjä haluaa pitää kiinni nykyisestä alueestaan samoin kuin nykyisestä poliittisesta vaikutusalueestaan.

3.2 Euroopan Unionin jäsenyys läntisen identiteetin rakentajana

Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 on keskeinen historiallinen tapahtuma osana läntisen identiteetin luomista. Samalla kertaa liittyi kaksi muuta liittoutumatonta maata, Ruotsi ja Itävalta. Myös nämä maat eivät olleet silloin Naton jäseniä eivätkä ole myöhemminkään liittyneet sotilasliittoon. Molemmat maat ovat myös aina onnistuneet pysyttelemään Varsovan liiton ja kommunistihallinnon vaikutuspiirin ulkopuolella. Siinä mielessä oli Suomelle oikea hetki liittyä jäseneksi Euroopan Unioniin, kun viiteryhmäkin oli oikea. Vaikkakin suuremmassa laajentumisessa 2004 liittyivät entisten sosialististen maiden ohella myös Malta ja Kypros, olisi jäsenyyttä vasta tällöin haettaessa koettu samanlaisia tunteita väärästä viiteryhmästä kuin nyt on koettu Nato-keskustelussa. Välttämättä nekkään eivät olisi olleet täysin järkiperusteisia. Euroopan unionin keskeisimmät piirteet ja toiminnot liittyvät muuhun kuin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, joten liittoutumattoman maan identiteetti ei sinällään ollut uhattuna päätettäessä tästä jäsenyydestä.

Kuitenkin voi nähdä paljon yhtäläisiä piirteitä kansalaiskeskustelussa jota käytiin ennen (ja käydään joskus vieläkin) Euroopan Unioniin liittymistä ja nykyisessä Nato-keskustelussa. Eräässä mielessä asetelma on kuitenkin päinvastainen: 1980-luvun loppupuolella kansalaiset olisivat olleet valmiimpia menemään jäsenyyden suhteen pidemmälle kuin poliitikot. (Mörttinen ja Törnudd 2006, 384) Poliittisesti oikealle suuntautuneet suhtautuivat keskimäärin myönteisemmin Euroopan Unionin jäsenyyteen ja suhtautuvat myös myönteisemmin ajatukseen Nato-jäsenyydestä.

Neuvostoliiton olemassaolo riitti pitämään YYA-suomessa ajatuksen EU-jäsenyydestä (saati Nato-jäsenyydestä) etäisenä. Nyky-Venäjäkin pystyy vaikuttamaan pelkällä olemassaolollaan suomalaisten asenteisiin Nato-jäsenyyden suhteen, vaikka vaikutusta on molempiin suuntiin. Maailman tapahtumat vaikuttivat myös suomalaisten suhtautumiseen EU-jäsenyyteen. Esimerkiksi ”Suomen syöjän” Vladimir Zhirinovskin lausunnot ja orastava menestys Venäjällä saivat suomalaiset hakemaan turvallisuudentunnetta läntisestä suuntautumisesta juuri EU-jäsenyyssprosessin aikaan. (Mörttinen ja Törnudd 2006, 386) Sitemmin Nato-jäsenyyden kannatukseen ovat vaikuttaneet monet ajankohtaiset tapahtumat, kuten Irakin sota ja terrorisminvastainen sota ylipäänsä. Maailmanpoliittinen epävarmuus toimii kuitenkin molempiin suuntiin. Nato-jäsenyydestä on vaadittu kansanäänestystä (esim. www.keskusta.fi [www-dokumentti]), joka saattaa toteutuakin. Natohan ei halua ottaa jäsenikseen valtioita, joiden väestön enemmistö vastustaa jäsenyyttä. Toistaiseksi tämä riittää pitämään Suomen Naton laajentumisen ulkopuolella. Edellisen kerran kansanäänestyksen aiheena oli jäsenyys Euroopan Unionissa, mikä tekisi tästäkin luontevan aiheen äänestykselle.

Raimo Lintonen käsittelee Suomen EU-jäsenhanketta kriisinä, kun Suomen oli kiiruhdettava Unionin jäseneksi samaan aikaan Ruotsin kanssa. Voisiko sama kuvio toistua Naton jäsenyyden kanssa? Onko Suomessa pohdittu tarpeeksi tilannetta, jossa Ruotsi olisi liittymässä Natoon? Olisiko Suomen silloin mahdollista ja tarkoituksenmukaista jättäytyä Naton ulkopuolelle? Ruotsin ilmoittaessa aikomuksestaan hakea jäsenyyttä 1990 ei tilanteen epävarmuus kehottanut määrittelemään integraatiopolitiikkaa uudelleen. Kuitenkin jo seuraavana vuonna koettiin tärkeiden arvojen olevan uhattuna, jos Suomi olisi jäänyt yksin EU:n ulkopuolelle. (Lintonen 2003, 149) Suomen ratkaisuun vaikutti niin sanottu Ruotsin imperatiivi: Suomen ei kannattanut jättäytyä sellaisten kaupallisten suosituimmuusjärjestelyjen ulkopuolelle, jotka takasivat Ruotsille pääsyn Länsi-Euroopan markkinoille. Suomen oli turvattava ainakin tasavertaiset lähtöedellytykset tärkeimpien kilpailijoidensa kanssa. Pelättiin myös, että Ruotsin liittyessä EU:n jäseneksi Suomi jäisi yksin tai ”väärään seuraan” itäisen Euroopan maiden joukkoon. (Lintonen 2003, 152–153) Samat lainalaisuudet tuntuvat pätevän edelleenkin tarkasteltaessa Ruotsin ja Suomen suhdetta. Yksinjääminen (Ruotsi liittymässä) ei ole edullista Suomelle, oli kyse sitten Euroopan Unionin tai Naton jäsenyydestä. Kylmän

sodan päättyminen käytännössä mahdollisti Euroopan Unionin jäsenyyden ja mahdollisti Naton nousemisen edes optioksi Suomelle.

Yhtäläisyys EU:sta ja Natosta keskusteltaessa on myös tietynlainen kevyemmän vaihtoehdon etsiminen. Ennen EU:ta kehitettiin Euroopan talousaluetta (ETA), johon nykyään kuuluu Unionin jäsenmaiden lisäksi Norja, Islanti ja Liechtenstein. Laajentuminen on tapahtunut Unionin kasvaessa uusilla jäsenmailla, eikä ETA:an ole liittynyt enää uusia jäseniä eikä sitä pidetä enää vaihtoehtona EU:lle. Natolle kevyempi vaihtoehto olisi lähinnä Euroopan Unionin omat turvatakuut. Kuitenkin nämäkin ovat kytketyssä Natoon Euroopan Unionin suuren Nato-enemmistön mukana. Muutaman maan (esim. Pohjoismaat) keskinäisiä puolustusliittoja ei kukaan ole tosissaan esittänyt vaihtoehdoksi Natolle. Muuallakaan Euroopassa tällaiset suunnitelmat eivät ole ottaneet tulta alleen, johtuen mahdollisesti Naton jo vakiintuneesta asemasta.

Euroopan Unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen ulottuvuus on kuitenkin saamassa lisää painoarvoa. Ulkopolitiikassa on entistä enemmän kysymys monenkeskisistä kuin kahdenvälisistä suhteista. EU-jäsenyys 1995 sinetöi monenkeskisen suhteen myös Suomen ja Venäjän välillä. Suomi oli kylmän sodan aikana pidättäytynyt arvostelemasta Venäjää, mutta sittemmin Euroopan Unioni oli kuitenkin keskeisimpiä kriitikoita vaikkapa Tshetsshenian sodan suhteen. Venäjään nähden Suomi on ollut jopa korostetusti ”EU-Suomi” ja Unionin sisällä ajanut myös kahdenvälisen suhteiden harmonisointia. (Pursiainen 2002, 22) Entinen puolustusvoimien komentaja ja Euroopan Sotilaskomitean puheenjohtaja Gustav Hägglund uskoo läheisemmän EU-yhteistyön myös sotilaallisella tasolla varmistavan sen, ettemme jää yksin kriisitilanteessa (Hägglund 2001, 17) Euroopan unionin ja Naton välisestä suhteesta saattaa paljolti riippua se, miten Suomen ja Naton suhde kehittyy tulevaisuudessa. Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittisesta toiminnasta on kaavailtu Naton eurooppalaista pilaria tai Naton korvaajaa. Tätä on esittänyt muun muassa Hägglund. Instituutioiden välisen suhteen muodostuminen on kuitenkin vielä keskeneräistä. Suomen jäsenyys EU:ssa on nykyisin fakta, jonka muuttuminen on erittäin epätodennäköistä. Tätä ei juuri esitetäkään muutamia pieniä ryhmiä, muun muassa Perussuomalaista puoluetta lukuun ottamatta. Osana suurempaa yhteisöä Suomi lienee valmiimpi suurempiin ratkaisuihin kuin yksittäisenä kansakuntana. Yksi tällainen suurempi ratkaisu saattaa olla Nato-jäsenyys.

Mielipidekirjoituksestaan valtiotieteen tohtori Ilkka Puukka ehdotti Euroopan Unionin liittymistä Natoon. Euroopan Unionin hän kuvaa muodostuneen Suomelle poliittiseksi arvoyhteisöksi, jonka voi katsoa jo pelkällä olemassaolollaan lisänneen turvallisuutta Euroopassa. Ehdotustaan hän taustoittaa sillä seikalla, että suurin osa EU-maista on Naton jäseniä. Kuitenkaan EU:n ja Naton välisessä työnjaossa ei ole saavutettu yksimielisyyttä, joka Puukan mukaan tulisi saavuttaa ennen kuin akuutti kriisi iskee päälle ennalta arvaamattomassa maailmassa. (Helsingin sanomat 11.2.2007)

Ratkaisuksi työnjaon ongelmaan Puukka ehdottaa EU:n ja Naton välistä strategista kumppanuussopimus, jolloin Naton sotilaallista voimaa saataisiin myös Euroopan Unionin puolueettomien jäsenmaiden käyttöön. EU tukisi Natoa vastavuoroisesti kriisinhallinnassa ja mahdollisesti muissakin tilanteissa. Tällaisen kumppanuussopimuksen ollessa voimassa ei Ilkka Puukan mukaan olisi Suomessakaan enää tarvetta väitellä Natoon liittymisestä. Yksittäinen maa ei tarvitsisi olla jäsen, mutta osana valtioliittoa oltaisiin jäseniä. (Helsingin Sanomat 11.2.2007)

Päällystölehdessä Puukan hahmottelemaa kumppanuussopimusta, joka tekisi yksittäisten valtioiden liittoutumISRatkaisut tarpeettomiksi, pidettiin sinällään nerokkaana ratkaisuna. Kuitenkin tällainen malli, jossa Suomea ollaan ujuttamassa takaoven kautta Natoon, ei Antti Kymäläisen kirjoituksessa saa hyväksyntää. EU-vastaisuuden se ainakin nostaisi uudelleen pilviin. (Kymäläinen 2007) Nato-jäsenyyden vastustus ei enää ole niin vallitsevaa, mutta edelleen EU:n ja Naton vahvempi kytkös kuitenkin saisi jo melko vakiintuneen EU-jäsenyyden kyseenalaiseksi. Sekin todistaa, ettei EU-jäsenyys nykyisessä muodossaan ole vakavasti uhanut tai murentunut liittoutumattoman maan identiteettiä.

Vuonna 1989 Neuvostoliitto protestoi virallisella nootilla Itävallan EY-jäsenhakemusta vastaan. Vähän myöhemmin (1991 ja 1992) Venäjäksi muuttunut valtio ei enää puuttunut Suomen ja Ruotsin jäsenhakemuksiin. EU-jäsenyysprosessi ei vaikuta olleen Suomelle erityisen vahvasti läntisen identiteetin muokkausprosessi, vaikkakin Suomessa odotettiin jäsenyyden nostavan Suomen poliittista ja taloudellista arvovaltaa. Käytännössä EU-jäsenyys on vahvistanut Suomen siteitä Natoon. Suomi nimittäin on liittoutumattomana maana marginaalissa EU:ssa, jonka kansalaisista 95 % asuu Naton jäsenmaassa. Joillekin keskustelijoille jäsenyys Euroopan Unionissa

ja muissa ei-sotilaallisissa organisaatioissa tuntuu riittävän läntisen identiteetin luoja. Joillekin taas identiteetin luominen loppuun saakka vaatii nimenomaan Naton jäsenyyttä. Kolmansille taas jäsenyys ei olisi minkäänlainen muutos suhteessa nykytilanteeseen, jossa olemme jo muutenkin Eurooppaan ja länteen suuntautuneita, eikä sitä asiantilaa tarvitse sen enempää keinotekoisesti vahvistaa. Kuitenkin monissa puheenvuoroissa on näkyvissä nimenomaan suomalaisiksi väitetty mitä-muut-ajattelevat-meistä -menteliteetti.

Suomen identiteetti on ainakin löyhästi ankkuroitunut Euroopan Unioniin, joten sen kehitys muokkaa jossain määrin ainakin pitkällä aikavälillä suomalaista identiteettiä. Tavallaan Suomi on sitoutunut olemaan mukana EU:ssa, kehittyi se millaiseksi tahansa. Toki kehitykseen voi vaikuttaa, mutta mahdollisuudet ovat valtion koostakin johtuen rajalliset. Unioni syvenee, mutta kehitys ei todennäköisesti tule olemaan suomalaisten arvojen vastaista. Suomen kansainvälinen asema hahmottuu joka tapauksessa osana Euroopan unionia. Yhdentymiskehitykseen vaikuttavat myös kussakin jäsenmaassa tehdyt päätökset. Uusimmat (2000-luvulla liittyneet) jäsenmaat ovat nykyisin olleet myötämielisimpiä Yhdysvaltojen harjoittamalle politiikalle. Euroopan unioni on sekä syventynyt yhteistyön suhteen että laajentunut suunnilleen vuorotellen. Uudet jäsenmaat ovat aina liittyneet tiiviimpään yhteisöön kuin vanhat jäsenet. (Ekholm 2006, 418) Nato-jäsenyydestäkin on sanottu useissa yhteyksissä, etteivät uudet jäsenmaat saa helposti sellaisia erityisehtoja kuin vanhat jäsenvaltiot ovat aikoinaan saaneet. Tällaiset erityisehdot liittyvät esimerkiksi joukkojen ja aseistuksen sijoitteluun. Peter Ekholm kuvailee EU:ta neuvotteluinstituutioksi, jossa lähes aina neuvotellaan yhteistyön syventämisestä tai sitten neuvotellaan mahdollisten uusien jäsenmaiden kanssa niiden liittymisestä. Myös Nato toimii järjestönä konsensusperiaatteella, jonka käytännön toteutumisen voi nähdä monella eri tavalla. Natoa ei kuitenkaan voi pitää luonteeltaan jatkuvasti syvenevänä järjestönä jo siitäkin syystä että se on sotilasliitto eikä sen ajatellakaan ulottavan vaikutustaan muille elämäalueille. Vaikka Nato ja EU ovatkin varsin erilaisia järjestöjä niin alueeltaan kuin toiminnan tarkoitukseltaan, voidaan hyvin ajatella Euroopan unionia Naton tien tasoittajana. Tällainen ei kuitenkaan ole ollut kenenkään taholta tietoista toimintaa vaan myöhemmin syntynyt ajatusmalli, koska Naton jäsenyys ei ollut millään tavalla esillä päätettäessä EU-jäsenyydestä

3.3. Kansalaismielipiteen taustoja

Suomalaisen Nato-keskustelun annettiin ymmärtää 2000-luvun alussa perustuvan liian vähäiseen tietomäärään. Etenkin liittoutumisen vastustamista, mutta myös jossakin määrin puoltamista, on pidetty ainoastaan tunnepohjaisena. Yleensä tämäntapainen argumentaatio suuntautui eliitistä tavallista kansaa kohti. Vastustaminen on jopa nähty seurauksena suoranaista tietämättömyydestä, tai jämähtämisestä sota-aikaan ja pelkoon vuonna 1939 tapahtuneen hyökkäyksen toistumisesta Venäjän taholta. Turvallisuusuhkien ajatellaan nykyisin olevan erilaisia myös tässä kontekstissa. Kuitenkin arvellaan, että Suomi on syvällä mukana Naton toiminnassa, vaikka tästä ei olekaan tehty mitään poliittista päätöstä tai keskusteltu avoimesti lainkaan. Tämä saatetaan nähdä torjuttavana asiantilana tai välttämättömyytenä. Samojen yhteiskunnallisten toimijoiden Nato-kannat ovat usein pysytelleet muuttumattomina, vaikka vaihtelevissa olosuhteissa kannoille on haettu perustelut eri argumenteista. Naton luonteen muuttuminen vaikuttaa Suomeenkin maan omasta politiikasta riippumatta kuten myös Venäjän tilanne, joten Naton nykyisestä tilanteesta tietäminen on tärkeää maan omasta liittoutuneisuudesta riippumatta. Nato-jäsenyyden kannattajat tuntuvat uskovan, että tiedolla ja suhtautumisella Naton jäsenyyteen on vahva positiivinen korrelaatio.

Kirjassaan (Nato-kirja) Tuomas Forsberg analysoi Presidentti Kekkonen mielipiteitä ja niiden sovellettavuutta nykyiseen maailmantilanteeseen. Suomen historiassa esimerkiksi päätös välirauhasta tai YYA-sopimuksesta oli tehtävä kansalaismielipidettä kysymättä, vaikka nämä päätökset myöhemmin tulivatkin lähes yksimielisesti hyväksytyiksi. Puolueettomuuspolitiikan taustojen ajateltiin olevan osittain maantieteessä, osittain kylmän sodan tilanteessa, toisaalta se oli Kekkonen mukaan kansalliseen identiteettiin perustuvaa, tosin kansallinen etu ylitti sen eli puolueettomuuspolitiikka ei saanut olla itsetarkoituksaan. Suomettaneisuuden ajalta tutut ajattelumallit eivät kuitenkaan tunnu soveltuvan tähän maailmanaikaan eikä kansan enemmistön mielipiteen voi helposti sanoa olevan väärä.

Ajan myötä puolueettomuus ja Idänsuhteet kohosivat keskeiseen asemaan. Suomen oli aktiivisilla toimilla hankittava luottamus puolueettomuuspolitiikalleen. Osallistuttiin esimerkiksi rauhanturvaoperaatioihin jo vuodesta 1956 alkaen. Kannat kansainvälisiin kysymyksiin pyrittiin määrittelemään omista lähtökohdista käsin.

Kylmän sodan päätyttyä Suomi liittyi Euroopan unioniin, eikä kukaan jäänyt kaipaamaan aiemmin tärkeää YYA-sopimusta. Samantapaiset äkkikänteet poliittisessa suuntautuneisuudessa saattavat tietysti olla mahdollisia tulevaisuudessakin. EU- ja Nato-jäsenyyteen kansalaisten suhtautuminen on kuitenkin ollut melko vastakkaista, vaikka EU-jäsenyyden kannatus ei olekaan ollut niin ylivoimaista kuin Nato-jäsenyyden vastustaminen. On mahdollista verrata Nato-jäsenyyden läpiajoa sodan jälkeiseen aikaan, jolloin uusi ulkopoliittika eli ”Paasikivenkekkosen linja” tuli hyväksytyksi.

Sotilasliiton jäsenyydestä päätettäessä päätöksenteon pohjaksi on olemassa monenlaista tietoa. Kokemusperäinen tai teoreettinen tieto valtioiden käyttäytymisestä on yksi esimerkki. Suomen ulkopoliittika on perustunut historialliseen ja kokemusperäiseen tietoon siitä, miten välttää talvisodan kaltaisia tapahtumia ja toisaalta käsitykseen nimenomaan Venäjän ulkopoliittikan turvallisuuspoliittisesta luonteesta.

Valintojen tulisi olla kulloinkin voimassaolevien arvojen mukaan mahdollisimman johdonmukaisia. Kansalaisten Nato-vastaisuutta tai -myönteisyyttä ei ole mielekästä selittää vain tiedon puutteella, koska suhteellisesti vähäisenkin tietomäärän perusteella kansalaiset voivat tehdä arvojensa mukaisia valintoja. Tietoa on myös nykyisin hyvin saatavilla. Forsbergin mukaan kansanäänestyksen järjestäminen edellyttäisi asiaan perehtymistä tosissaan, koska kansalaisten Nato-tietoisuus oli sillä hetkellä hyvin vähäistä (Forsberg 2002, 13–26). 2000-luvun aikana on keskustelu edistynyt eikä enää juurikaan väitetä, että Natosta oltaisiin erityisen tietämättömiä.

3.4. Suomen mahdollisia jäsenysmotiiveja

Nato-jäsenyyden motivaatioita voidaan jäsentää kolmen eri ulottuvuuden avulla: turvallisuus, vaikutusvalta ja identiteetti (Honkanen 2001, 87).

Turvallisuusmotivaatiolla liitytään siihen ”vanhaan” Natoon niin kuin Baltian maat vuonna 2004 tekivät. Turvallisuus-motiivista ei juurikaan puhuta Suomessa julkisesti. Kuitenkin Suomella on pitkä raja vasten sotilaallisesti vahvempaa Venäjää. Toisaalta turvallisuusmotiivi pitää Suomea varovaisuussyistä Naton ulkopuolella. Julkisessa keskustelussa turvallisuusmotiivia pidetään ikään kuin vanhentuneena, koska valtioidenvälinen konflikti ei ole todennäköisin uhka turvallisuudelle.

Turvallisuusmotiivin kahdensuuntaisuudesta johtuen sen vaikutusta nykyilmapiiriin on vaikea selvittää.

Vaikutusvalta-ulottuvuus on ollut eniten esillä nykykeskustelussa ja tässä ulottuvuudessa jäsenyyden merkitys hahmotetaan eniten myönteiseksi. Jäsenyyttä harkittaessa punnitaan saavutettavan vaikutusvallan ja autonomian kaventumisen välistä suhdetta. Tämä on todennäköisimmin eniten esillä ollut ulottuvuus näistä kolmesta suomalaisessa Natokeskustelussa. Vaikutusvallasta jopa maan omiin asioihin on puutetta osallistuttaessa Nato-yhteistyöhön ulkojäsenenä, kantaen vastuuta muttei valtaa. Naton kautta ajatellaan voitavan vaikuttaa maailmantilanteeseen vastineeksi siitä että omia resursseja on luovutettu yhteiseen käyttöön.

Identiteetti on eniten se ulottuvuus joka vaikuttaa eniten tiedostamattomasti kaiken taustalla. Identiteetistä ei niinkään ääneen keskustella koska se on hitaimmin muuttuva tekijä näistä kolmesta ulottuvuudesta. Identiteetti tulee esiin kysyttäessä tarvitseeko Suomi Natoa. Identiteetillä on myös merkitystä etenkin silloin kun mietitään missä viiteryhmässä ollaan liittymässä tai jättäytymässä ulkopuolelle.

4. Naton roolin muutos ja sen vaikutukset Suomeen

Natoa voidaan pitää luonteeltaan poliittisena järjestönä, jolla on sotilaalliset rakenteet tai sotilaallisena järjestönä, jolla on poliittiset rakenteet. Liiton pohjana on Pohjois-Atlantin sopimus (The North Atlantic Treaty) vuodelta 1949, jonka ydinkohta on sen viides artikla. Artiklassa todetaan, että aseellisen hyökkäyksen kohdistuessa yhtä tai useampaa sopimusosapuolta kohtaan muut osapuolet ryhtyvät tarvittaviin toimenpiteisiin turvallisuuden palauttamiseksi Pohjois-Atlantin liiton alueella. Nämä tarvittavat toimenpiteet ovatkin sitten tulkinnanvaraisia. (Heikkilä 2000, 22) Tämä viides artikla on edelleen Naton peruseriaate ja keskeinen etenkin Naton uusimmille jäsenmaille.

Nato on täyttänyt alkuperäisen tehtävänsä estäessään kylmän sodan ajan konfliktin puhkeamisen länsiliittoutuneiden ja Varsovan liiton välillä. Kun kylmä sota päättyi, mietittiin tarvittiinko Natoa enää, kun jäsenmaiden yhteiseksi viholliseksi kokema taho oli kadonnut maailmankartalta. Venäjä ei ollut enää poliittiselta tilanteeltaan niin vahva uhkatekijä kuin Neuvostoliitto oli ollut vaan oli lähentymässä läntistä

arvomailmaa sekavasta tilastaan huolimatta. Neuvostoliiton ajoista on tapahtunut myös määrällistä ja laadullista resurssien vähentymistä Venäjän puolustussektorilla Harto Hakovirta jakaa kansainväliset ryhmittymät ja rintamat ajallisen keston perusteella tilanteellisiin, tiettyyn kansainvälisen politiikan kauteen kuuluviin ja pysyviin. Tilapäistä ryhmittymistä tapahtuu käsiteltävästä asiasta riippuen esimerkiksi YK:n eri elimissä. Nykytilanteessa esimerkiksi ympäristökatastrofit, luonnonvarojen jakamiseen liittyvät kiistat tai väestölliset muutokset voivat olla peruste tilapäiselle ryhmittymiselle. Kylmän sodan itä-länsi-asetelma on esimerkki tiettyyn kauteen liittyvästä ryhmittäytymisestä. Nykyisin jakoa tapahtuu esimerkiksi varallisuuden mukaan teollisuusmaihin ja kehitysmaihin. Globalisaatio toki tasaa kiihtyvään tahtiin kulttuurisia eroja, mutta tämä jako saattaa kuulua myös osaksi myös pysyvämpää jaottelua. Kulttuuripiirit muodostavat pysyvän ryhmittymän. (Hakovirta 2002, 120) Läntisen ja islamilaisen maailman väliset jännitteet ovat esimerkkinä pysyvistä kulttuuripiirien välisistä jännitteistä. Aiemmin ortodoksinen kulttuuripiiri oli läntisen vastakappaleena. Hakovirta piti perusteltuna määritellä osan kulttuuripiireistä uskontopohjaisesti, vaikkei uskonnolla ollutkaan erityistä tai ei mitään roolia kaikissa näissä maissa ja kulttuuripiirien välisissä konflikteissa.

Nato on ryhmittymä, joka syntyi tietyn kansainvälisen politiikan kauden työkaluksi. Kuitenkin siitä on tullut tai siitä on tulossa pysyvä ryhmittymä, jolla on taipumus koota jäsenikseen lähes kaikki läntiseen sivilisaatio- eli kulttuuripiiriin kuuluvat valtiot. Poikkeuksen tekevät enää melko pienet historiallisesti puolueettomat valtiot, kuten Suomi. Esim. Natoon kuulumaton Ukraina on osa ortodoksista kulttuuripiiriä. Jo nyt Nato on osallistunut Läntisen ja Islamilaisen kulttuuripiirin väliseen konfliktiin olemalla tärkeässä osassa Afganistanissa osana terrorismin vastaista. On muistettava, että kulttuuripiirien välinen konflikti koskettaa toimijana kuitenkin erittäin vähäistä joukkoa kummankaan kulttuuripiirin toimijoista. Sivilisaatiopiirien välisiä eroja korostavia ja konflikteja edistäviä henkilöitä ja ryhmittymiä kuitenkin toimii ja vaikuttaa maailmantilanteeseen. Luultavista tunnetuimpana on esimerkkinä terroristiverkosto Al-Qaida.

Käännekohta Naton uuden roolin etsinnässä oli Balkanin sota joka nosti kriisinhallintaoperaatiot järjestön keskeisimmäksi toimintatavaksi. Sittemmin Natoa on myös pidetty vastauksena maailmanlaajuiseen turvattomuuteen etenkin syyskuun

yhdenkymmentä vuotta 2001 jälkeen. Samalla Naton toiminta on maailmanlaajuistunut (Puolustusministeriö 2007) ja siirtynyt kauemmas jäsenmaista. Nato on siis järjestönä muuttunut jokseenkin kokonaan muuksi kuin mitä se oli perustamisestaan (4.4.1949) kylmän sodan loppuun (1991) saakka. Suomen rauhanpuolustajien pamfletin ”51 hyvää syytä sanoa Natolle kiitos ei” mukaan Naton kaltaisen suurorganisaation purkuun ei haluttu ryhtyä, joten sille oli pakko keksiä uusia tehtäviä, kuten kriisinhallinta ja terrorismin vastainen sota. Välttämättä näitä tehtäviä ei tarvinnut keksiä, mutta keksittiin Natolle rooli tehtävien suorittamisessa. Natolla on vielä myös kylmän sodan aikainen roolinsa osittain jäljellä. (Krohn 2003, 20) Tämä kylmän sodan aikainen rooli tulee esiin aivan Suomen lähialueilla Baltian maiden liittymisen lisättyä Venäjän ja Nato-maiden välistä rajalinjaa. Jännitteet tulevat olemaan olemassa varsin todennäköisesti tulevaisuudessakin. Vaikkakin on varsin epätodennäköistä, että ne aiheuttaisivat minkäänlaista avointa konfliktia tulevaisuudessakaan. Toisaalta varsinkin Venäjän tilanteen kehittyminen tulevaisuudessa on tällä hetkellä vaikeasti ennustettavaa. Demokratiavajeen kasvu tai ääri liikkeiden vallan kasvu saattavat eristää Venäjän ja tehdä siitä uudelleen Naton ykkös vihollisen. Toisaalta Venäjälläkin saatetaan jonain päivänä kokea Natoon liittymisen olevan tavoiteltavaa maan integroimiseksi lopullisesti osaksi Eurooppaa ja läntisten valtioiden yhteisöä. Tähän voi olla sekä poliittisia että taloudellisia motiiveja. Todennäköisesti kuitenkin Venäjän kehitys tapahtuu jossakin näiden äärimmäisten vaihtoehtojen välissä ainakin lähitulevaisuudessa. Silloin Naton roolia muokkaavat viholliskuvat tulevat pääasiassa aivan muualta kuin oman alueen lähetyviltä

Maailmanpolitiikassa Yhdysvallat on luettu hypervallaksi varsinkin Afganistanin ja Irakin sotien jälkeen, pidetäänhän sitä yleisesti tällä hetkellä maailman voimakkaimpana valtiona. Yhdysvallat on myös käytännössä Naton johtava valtio. Sen hallinnon toiminta leimaa koko järjestöä, halusivat jäsenvaltiot sitä tai eivät. Natolla ei aina ole ollut riittävän vahvaa omaa profiilia erottamaan sitä Yhdysvalloista. Mielestään hyvää tarkoittava hypervalta halunnee määritellä toistenkin puolesta mikä on oikein. Mutta Yhdysvallat ei voi yksinään määritellä politiikan prosessien lopputulosta eikä maa voi vaikuttaa kaikkeen kehitykseen. Uutta maailmanroolia on mietitty Yhdysvalloissa ja erityisesti Bushin hallinnossa paljon ja tavoitteeksi on asetettu johtoaseman säilyttäminen ja kilpailevien voimakeskittymien syntymisen

estäminen. (Helsingin sanomat 2.3.2008) Eurooppalaisilla mailla ei sinällään ole ollut halua tai mahdollisuuksia haastaa Yhdysvaltoja tässä asiassa.

Tällainen voimakeskittymä saattaisi tulevaisuudessa olla vaikkapa Kiina tai vielä pidemmällä tulevaisuudessa Intia. Maailman sotilasmenoista Yhdysvaltain osuus on 40 prosenttia jo ilman Irakin sodan kuluja. Maahan on sotilaallisesti läsnä ainakin Tyynellämerellä, Euroopassa ja Lähi-idässä. Nimenomaan Nato-yhteistyö pitää Yhdysvaltain joukot Euroopassa, mutta esimerkiksi Suomessa ja vastaavissa (perinteisesti puolueettomissa) valtioissa joukkojen läsnäolo koettaisiin uhaksi enemmän kuin turvatekijäksi. Joukkojen läsnäolo kolhisi mielikuvaa aidosti itsenäisestä maasta. Mielikuvien Yhdysvaltain imperiumi ajaa itse määrittelemiään hyviä asioita: kontrolloi ydinasevaltoja ja häätää häirikköhallitsijoita, mutta myös määrittelee hyvät asiat itse eikä kysele Nato-kumppaneiden tai Yhdistyneiden kansakuntien mielipidettä asioista. (Helsingin sanomat 2.3.2003) Irakin sota vahvisti tätä mielikuvaa. Näihin asioihin on vaikea kuvitella Nato-jäsenyyden tuovan mitään erityistä päätösvaltaa Suomen kaltaisille maille. Nato-jäsenyyttä vastustavissa puheenvuoroissa on pelätty joutumista hiljaisen hyväksyjän rooliin myös sellaisissa asioissa ja toiminnoissa joihin ei ole realistista mahdollisuutta olla vaikuttamassa.

Jos Nato-jäsenyys toisi Suomelle vaikutusvaltaa, luultavasti se kohdistuisi lähinnä toisentyppisiin asioihin kuin vaikkapa terrorisminvastaiseen sotaan ja siitä päättämiseen. Nato on valtioiden välinen yhteistyöjärjestö joka tekee päätöksensä yhteisymmärryksessä konsensusperiaatteella. Yhdysvaltojen johtavan aseman lisäksi muilla suurilla jäsenmailla on kokoaan enemmän painoarvoa koska ne myös panostavat liittoumaan suhteellisestikin enemmän. Pienet maat ovat harvoin puuttuneet päätöksiin, mutta vastineeksi niitä ei ole myöskään painostettu niille tärkeissä kansallisia etuja koskevissa kysymyksissä. Liittokunnan korkein päättävä elin Pohjois-Atlantin neuvosto kokoontuu yleensä suurlähettilästasoisesti. Jäsenvaltiot ovat suoraan edustettuina muun muassa puolustussuunnittelukomiteassa ja ydinasepolitiikan suunnitteluryhmässä. Jäsenvaltiot eivät menetä suvereniteettiaan juuri päätöksenteon perustana olevan konsensusäännön vuoksi. Mutta veto-oikeutta käytetään harvoin ja yhteisymmärrys pyritään saavuttamaan konsultaatiolla, koska ideaalina on päätöksen perustuminen argumentin eikä sitä esittävän valtion voimaan. (Forsberg 2002, 118–146) Periaatteessa siis Suomi pystyisi Naton jäsenenä vaikuttamaan estämällä järjestön osallistumisen johonkin sotilasoperaatioon.

Käytännössä kuitenkin Suomi, kuten ei mikään muukaan (etenkään pieni) yksittäinen maa voi puuttua liikaa pääasiassa itseään koskemattomaan toimintaan. Omalla ja maan lähialueilla tapahtuvaan toimintaan sen sijaan voi vaikuttaa myös käytännössä. Eri asia on, onko jäsenyys vai sen ulkopuolisuus tehokkaampi vaikuttamisen työkalu kulloinkin vallitsevissa oloissa.

Yhdysvalloilla on Natossa kiistaton johtoasema, jota ei ole haluttu Ranskaa lukuun ottamatta haastaa. Yhdysvallat on myötävaikuttanut kaikkiin keskeisiin päätöksiin, mutta ei ole saanut esimerkiksi Natoa tukemaan Israelia Lähi-idän sodissa 1960-luvulla. Virallisesti Yhdysvalloilla, Iso-Britannialla tai Ranskalla ei ole mitään erityisasemaa Natossa. Iso-Britannia on pyrkinyt korostamaan kielellistä ja kulttuurista yhteyttään Yhdysvaltoihin ja siten myös omaa asemaansa Natossa. Ranskan haastajarooli on ollut varsin tilapäinen, vaikkakin se on Naton alkuperäisjäsenenä, ydinasevaltiona ja väestöltään suurena valtiona luonteva haastaja hegemonialle.

Kylmän sodan aikana pienet maat kokivat ajoittain tulevansa sivuutetuiksi, mutta eivät tukeneet Ranskan esittämää kritiikkiä tai verkostoituneet nostaakseen omaa profiiliaan järjestössä. Tanskan ja Norjan esimerkin mukaan pienellä maalla on vaikutusvaltaa lähinnä oman jäsenyytensä ehtoihin ja joskus harvoin poliittisiin linjauksiin. Esimerkiksi Tanska ja Norja ovat saaneet ydinaseiden ja pysyvien joukkojen sijoittamista koskevat erityisehdot. (Forsberg 2002, 118–146)

Rauhanpuolustajien pamfletissa pidettiin varmana, ettei Suomi Naton jäsenenäkään saisi lävitse sellaista mitä Yhdysvallat vastustaa. Tämä on täysin konsensusperiaatteen mukaista, vaikkakin konsultaatioilla on roolinsa. Pidettiin myös todennäköisenä, että hallitusten veto-oikeudesta tullaan luopumaan sitten kun jäsenmaita tulee lisää. Laajentumiseen ja sotilaalliseen strategiaan jäsenmaiden vaikutusvalta on vähäinen. Käytännössä uusilla Itäeurooppalaisilla jäsenmailla ei ole niin paljon vaikutusvaltaa. Esimerkiksi Unkari ei kyennyt estämään naapurimaakuntansa Vojvodinan pommituksia Jugoslavian sodassa. Toisaalta Yhdysvaltojen vahva asema vahvistaa pieniä maita keskisuurten maiden ylivaltaa vastaan (Forsberg 2002, 118–146). Rauhanliike on arvostellut Naton ydinasevaltioita (Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska) siitä, että ne vaativat muilta ydinaseiden kehittelystä pidättäytymistä, mutta ovat itse kehittäneet uusia ydinaseita ja ylläpitävät vanhaa arsenaaliaan Lisäksi

esimerkiksi Belgiaan on sijoitettu Yhdysvaltain ydinaseita nimenomaan Nato-yhteistyön merkeissä. Tämän katsottiin olevan vastoin kansainvälisten sopimusten henkeä. (Krohn 2003, 20–21)

Nykymaailmassa kaikki sotilasliitot määrittävät itsensä ainakin julkisuudessa puolustukselliseksi. Nato on yksi esimerkki liittouman laajentuneesta roolista. Rauhanturvaajan, rauhaanpakottajan tai terrorisminvastaisen kansainvälisen toimijan roolia (Hakovirta 2002, 121) ei kuitenkaan voida pitää hyökkäyksellisenä. Ydinaseiden sijoittelua voidaan myös aina perustella puolustuksellisilla tarpeilla.

Jos Suomi olisi Naton jäsenmaa, lienee sen asemaa verrattava lähinnä Tanskan ja Norjan nykyiseen asemaan vaikutusvallan suhteen. Uusilla jäsenmailla ei kuitenkaan välttämättä olisi niin hyviä mahdollisuuksia vaikuttaa jäsenyytensä ehtoihin eikä saada samoja erityisehtoja, mikä maantieteellisen aseman ohella pakottaa tarkastelemaan myös Baltian tilannetta. Huhtikuussa 2004 liittyneillä mailla ei erityisehtoihin ole huomattavaa halua ollutkaan. Entisille Itäeurooppalaisille Varsovan liiton jäsenmaille ei välttämättä ole myöskään haluttu antaa huomattavaa vaikutusvaltaa Naton sisällä. (Forsberg 2002, 118–146) Jäsenmaiden jäsenyydestä saamat oikeudet ja velvollisuudet täytyy kuitenkin jakaa suhteellisen tasapuolisesti, koska allianssin kestävyys edellyttää etujen ja rasitteiden jakaantumista kohtuullisen tasapainoisesti tai muuten oikeudenmukaisesti. Kuitenkin Itä-Euroopan maissa Nato-jäsenyydestä koetaan nykyisellään saatavan suurta hyötyä imagollisesti ja turvallisuuden suhteen eivätkä jäsenmaksusuudetkaan ole huimaavan suuret, joten jäsenyys saa siellä vankkaa kannatusta. Päätöksenteon demokraattisuus ja liiton sisäisten kiistojen tehokkaat ratkaisumenetelmät parantavat liittosuhteiden kestoa. Olennaista liiton pysyvyydelle on tarkoitusperien säilyminen selkeinä ja toiminnan legitimaation vahvana. Todellisen tai kuvitellun vihollisen katoaminen näyttämöltä kyseenalaistaa puolustusliiton olemassaolon tai pakottaa tehtävien uudelleenmäärittelyyn (Hakovirta 2002, 122) Naton olemassaolo ei päättynyt kylmän sodan mukana. Tiedossani ei ole, että mikään maa olisi kannattanut Naton lakkauttamista silloisen perustehtävän poistuessa. Raskaan organisaation purkuun ei ole haluttu lähteä nopeasti muuttuvassa maailmassa, jossa epävarmuutta voisi luonnehtia ainoaksi pysyväksi asiaksi. Valittiin tehtävien uudelleenjärjestämisen vaihtoehto, vaikkakaan aivan heti uusi rooli ei ollut selkeä.

Hakovirran mukaan lyhytikäiseksi jäävä allianssi saattaa olla jäsenistöltään laaja ja heterogeeninen, ideologian tukena ei ole vahvoja yhteisiä intressejä ja joiden sisäistä rakennetta leimaa eriarvoisuus ja jäykkyys. (Hakovirta 2002, 122) Laajentuessaan Nato muuttuu myös heterogeenisemmaksi. Tosin esimerkiksi Turkki on liittynyt jäseneksi jo 1952 eikä sen erottuminen enemmistöuskonnoiltaan, kulttuuriltaan tai elintasoltaan ole haitannut Natoa. Tosin sen toimintaa kurdikysymyksessä on arvosteltu eikä sitä kaikilta osin voi pitää länsimaisten arvojen mukaisena. Vuoden 1999 ja 2004 laajentumiset ovat kuitenkin muokanneet Natoa heterogeenisemmaksi. Paradoksi on siinä, että uudet jäsenmaat näkevät Naton vanhoja jäseniä vahvemmin vanhan tehtävänsä kautta. Vanhemmat jäsenet näkevät Natolle uusia tehtäviä. Mutta tälle asetelmalle löytyy selkeästi syynsä historiasta ja maantieteestä. Naton vanhat alkuperäiset jäsenet ovat vanhoja läntisiä markkinatalousmaita. Sitten on sellaisia maita joiden jäsenyyttä historia viivästytti hieman, kuten Saksa ja Espanja. Uudet jäsenet taas ovat toistaiseksi olleet järjestään entisiä kommunistisia valtioita tai näistä itsenäistyneitä valtioita. Suomen, Ruotsin ja Itävallan kaltaisten maiden liittyminen saattaisi luoda uuden jäsenkategorian, joka ei kuitenkaan välttämättä ainakaan pidemmän päälle erottautuisi vanhimmista jäsenvaltioista. Rauhanturvaaminen ja tietynlainen arvoyhteisöllisyys saattaisivat vahvistua entisestään Natossa entisten puolueettomien maiden mukana. Kattavampi eurooppalainen jäsenkunta saattaisi vahvistaa niin sanottuja eurooppalaisia arvoja vastapainoksi Yhdysvalloille ja sen politiikkaa myötäileville jäsenille, mikäli Yhdysvaltojen poliittinen suunnanmuutos ei ehdi ensin. Konsensusmuotoisen päätöksenteon tulisi suojata eriarvoisuuden kokemukselta, tosin monet syyt asettavat jäsenmaita eriarvoiseen asemaan. Käytännön vaikutusvalta vaihtelee huomattavastikin. Jäykkyys puolestaan on konsensuspäättökseen huono puoli.

Suomen (ja vastaavien entisten puolueettomien maiden) jäsenyys Natossa saattaisi lisätä jäsenkunnan heterogeenisyyttä, mutta samalla osaltaan estää Naton hajaantumista akselilla uudet jäsenet – vanhat jäsenet ja toisaalta Eurooppa-Yhdysvallat. Toisaalta maiden koosta johtuen niiden merkitys kokonaisuudessa on melko pieni. Uuden tehtävänsä löydettyään Nato on ollut vahvistuva ja laajentuva yhteisö. Naton hajoaminen tai itsensä lakkauttaminen lähitulevaisuudessa ei vaikuta todennäköiseltä. Naton tulevan roolin kehittyminen vaikuttaa siihen, miten siihen vielä kuulumattomat maat hakevat tai ovat hakematta sen jäsenyyttä. Yhdysvaltojen

johtorooli tai aktiivinen rooli terrorisminvastaisessa sodassa eivät haittaa entisiä Itä-Euroopan maita siinä määrin kuin entisiä puolueettomia maita. Tai lähinnä kysymys olisi näiden maiden mielipideilmastosta. Nato on voinut ja voi jatkossa kehittyä sellaiseen suuntaan, jossa koko läntinen kulttuuripiiri voi kuulua siihen ristiriidattomammin.

Etenkin yhdysvalloille Nato on vain yksi sotilaallinen toimintakehys muiden joukossa, joten sen operaatioilla Pohjois-Atlantin alueen ulkopuolella ei enimmäkseen ole ollut vahvoja sidoksia Natoon. Uusimmista operaatioista on ollut Nato-maiden kesken erimielisyyksiä, eikä Nato-jäsenyys estä aktiivista rauhanpolitiikkaa näiltä mailta edes sellaisissa konflikteissa, joiden osapuolena on Yhdysvallat. (Forsberg 2002, 118–146)

Suuret jäsenmaat maksavat edelleen suhteellisestikin enemmän Naton budjetista kuin pienet jäsenmaat, vaikka esimerkiksi Yhdysvallat on aina Vietnamin sodasta lähtien vaatinut pienemmiltä jäsenmailta suurempaa panostusta puolustukseen. 1970-luvulla tehdyn päätöksen mukaan jäsenmailta edellytettäisiin kolmen prosentin osuutta bruttokansantuotteesta puolustusmenoihin, mutta vain harvat maat täyttävät tämän. Liittoutumisen voisi siis ainakin teoriassa edellyttää puolustusmenojen pitämistä suhteellisen suurena. (Forsberg 2002, 118–146) Naton edellyttämistä osuuksista puolustusbudjetista puhuttaessa ei ole juurikaan mainittu miten tämä raha pitäisi käyttää puolustussektorin sisällä. Jossain määrin yhteisiinkin hankkeisiin odotetaan olevan rahoitusta ja kiinnostusta osallistua.

Erkki Pulliainen esittää kirjassaan Nafta-nato ja Suomi erittäin kriittisen kannan Natoon ja sitä kautta Suomen jäsenyyteen järjestössä. Lyhyesti kiteytettynä Pulliainen pitää Yhdysvaltojen politiikan merkittävimpänä tarkoituksena maan nykyisen kulutustason ja edullisen öljyn saatavuuden takaamista myös tulevaisuudessa.

Yhdysvaltojen johtavaa asemaa Natossa onkin lähes mahdoton sivuuttaa järjestöstä keskusteltaessa. Yhdysvaltojen todelliseksi motiiviksi miehittää Irakia Pulliainen näkee maan öljyvarannot. Yhdysvaltojen strategia on hänen mukaansa muuttunut maailmanpoliisista miehittäjäksi. Muutosta helpottivat esimerkiksi 11.9.2001 tapahtumat. Strategista valintaa Pulliainen pitää järkyttävänä. Nato onkin saanut olla se ulkopuoliselta näyttävä toimija, joka hankkii yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä miehityksille. Pulliainen ei pidä Natoa sinä, mikä se sanoo olevansa. (Pulliainen 2004, 17)

Pulliaisen esittelemässä näkökulmassa Nato on määritellyt arvot (demokratia, yksilön vapaus ja laillisuusperiaate) joille ei ole olemassa vakavasti otettavaa haastajaa. Näiden arvojen positiivisesta merkityksestä sinällään ei voitane kiistellä. Hyvien asioiden varjolla ”harjoitetaan aggressiivista luonnonvarojen valtaustoimintaa”. Bushin hallinto noudattaa presidentin nimeä kantavan doktriinin mukaista turvallisuuspolitiikkaa (ns. Bushin doktriini). Siinä hyökkäyksen perusteeksi riittää vaikkapa oletus voimavaroista, kuten Irakin joukkotuhoaseista (Pulliainen 2004, 48) Naton ja Yhdysvaltain hallinnon täydellinen samaistaminen ei kuitenkaan mielestäni ole täysin asianmukaista.

Viimeistään 11.9.2001 jälkeen useimmissa lähteissä Naton ajatellaan kokeneen uudestisyntymisen. Tosin prosessi oli käynnistynyt jo roolin kylmän sodan toisena osapuolena jäätyä taakse ja viimeistään kun rauhanturvaamisoperaatiot olivat korostuneet toiminnassa. Al-Qaida verkoston hyökkäys johti ensimmäistä kertaa viidennen artiklan täytäntöönpanoon. Pulliaisen mukaan Nato synnytti jo uudestisyntymisellään ja uudistetulla tavoitteenasettelullaan uhkan muille ja näiden vastareaktioilla uhkan itselleen. Tämä johtaa varustelukierteeseen. (Pulliainen 2004, 49) Pulliainen kritisoi sotilaallisen ja siviiliturvallisuuden sekoittamista. Hän vetoaa muun muassa Punaisen Ristin lausuntoon, jossa pelätään sotilaallisten avustusorganisaatioiden avun perustuvan omiin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin uhrien todellisten tarpeiden mukaan. (Pulliainen 2004, 50) Lisäksi riskinä on tähän saakka puolueettomana pidettyjen avustusorganisaatioiden leimautuminen jonkin sotilaallisen osapuolen siviilitoimijaksi.

Vaikka Suomella ei pienenä maana olisikaan suhteellisesti suuria jäsenmaksuja, olisi lisäpanostaminen puolustusmenoihin kuitenkin välttämätöntä ennen pitkää ainakin nykytilanteeseen verrattuna. Useimmista poliittisista ryhmistä se ei ole erityisen hyvä suuntaus puolueettomuuden tullessa halvemmaksi. Tosin on kiistanalainen asia, mikä loppujen lopuksi tulee halvimmaksi vaihtoehdoksi.

Baltian maiden jäsenyyssprosessia ajatellen oli Suomelle kiusallinen näkökulma, että ne pyrkivät liittymään siihen ”vanhaan Natoon” joka lähinnä antaisi suojaa Venäjää vastaan. Epäilemättä Nato niin tekeekin Baltian maiden osalta, Venäjän poliittisen tilanteen ollessa käymistilassa. Baltian maiden jäsenyyden pelättiin aiheuttavan Naton ja Venäjän välisen varustautumisen kierteen voimistumista. Tässä tilanteessa Nato

olisi edustanut vanhaa kylmän sodan osapuolta juurikin Itämeren alueella. Tässä kohdin Naton jäsenyyttä kannattavat tutkijat Pursiainen ja Saari korostaisivat Suomen asemaa. Heidän mielestään Naton ulkopuolelle jättyvä Suomi osoittaisi, ettei tarvitse jäsenyyttä koska se ei pöde samanlaista turvallisuusvajetta kuin esimerkiksi Baltian maat. Heistä Suomen ja Ruotsin jäsenyydet vahvistaisivat Naton uudenlaista roolia myös Itämeren alueella. Näkökulman mukaan Suomi on jäänyt ikään kuin sivustaseuraajaksi omassa turvallisuuspoliittisessa ympäristössään ja Naton roolin kehittämiseen siinä. (Pursiainen 2002, 37–39)

Naton uuden roolin voi katsoa liittyvän kansainvälisen anarkian rajoittamiseen, joka käytännössä vaatii toimia muualla kuin Naton jäsenmaista koostuvalla alueella. Rauhanturvatoimintaa on etenkin Lähi-idässä ja Afrikassa. Voidaan pohtia myös sitä, miksi esimerkiksi YK ei yksinään voisi hoitaa tämän tehtävän koordinoimista. Sillä olisi laajempi tuki takanaan kun tarkastellaan kaikkia maailman valtioita. Yhdistyneet kansakunnat onkin syntynyt hoitamaan melko lähelle sellaista roolia kuin niin sanottu Naton uusi rooli on.

4.1. Pienet maat osana Natoa

Väkilukunsa puolesta Suomi kuuluisi selkeästi Natossa ryhmään pienet maat, vaikka pienen maan käsitteestä tässä yhteydessä ei ole täyttä yksimielisyyttä. Knudsenin määritelmässä pieni maa on sellainen, jonka ulkoinen voima on merkittävästi pienempi kuin vähintään yhden sen naapureista. (Honkanen 2001, 36) Paljon riippuu siis myös naapurin määrittelystä. Mutta joka tapauksessa pikkuvaltioiden määrä (ja sen myötä suhteellinen osuus) on kasvanut Natossa laajentumiskierrosten myötä (Honkanen 2001, 27) Karoliina Honkanen pitää pohjoismaisia Naton jäsenmaita esimerkkinä siitä, miten pienelläkin jäsenmaalla voi olla vaikutusvaltaa. Pieni armeijaton Islanti on täysivaltainen jäsenmaa ja Norjalla sekä Tanskalla on omat kevyemmät versionsa jäsenyydestä. (Honkanen 2001, 19) Pienten jäsenmaiden ensisijaisena liittoutumismotiivina on yleensä nähty turvallisuus. (Honkanen 2001, 30). Identiteetti on myös useissa maissa vahvasti taustalla vaikuttava motiivi, mutta vaikutusvaltoiveet suurempaan kokonaisuuteen ovat jääneet syrjään muiden tavoitteiden vuoksi. Tällä turvallisuusmotiivilla liitytään siihen Natoon, jonka tehtävät nähdään vanhasta viitekehyksestä käsin. Yleistäen on katsottu, että pienet maat hakevat jäsenyydellä vain takuuta itsenäisyydelleen ja turvallisuudelleen. Kuitenkin

nämä maat vaativat vaikuttamismahdollisuuksia liittokunnan suunnitellessa niiden intressejä uhkaavaa politiikkaa. Pienen maan on uskottu saavan parhaiten vaikutusvaltaa konfliktia välttävällä ja yhteistyöhakuisella jäsenstrategialla. (Honkanen 2001, 31) Eli niiden on varsin voimakkaasti priorisoitava ne asiat, joihin halutaan vaikuttaa. Tämä heikentänee vaikutusvallan argumentin merkitystä. Pienillä mailla on isoja maita suurempi riski joutua mukaan sellaisiin konflikteihin, joiden intressit ne jakavat vain osittain. Niillä on esimerkiksi vähemmän kapasiteettia tehdä aloitteita yhteisöjen puitteissa. Kuitenkin pienet maat antavat kansainvälisille instituutioille suuremman painoarvon kuin suuremmat maat. Suomi on esimerkki pienestä maasta joka on kompensoinut määrällisiä resurssejaan laadullisilla resursseilla (sillanrakennus, välittäjänä toimiminen ja muut ei-väkivaltaiset keinot). (Honkanen 2001, 37) Toisaalta pieniksi maiksi itsensä määrittelevien määrän kasvu Naton jäsenenä on hidastanut Naton vanhan roolin muuttumista. Pienten maiden roolista voidaan päätellä jotain myös Naton kokonaisuudesta. Pienten maiden mahdollisuudet käyttää veto-oikeuttaan reaali maailmassa ja Yhdysvaltain dominanssin kattavuus ovat merkityksellisiä seikkoja Naton tulevaisuuden kehittämisessä. Toisaalta Yhdysvaltojen vahva asema on heikentänyt alueellisten suurvaltojen painoarvoa ja näin ollut eduksi monille pienille valtioille. Tämä on saanut ne noudattamaan Yhdysvalloille lojaalia jäsenstrategiaa. (Honkanen 2001, 51–52)

Kuitenkin jokaisella jäsenmaalla on olemassa oleva mahdollisuus pysäyttää Naton päätöksenteko ja 1960-luvulla ranska pysäyttikin Naton poliittisen toiminnan. Käytännössä veto-oikeus vaikuttaa siten, että pienten maiden kanta on otettava huomioon jo päätöstä muotoiltaessa. Vaikka Naton päätöksentekosääntöä ei ollakaan muuttamassa, niin jäsenkunnan kasvaessa kompromisseja korostetaan kansallisten etujen ja yksimielisyyden kustannuksella. Lisäksi konsultaatiossa on riski, että maa käyttää sitä tiedonsaantiin ja oman asemansa kohentamiseen liittokunnalle parhaan ratkaisun etsimisen sijasta. (Honkanen 2001, 54–58)

Vaikka aluksi Yhdysvaltojen, Iso-Britannian, Ranskan ja (Länsi-)Saksan (liittyi 1955) muodostamasta ryhmästä kehittyi Naton epävirallinen ohjausryhmä, on sittemmin pyritty noudattamaan etenkin muodollista tasa-arvoa. Suurten maiden keskinäiset liittoumathan sotivat Naton peruseriaatetta (liittolaisten tasa-arvoisuutta) vastaan. Ulkopuolelle jäävät maat ovat aina suhtautuneet näihin ryhmittymiin negatiivisesti.

Tällaisten ryhmien ulkopuolelle jääminen aiheuttaisi pienten maiden johtajille sisäpoliittisia ongelmia, koska Naton jäsenyyttä on perusteltu vaikutusvallan saamisella monessa maassa. (Honkanen 2001, 63)

4.2 Suomi osana turvallisuuskonfliktin

Kylmän sodan aikana ajateltiin Suomenkin olevan puolueettomana maana osa kauhun tasapainon kokonaisuutta. Kauhun tasapainon olemassaolo ei välttämättä edellyttänyt aggressiivisia aikomuksia miltään valtiolta. Turvallisuuskonfliktissa liittoutuva tai varustautuva valtio heikentää muiden valtioiden turvallisuutta. Valtiot eivät voi tietää toisten valtioiden aikojuksista ja tuntevat itsensä turvattomiksi elleivät varaudu kaikkein pahimpaan. Kylmän sodan aikana turvallisuuskonfliktia säädeltiin enimmäkseen voimatasapainostrategialla.

Etenkin lännen tulevaisuudenkuuissa hämmöttää identiteettistrateginen ratkaisu, siis Venäjän ymmärtäminen osana läntistä turvallisuusidentiteettiä. Tätä edistäisivät Venäjän vaurastuminen, demokratisoituminen ja muuttuminen vakaaksi markkinataloudeksi. Teorian mukaanhan demokraatit eivät sodi keskenään, ainakaan niin usein kuin diktatuurisesti hallitut valtiot. Yhteisen vihollisen löytyminen edistää yhteistä turvallisuusidentiteettiä, joten etenkin globaali fundamentalistiseen islamiin perustuva terrorismi on edistänyt tämänsuuntaista kehitystä. (Pursiainen 2002, 9-14)

Liittoutumattomana maana Suomen rooli on ollut erilainen verrattuna läntisiin Nato-maihin. Suomen ja Venäjän välinen turvallisuuskonfliktin liittyy kuitenkin Venäjän ja lännen väliseen turvallisuuskonfliktin. Suomi näyttäytyy Venäjän näkökulmasta turvallisuuspoliittiselta ulottuvuudeltaan lähinnä puskurivaltiona, jonka tehtävänä olisi kieltää alueensa Venäjän mahdolliselta vastustajalta. Edelleenkin Nato on keskeisessä osassa Venäjän viholliskuvassa. Tässä onkin se syy jonka vuoksi Venäjä vastustaa Suomen ja vastusti aiemmin Baltian maiden Nato-jäsenyyttä. Venäjä on yksi Naton rauhankumppaneista, mutta kokenee järjestön itselleen vastakkaiseksi voimaksi.

Joidenkin näkemysten mukaan Baltian maiden Nato-jäsenyys olisi paljon yksinkertaisempaa, jos myös Ruotsi ja Suomi olisivat mukana jäseninä. Tällaisen Naton koillisvyöhykkeen muotoutumisen sanotaan olevan yksi syy miksi Venäjä on vastustanut Naton laajentumista. Venäjällä Baltian maita on pidetty koko Pohjois-Euroopan vakauden ja turvallisuuden heikkona lenkinä ja niiden Nato-jäsenyyttä

vakautta heikentävänä seikkana. Venäläiset sotilasasiantuntijat olisivat RAU:n raportin mukaan halunneet Baltian omaksuvan itselleen sovelletun version Suomen mallista. RAU:n johtopäätöksen silloin vasta tulossa ollut Baltian maiden jäsenyys ei ole Suomen etujen mukaista maan rikkoessa linjaa. Vastoin joitakin arveluja Suomen (ja Ruotsin) liittoutumattomuuden rikkoma Naton koillissivusta ei ollut edes hidasteena Baltian maiden Nato-pyrkimyksille. Tutkimuksessa venäläisupseerit vastustivat yleensä jyrkästi ja tunteenomaisesti Baltian maiden Nato-jäsenyyttä uskoen sen lisäävän nationalistista ja aggressiivista politiikkaa näissä maissa. Viron, Latvian ja Liettuan Nato-jäsenyys toteutui Venäjän vastustuksesta huolimatta eikä Suomen tuella tai Nato-keskustelulla juurikaan tuntunut olevan asiaan minkäänlaista merkitystä. (Pursiainen 2002, 37–39) Naton ulkopuolisen maan onkin vaikea tukea toista liitosprosessissa.

Pursiaisen ja Saaren mukaan Suomi lakkasi de facto olemasta puolueeton EU-jäsenyyden myötä 1995. Voimatasapaino- ja instituutiostrategiat ovat edelleenkin Suomen Venäjän-politiikan perusta. Kylmän sodan jälkeen uusi voimatasapaino on luotu useilla elementeillä. Näitä ovat muun muassa uskottava itsenäinen puolustus, sotilaallinen liittoutumattomuus, aktiivisuus EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa sekä osallistuminen Naton rauhankumppanuusohjelmaan.

4.3. Yhdysvaltojen rooli

Yhdysvaltojen rooli suomalaisessakin Nato-keskustelussa on ollut merkittävä. Pääsääntöisesti kaikki toimijat tunnustavat valtion merkittävän roolin Natossa. Viime aikoina Yhdysvaltain merkitys on jopa vahvistunut. Useissa puheenvuoroissa maata pidetään maailman ainoana supervaltana, ainakin tällä hetkellä. Venäjän asema on kutistunut huomattavasti Neuvostoliiton ajoista ja esimerkiksi Kiina ja Intia ovat vasta mahdollisia suurvaltoja. Natoa saatettiin kuvata Yhdysvaltojen käsikassaraksi tai peiteorganisaatioksi. Pääsääntöisesti tämänsuuntaiset lausunnot olivat retorista liioittelua tai pelottelua. Yhdysvaltojen asemaa Natossa voisi kuitenkin perustellusti pitää vahvempana kuin se järjestön virallisessa järjestelmässä on.

Erkki Pulliainen muistuttaa Yhdysvaltojen erittäin suuresta osuudesta maapallon luonnonvarojen kulutuksesta, esimerkiksi vuonna 2003 Yhdysvalloissa oli neljännes kaikista maailman autoista. Yhdysvalloissa myös asuu merkittävä osa maapallon rikkaista. Pulliaisen mielestä Yhdysvallat ei ole toimillaan edesauttanut tulonjaon

tasaantumista maailmanlaajuisesti tai edes omassa maassa. YK:n pääsihteeri Kofi Annan varoitti länsimaita keskittymästä liian kapea-alaiseen terrorismin vastaiseen taisteluun. Hänestä tehokkaampaa terrorismin torjuntaa olisi köyhyyden ja muiden vastaavien ongelmien voittaminen. Pulliaisen mukaan Yhdysvaltojen julkisuuskuvaa ovat nuiva suhtautuminen Yhdistyneisiin kansakuntiin sekä Afganistanin ja Irakin miehitykset. (Pulliainen 2004, 58–60)

Yhdysvaltoja (sittemmin myös Espanjaa ja Iso-Britanniaa) ja välillisesti muita länsimaita vastaan kohdistunut terrori-isku oli uusi käännekohta joka kiihdytti kylmän sodan päättymisestä alkanutta kehitystä ja muutti Naton roolia olennaisesti. Tämän asian merkitys Natolle ei olisi ollut näin suuri ilman Yhdysvaltojen vahvaa asemaa. Joka tapauksessa Naton olemassaolon turvaaminen on ollut toistaiseksi Yhdysvalloille tärkeää.

4.4. Venäjän rooli

Venäjän rooli Suomalaisessa Nato-keskustelussa on ollut moniulotteinen ja moniselitteinen. Yksi näkökulma on ollut ” Suomen jäsenyys Venäjän ja lännen välisen yhteistyön edistäjänä”. Ulkopoliittisen instituutin raportissa vuodelta 2002 Christer Pursiainen ja Sinikukka Saari puolustivat tätä näkökulmaa. Esimerkiksi Baltian maiden vuonna 2004 toteutunutta jäsenyyttä ei kuitenkaan ole nähty tältä näkökannalta. Pikemminkin Venäjän suhtautuminen Natoon on kiristynyt järjestön laajennuttua entisen Neuvostoliiton alueelle. Kirjoittajien mukaan Suomen Nato-jäsenyys olisi myös Venäjän etu. Heistä Suomen pitäytyminen puolueettomana puskurivyöhykkeenä on loppujen lopuksi epävakain vaihtoehto ja ylläpitää epäsuorasti ajatusta Euroopasta, jossa Venäjä ja Nato ovat toistensa mahdollisia vastustajia (Pursiainen 2002, 4-5). Tämä näkökulma on ollut harvinaisempi suhteessa Nato-jäsenyyteen. Suomen jäsenyyden vaikutuksia on arvioitu lähinnä maan itsensä kannalta tai sitten yleisesti Naton (ja Yhdysvaltojen) painoarvoon maailmassa vaikuttavana tekijänä. Suomen omaa erityistä agendaa suhteessa Natoon ei ole pidetty mitenkään erityisesti esillä, lieneekö sellaista (ainakaan vielä) olemassakaan. Toki vaikutusvallan saamista järjestössä on pidetty useissa yhteyksissä merkittävänä argumenttina.

Rauhanpuolustajat näkevät Venäjän roolin varsin eri tavalla. Kylmän sodan jälkeiset muutokset, joihin lukeutuu myös Baltian maiden Nato-jäsenyys, ovat vakauttaneet

riittävästi turvallisuustilannetta Pohjois-Euroopassa. Kun pärjäsimme hyvin Venäjän naapurissa läpi kylmän sodan ilman Nato-jäsenyyttä, niin mihin sitä tarvittaisiin nyt vakaampina aikoina. Naton ja Venäjän välisen tilanteen tulevasta kehityksestä riippumatta sotilasliitton ulkopuolella välttyy parhaiten jäämästä konfliktien keskelle. Venäjän ydinaseisku voi kohdistua nykyisen sotilasdoktriinin mukaan myös sellaiseen maahan, joka on liitossa kilpailevan ydinasevaltion kanssa. Puolestaan puolueettomaan maahan iskemisen poliittinen ja moraalinen hinta olisi liian kova oikeastaan mille tahansa valtiolle. (Krohn 2003, 35–38)

Venäjän merkitys Naton roolin ja tehtävänkuvan muodostajana on heikentynyt etenkin virallisessa määrittelyssä lähes olemattomiin sitten kylmän sodan. Venäjän sotilasmahdin hiipuminen on antanut Naton muutokselle tilaa ja vapauttanut resursseja. Toki Venäjäkin pyrkii liittämään omat toimensa osaksi kansainvälistä yhteisöä ja terrorisminvastaista sota.

4.5. Nato-jäsenyyden vaihtoehdot

Kylmän sodan aika oli Suomelle, kuten monelle muullekin maalle vahvasti vaihtoehdottomuuden aikaa. Poliittinen ja maantieteellinen tilanne saneli sen, ettei Naton jäsenyys ollut relevantti. Vallitsevassa tilanteessa jäsenyyttä ei ole voitu ajatella kovinkaan mielekkäänä vaihtoehtona. Tämänhetkisessä tilanteessa Naton jäsenyydestä voidaan keskustella aivan eri tavalla. Ja vilkasta keskustelu onkin, vaikka suurimpien patoutumien voisi jo olettaa purkautuneen. Tulevaisuudessa saattaa odottaa esimerkiksi uusi vaihtoehdottomuuden aika, kun Naton ulkopuolelle jäämiselle ei ole minkäänlaisia järkeviä vaihtoehtoja. Tai jos yleinen mielipide pitää sisällään sellaisen ajatuksen. Tai jos kiristynyt Venäjän tilanne tai maailmantilanne yleensäkin pakottaa jättäytymään jäsenyyden ulkopuolelle tilanteessa jossa Suomella olisi omaehtoista halua liittyä jäseneksi. Nykytilanteessa ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan paluuta vaihtoehdottomuuden aikaan. Tosin jo toteutuneen Nato-jäsenyyden vastustaminen saattaisi jäädä marginaaliseksi ilmiöksi. Samaan tapaan kuin on käynyt nykyisissä Nato-maissa tai Suomessa EU-jäsenyyden suhteen.

4.5.1 Rauhankumppanuusohjelma

Todennäköisin selkeä vaihtoehto Naton jäsenyydelle on nykyisen tilanteen jatkuminen. Suomi on osallistunut Naton rauhankumppanuusohjelmaan kuten kaikki

eurooppalaiset valtiot lukuun ottamatta minivaltioita. Tästä katsoen rauhankumppanuusohjelmaa ei voida pitää erityisenä Nato-kytköksenä. Suomi on lähettänyt rauhanturvaajia jo vuodesta 1956, mistä lähtien on osallistuttu jo 22 sotilaalliseen rauhanturvaamisoperaatioon. Vuodesta 1995 lähtien on osallistuttu myös Nato-johtosiin kriisinhallintaoperaatioihin, joista ensimmäiset ovat sijoittuneet entisen Jugoslavian alueelle. Suomen osallistuminen näihin operaatioihin on toteutettu Pohjoismaisessa viitekehyksessä. Suomella on ollut hyviä kokemuksia kriisinhallintayhteistyöstä muiden pohjoismaiden kanssa ja tavoitteena on ollut Pohjoismaisella yhteistyöllä vaikuttaa ja osallistua Naton johtamaan kriisinhallintaan. (Nurmi 2002, 63–66) Pohjoismaiden väliseen puolustusyhteistyöhön ei erityisen paljoa näyttäisi vaikuttavan se, että maista kolme on Naton jäseniä ja loput kaksi perinteisesti puolueettomia maita. Toimintakulttuurissa ei ole asiaan vaikuttavia eroavaisuuksia näiden maiden välillä.

Suomen ja Naton välinen kumppanuus koostuu käytännössä Euro-Atlantisesta kumppanuusneuvostosta (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC) ja Pfp-ohjelmasta. Kumppanuusneuvoston työtä Sami Nurmi kuvaa monenkeskiseksi kansainväliseksi järjestötoiminnaksi. Kumppanuusohjelma toteutuu kahdenvälisesti Naton ja kunkin kumppanimaan kesken. (Nurmi 2002, 67) Sinällään rauhankumppanuus voi merkitä monenlaisia asioita, eikä ole kovinkaan sitovaa. EACP on perustettu ohjaamaan poliittisella tasolla rauhankumppanuusohjelmaa (eli Pfp-ohjelmaa) sekä olemaan foorumina turvallisuuspoliittisille keskusteluille. Kumppanimaat osallistuvat Pfp-ohjelmaan koskevaan päätöksentekoon konsultaatioiden kautta, joiden tavoitteena on yksimielisyys. Kukin kumppanimaa päättää itse toimintansa laajuudesta tässä yhteydessä. Nato alkoi kehittää rauhankumppanuusohjelmaa 1993–1994 ja Suomi liittyi mukaan heti ohjelman perustamisen jälkeen. Maakohtainen Pfp-yhteistyö määritellään vuosittain uusittavassa yksilöllisessä kumppanuusohjelmassa. Alusta alkaen yksi keskeinen tavoite on ollut, että kumppanimaat voisivat toimia todellisissa rauhanturvaoperaatioissa yhdessä Nato-joukkojen kanssa. Nykyisin rauhankumppanuusohjelma kattaa kaikki Naton niin sanotut uudet tehtävät, myös rauhanpalauttamisen (Peace Enforment). Vuonna 1999 hyväksyttiin entistä pidemmälle viety ja operatiivisempi kumppanuus, josta Suomelle keskeisimpiä osia ovat operatiivisen kyvyn kehittämisen konsepti ja rauhankumppanuusohjelman

suunnittelu- ja arviointiprosessi PARP (Partnership Planning and Review Process). Konkreettisia rauhankumppanuusohjelman muotoja ovat yhteiset sotilaalliset rauhanturvaharjoitukset, pelastuspalveluharjoitukset, humanitaaristen operaatioiden harjoitukset sekä erilaiset kurssit ja seminaarit näiden tueksi ja avoimuuden lisäämiseksi. Suomi on isännöinyt myös itse Pfp-tapahtumia. Sami Nurmi kuvaa kumppanuusohjelman kehittyneen partnerimaiden vaatimuksia vastaavaksi. (Nurmi 2002, 68–69) Sinällään rauhankumppanuutta ei voida pitää Natoon johtavana tai sitä pohjustavana, koska se kerää kattavasti osallistujia Eurooppalaisista valtioista eikä ole sitomassa Suomea mihinkään tiettyyn toimintaan. Rauhankumppanuus jossain muodossa tulee jatkumaan, mikäli Suomi ei aio liittyä Naton jäseneksi.

4.5.2 Euroopan unionin kriisinhallintakonsepti

Euroopan unioni on vuodesta 1992 (Maastrichtin sopimuksesta alkaen) yrittänyt kehittää yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. 1999 määriteltyihin tavoitteisiin yhteiselle eurooppalaiselle turvallisuuspolitiikalle sisältyi myös yhteinen puolustuspolitiikka. Sen mukaan unionille on tarpeen itsenäinen toimintakyky kriisien hallinnassa. EU:n kriisinhallintatehtävät käsittävät kolme Etyjin tai YK:n mandaatilla toteutettavaa tehtäväaluetta: humanitaariset ja pelastustehtävät, rauhanturvaamistehtävät sekä taistelujoukkojen kriisinhallintatehtävät yleisesti. Suunnitelmissa on puhuttu Euroopan Unionin etujen ja arvojen turvaamisesta 4000 kilometrin säteellä Brysselistä, vaikka maantieteellistä reviiriä toiminnalle onkin periaatteessa koko maailma. Toiminnalle on myös luotu pysyviä rakenteita, kuten komiteoita ja sotilasesikunta. EU-maat ovat ilmoittaneet, millaisilla voimavaroilla ne voivat osallistua operaatioihin ja myös EU:n ulkopuolinen Norja on ollut kiinnostunut osallistumaan EU-johtoisiin operaatioihin. Suomen ja Ruotsin tavoitteena oli osallistua EU-joukkoihin tutussa pohjoismaisessa viitekehyksessä. (Nurmi 2002, 71–72)

EU:n kriisinhallintakonseptia kehitettäessä on pyritty välttämään Naton kanssa päällekkäisiä rakenteita. Unioni pyrkiikin saamaan johdolla toteutettaviin operaatioihin käyttöön Naton voimavaroja, koska loppujen lopuksi Euroopan unionin oma sotilasesikunta on mitoitettu varsin vaatimattomasti. (Nurmi 2002, 73)

Suomen Nato-jäsenyyteen liittyen tulee muistaa tässäkin yhteydessä, että 95 % EU-kansalaisista asuu Nato-maissa, jolloin Suomi on jäsenyyksiltään poikkeustapaus.

EU:n ja Naton puolustuspoliittinen sulautuminen, josta sotilaskomiteassa työskennellyt entinen puolustusvoimain komentaja Gustav Hägglundkin puhui, on tässä viitekehyksessä luontevampi ajatus suuremmalle osalle eurooppalaisia. Tässä yhteydessä se, onko Suomi Naton jäsenmaa, rauhankumppani tai vain osa EU:ta ei tunnukaan erityisen merkittävältä. Nato-yhteistyölle ei löydy tässä kontekstissa todellisia tai järkeviä vaihtoehtoja. Toisaalta myöskään jäsenyysvaatimuksia tai tarvetta jäsenyyteen ei ole otettu esille.

4.5.3. Nato-yhteistyöstä pidättäytyminen

Pahimmillaan Natoa on kuvattu yhden maan etua öljymarkkinoilla valvovaksi Yhdysvaltojen käsikassaraksi, mikä saattaa toki olla osa totuudesta. Tästä näkökulmasta eettisintä olisi pidättäytyä kokonaisuudessaan yhteistyöstä Naton kanssa. Mutta nykyisessä tilanteessa se tuntuu käytännössä mahdottomalta, eikä siihen ole syytäkään ottaen huomioon näkökulman rajoittuneisuuden. Millekään maalle ei ole eduksi tietoinen eristäytyminen, vaikka sen suurempaa liittoutumisen tarvetta ei koettaisikaan. Pienen maan tilanteessa saatetaan joutua asettamaan vastakkain autonomian ja vaikutusvallan koko. (Honkanen 2001, 41) Muusta maailmasta täysin erilleen pyrkivät maat ovat yleensä diktatuureja, jotka ovat menettäneet normaalit kansainväliset yhteytensä. Nato on nykyisellään integroitunut niin vahvasti osaksi läntisiä rakenteita, että täydellinen eristäytyminen siitä johtaisi eristäytymiseen läntisestä maailmasta. Autonomiaa Suomelle ei tämä linja juurikaan toisi lisää, mutta vaikutusvaltaa menetettäisiin nykytilanteeseen verrattuna.

4.5.4. Perinteinen puolueettomuus

Puolueettomuus sanana kuulostaa vaativammalta kuin liittoutumattomuus. Liittoutumattomuuteen riittää se, ettei ole sotilaallisesti liittoutunut mihinkään sotilasliittoon (käytännössä nykyisessä maailmanjärjestyksessä eurooppalainen maa Natoon). Puolueettomuus oli sana, jonka Liisa Jaakonsaari oli asiaa esille ottaessaan valmis siirtämään museoon. Nykymuotoisessa verkostojen maailmassa täydellinen puolueettomuus on vaikeampaa eikä kaikissa tilanteissa kovin järkevääkään.

Puolueettomuus ei ole mikään vakioitu ulkopoliittikan laji, vaan se muuttuu koko ajan. Kylmän sodan aikana puolueettomuuden ylläpitäminen vaati Suomelta aktiivisia toimia, ei vain passiivisuutta liittoutumisen suhteen. Liikutaan verbaalilla kehällä, kun

valtiota pidetään puolueettomana sen kutsuessa itseään puolueettomaksi. Yksiselitteisiä puolueettomuuden kriteereitä on vaikea löytää. Puolueettomuus on suurvaltapainotteisen ja konfliktipitoisen kansainvälisen järjestelmän piirre. Suurvaltojen pyrkimys jakaa liittosuhteillaan maailmaa saa aikaan vastaliikkeen, kun puolueettomat valtiot arvioivat turvaavansa turvallisuuden ja autonomian tarpeet paremmin vain luomalla sosiaalisesti ja taloudellisesti vahvemman yhteiskunnan, jota maailman muutokset eivät pääse niin helposti repimään. (Väyrynen 1990, 13–14) Puolueettomuutta määriteltiin tähän tapaan vuonna 1990, kylmän sodan loppuvaiheessa. Puolueettomuuden käsite ja sisältö eivät ole sinällään muuttunut miksikään, vaikka termin katsottaisiin vanhentuneen. Liittoutumattomuus voi olla edelleen vaihtoehto ja edelleen maailmaa voidaan rakentaa aktiivisilla toimilla myös organisaatioiden ja liittokuntien rakenteista riippumatta. Maailmantilanteiden muuttuessa valittava vaihtoehto on kuitenkin valittava huolellisesti.

5. Suomen virallinen linja

Suomen virallisena linjana tunnetaan niin sanottu Nato-optio. Naton jäsenyys ei siis juuri nyt ole tarpeen, mutta tilanteen muuttuessa voidaan jäsenyyttä hakea. ”Sotilasliittoon kuulumaton Suomi ylläpitää ja kehittää kansallista puolustusta ja uskottavaa Suorituskykyä, osallistuu täysipainoisesti EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan ja kriisinhallintayhteistyöhön, kehittää rauhankumppanuutta Naton kanssa ja säilyttää mahdollisuuden hakea Naton jäsenyyttä.”

(www.valtioneuvosto.fi[www-dokumentti]) “EU:n ja Naton yhteistyön kehittäminen on tärkeä osa Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.”

(www.valtioneuvosto.fi[www-dokumentti]) Näistä Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelman lainauksista voi päätellä sen ettei jäsenyyttä olla hakemassa mutta ei myöskään kirjaamassa perustuslakiin jäsenyyden kieltoa. Hallituksen tarkoituksena siis on säilyttää entiset painotukset ja kehittää myös Nato-yhteistyötä nykyiseltä pohjalta. Valtioneuvoston jäsenten (ministereiden) poikkeaminen tältä linjalta lausunnoissaan aiheuttaisi kohua.

Suomen puolustusministeriön verkkosivuilla sanotaan Suomen lähialueiden vakauden vahvistuneen Euroopan unionin ja Naton laajentumisen myötä. Venäjän kehityksen sanotaan lisänneen vakautta huolimatta siitä, että se pyrkii vahvistamaan kansainvälistä asemaansa. Kuitenkin kansainvälisen tilanteen luonnehditaan tulleen

haasteellisemmaksi. Lähiympäristössä oleva merkittävä kyky sotilaalliseen voimankäyttöön edellyttää myös Suomelta toimenpiteitä. Painopisteen on todettu liikkuvan yhä suuremmassa määrin kansallisesta puolustuksesta kansainvälisen kriisinhallintaan. Puolustushallinnon tulee seurata tarkkaan yhteiskunnan kehitystä. (Puolustusministeriö 2007 [www-dokumentti]) Naton laajentumista Pohjois-Euroopassa pidetään myönteisenä asiointilana vaikka siihen ei ollakaan itse osallistuttu eikä osallistumassa. Nato on mainittu yhtenä toimijana kansainvälisessä viitekehyksessä, mutta lähinnä rauhankumppanuusohjelman puitteissa.

Puolustusta kehitettäessä pidetään lähtökohtana kansallista puolustusta, joka mahdollistaa liittoutumisen. Puolustusvoimien toiminnallista ja materiaalista yhteensopivuutta kehitetään Nato-standardien ja normien mukaisesti kansainvälisen sotilaallisen yhteistoiminnan mahdollistamiseksi. Lisäksi pyritään varmistamaan, että Naton rauhankumppanuutta kehitettäessä Suomen näkökulma ja yhteistyötarpeet tulevat otetuiksi huomioon, Nato-yhteistyöllä Suomi edistää laajempaa transatlantista turvallisuuspoliittista yhteistyötä (Puolustusministeriö 2007 [www-dokumentti]) Ajattelisin kansainvälisen yhteistoiminnan olevan puolustusvoimien tulevaisuutta, jolle ei haluta asettaa ainakaan toiminnallisia esteitä. Poliittisten esteiden asettamisesta voidaan päättää jonkin verran joustavammin ja lyhyemmällä aikataululla.

Suomen virallisen ulkopolitiikan muotoilijoiden näkemykset Natosta muuttuvat ehkä nopeammin kuin kansalaisten käsitykset. Molemmat muutosprosessit ovat kylläkin hitaita. Kylmän sodan aikana Naton toiminta Pohjois-Euroopassa oli uhkatekijä voimatasapainostrategian kautta, kun se nykyään koetaan enemmänkin vakautta luovana tekijänä. Niin sanotun optiolinjan mukaan ei haluta liittyä Natoon, mutta se mahdollisuus halutaan pitää avoimena jos olosuhteet muuttuvat. Muutostekijöistä suurimmat ja eniten Suomeen vaikuttavat voisivat olla Venäjän uhan kasvaminen, Naton muuttuminen järjestönä joksikin muuksi tai Ruotsin liittyminen jäseneksi sotilasliittoon. (Forsberg 2002, 244–292) Etenkin Ruotsin jäsenyys saattaisi muuttaa suomen virallista linjaa.

YYA-sopimuksen alkuaikoina Nato katsoi Suomen kuuluvan Neuvostoliiton leiriin. Osittain Neuvostoliiton vaikutuksesta virallisia kontakteja Natoon vältettiin mahdollisuuksien mukaan. Pohjoismaat ajateltiin Suomen YYA-sopimuksen, Ruotsin

puolueettomuuden sekä Tanskan ja Norjan Nato-jäsenyyden takia poliittisesti tasapainoiseksi. Naton lisääntyvä läsnäolo Pohjolassa olisi edellyttänyt Neuvostoliiton vaikutuksen lisäämistä Suomessa, jotta tasapaino olisi säilynyt. Siksi Nato oli Suomelle uhkatekijä, vaikka myöhemmin Naton on katsottu vakauttaneen Eurooppaa myös kylmän sodan aikana. (Forsberg 2002, 244–292) Nato-jäsenyys ei voinut vallitsevassa tilanteessa olla edes optio.

Edelleen 2000-luvulla Nato nähdään samankaltaisella mekanismilla epävarmuutta tuottavana tekijänä, vaikka muutos suhtautumisessa sai alkunsa samaan aikaan kuin Suomen jäsenyysprosessi Euroopan unionissa. Naton päättäessä laajentumisesta Suomi ilmaisi huolensa Itämeren alueen turvallisuustilanteen muutoksesta, mutta ei ole halunnut tai voinut puuttua prosessiin jossa ei ole itse osapuolena. Suomen virallista suhtautumista on ohjannut pitkälti tilanteen vaatima välttämättömyys. (Forsberg 2002, 244–292) Turvallisuustilanteen muutosta on sittemmin pidetty positiivisena.

Instituutioasemasta syrjään jääneenä voi jo ottaa Nato-asioihin vapaammin kantaa virallisesta linjasta välittämättä. Presidenteistä Mauno Koivisto piti Natoa vuonna 1992 eräänä Euroopan vakauden tärkeänä ylläpitäjänä. Kosovon sodan (1999) jälkeen hän korosti, että Naton jäsenenä Suomi joutuisi sopeutumaan ratkaisuihin, joihin vaikutusvalta olisi vähäisempi kuin EU:ssa. Vuonna 2002 hän kertoi kantansa olevan jyrkän kielteinen. Presidentti Martti Ahtisaaren kanta koki päinvastaisen muutoksen. Se oli hänen virassa ollessaan varovaisen myönteinen kuitenkin virallista linjaa mukaillen. Vuonna 2003 hän rinnasti Naton niihin järjestöihin, joissa Suomen tulee olla täysin rinnoin mukana. Tarja Halonen on antanut sekä presidenttinä että ulkoministerinä Naton jäsenyyteen kielteisesti suhtautuvia lausuntoja. Baltian maiden jäsenyyden hän ei nähnyt muuttavan tilannetta mitenkään. (Pulliainen 2004, 35–38)

Pääministerinä 1995–2003 toiminut Paavo Lipponen profiloitui myös jäsenyyden kannattajana mutta hän ei nähnyt ”Suomen nykyisellä jäsenyydellä mitään käyttöä globalisaatiopolitiikassa”. (Pulliainen 2004, 39)

Nykyisin Suomen virallisen linja kuuluu luokkaan, kyllä jos. Jossittelun aiheena on turvallisuuspoliittisessa ympäristössä tapahtuvat muutokset. Kylmän sodan ja YYA-sopimuksen aikana linja oli selkeästi ei. Näköpiirissä ei ole paluuta ehdottomaan kielteisyyden aikaan. Selkeä kielteisyys edellyttäisikin toisenlaista tilannetta tai

yksiarvoisempaa yhteiskuntaa. Toisaalta tiedossa ei ole mitään sellaista muutosta, joka tulisi siirtämään Suomen jäseneksi. Kantoja otettaessa näkyy vahvasti oletus, että Suomi voi liittyä Natoon niin halutessaan.

6. Natokeskustelu vastaavassa tilanteessa olevissa maissa

Jäsenyykeskustelua voi yrittää suhteuttaa muiden maiden vastaaviin keskusteluihin, vaikka kunkin maan tilanne on yksilöllinen. Naton laajentumiset ovat edellisillä kerroilla tapahtuneet useamman maan ryhmässä ja muiden maiden tilanteesta voidaan päätellä jotain siitäkin, onko virta viemässä Suomea Natoon. Suomen kanssa vertailukelpoisimpia maita ovat ne EU-maat, jotka eivät ole Naton jäseniä. Suomen kanssa samaan aikaan EU-jäseniksi tulleet valtiot Ruotsi ja Itävalta eivät ole Naton jäseniä ja myös niillä on suhteellisen pitkä puolueettomuuden perinne. Irlanti on ollut pidempään EU-jäsen, mutta ei kuulu Natoon. Itä-Euroopan valtioiden tilanne on erilainen ja Nato-jäsenyys on yleensä ollut samaa EU-jäsenyyden kanssa näissä maissa. Nato-jäsenyydenkin suhteen kaikki maat ovat kuitenkin yksilöitä.

6.1 Ruotsi lähimpänä vertailukohtana

Jos Suomelle etsitään vertailukohtaa, joka olisi mahdollisimman lähellä kulttuurisesti ja historiallisesti, tulisi kyseeseen lähinnä Ruotsi. Maat ovat olleet aikoinaan samaa valtiota ja kuuluvat samaan Pohjoismaiden ryhmään ollen ainoat pohjoismaat Naton ulkopuolella. Molemmissa maissa on ollut pitkään selkeästi enemmistönä yksi kansallisuus ja yksi kieli sekä luterilainen uskonto, vaikka varsinkin Suomessa on ollut omat perinteiset vähemmistönsä. Molemmissa maissa suurin kielivähemmistö on toisen vertailumaan enemmistökieli. Toisaalta globalisoituvassa maailmassa Ruotsi on monikulttuuristunut aiemmin ja suuremmassa määrin kuin Suomi.

Täydellistä vertailukohtaa Suomelle ei luonnollisesti löydy länsinaapuristakaan. Ruotsi on saanut elää rauhassa sodilta suunnilleen kahden vuosisadan ajan eikä sillä ole itseään suurempaa rajanaapuria. Ruotsin liittoutumattomuuden taustalla onkin jonkin verran erilaiset syyt kuin Suomessa. Maalla ei ole niin vahvoja turvallisuuspoliittisia uhkia kuin Suomella, joten liittoutumiselle ei ole ollut tarvetta. Yhdistyneiden kansakuntien jäsen Ruotsi on ollut vuodesta 1946. Myös Ruotsissa liittoutumattomuudella on kansan vahva tuki.

Silloinen eduskunnan puhemies Paavo Lipponen luonnehti Ruotsissa pitämässään puheessa, että Suomi käy paljon avoimempaa Nato-keskustelua mutta Ruotsi on jo järjestöä lähempänä. Suomea ja Ruotsia hän piti samanlaisina Nato-yhteistyön ja jäsenyysoption suhteen (Wikipedia, Ruotsi [www-dokumentti])

Ruotsin mahdollista Nato-keskustelua seurataan Suomessakin herkällä korvalla, koska maalla on merkittävä asema suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa ajattelussa. Ruotsin kanssa samaan aikaan on esimerkiksi liitytty Euroopan Unioniin, jonka jäsenyyttä koettiin tarpeelliseksi kiirehtiä kun Ruotsi oli liittymässä. Ruotsilla on kuitenkin ollut jossain määrin paremmat edellytykset aitoon puolueettomuuteen kuin Suomella ja muiden länsivaltojen apuun on saatettu laskea jonkin verran enemmän. Kylmän sodan aikana Ruotsin kieltäytyminen institutionalisoidusta jäsenyydestä antoi Suomelle tilaa pitää Neuvostoliittoa loitommalla ja myös helpotti pohjoismaiseen yhteistyöhön osallistumista. Nykyisin Suomi ja Ruotsi ovat lähentyneet toisiaan tilanteessa ja politiikassa sekä kannoissa Natoon ja Venäjään. Ruotsin hallituksen vuoden 2002 turvallisuuspoliittisessa lausunnossa oli muutosta aiempaan lähinnä sotilaallisen liittoutumattomuuden avoimuus rauhanaikaiselle yhteistyölle. (Pursiainen 2002, 40–41)

6.2 Irlanti ja Itävalta

Myös Irlanti on puolueeton Eurooppalainen maa, joka on ollut Euroopan Unionin jäsen vuodesta 1973. Sijainti saarella ainoastaan vanha emämaa rajanaapurina suojaa maailmanpolitiikan myllerryksiltä. Vuosikymmeniä jatkunut Pohjois-Irlannin tilanne ei liene vaikuttanut liittoutumistarpeeseen kovinkaan paljon, vaikka onkin tuonut konfliktit osaksi yhteiskuntaa. Toisaalta Irlanti erottuu Iso-Britanniasta liittoutumattomuudellaan, katolisuudellaan ja Euron käyttöönotolla. Pienenä maana Irlanti on pyrkinyt olemaan erilainen kuin Iso-Britannia. Irlanti onkin enemmän eurooppalainen mutta liittoutumaton. (Wikipedia, Irlanti [www-dokumentti])

Itävallan valtiosopimus vuodelta 1955 päätti liittoutuneiden miehityksen ja julisti maan pysyvästi puolueettomaksi. Itävallan puolueettomuudella on pitkä perinne. (Wikipedia, Itävalta [www-dokumentti]) EU-jäsenyys toteutui kun sen ei enää katsottu rikkovan tätä perinnettä. Sotilasliitto Naton jäsenyydestä en kuitenkaan tiedä Itävallassa laajalti keskustellun.

6.3. Jo pitkään Natoon kuuluneet Pohjoismaat – Tanska ja Norja

Tanska, Norja ja Islanti ovat olleet osa Natoa järjestön perustamisesta lähtien. Turvallisuus oli ratkaisevin jäsenyyssmotiivi näillä maille liittoutumiseen muutama vuosi toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Tanskan liittymisen taustalla oli murentunut usko perinteiseen puolueettomuuteen, YK:n kykyyn taata pienten maiden turvallisuus ja kariutunut yritys solmia pohjoismainen puolustusliitto. Natsi-Saksan miehityksestä toipuva Tanska pyrki aluksi harrastamaan vahvaa puolueettomuuspolitiikkaa. Muun muassa Neuvostoliiton Norjaan kohdistama painostus ja suomen YYA-sopimus saivat monien tutkijoiden mielestä Tanskan vaa'an kallistumaan liittoutumisen kannalle. (Honkanen 2001, 88–89) Tanskan liittoutumiseen päättyneessä prosessissa oli monia samanlaisia seikkoja huomioon otettavana kuin yli puoli vuosisataa myöhemmin käytävässä Nato-keskustelussa Suomessa.

Norjan liittymiskonteksti muistuttaa paljon Tanskan tapausta. Norjalla oli kuitenkin vahvempi atlanttinen painotus. Norjan sodanaikainen hallitus oli pyrkinyt sitomaan maan atlanttiseen yhteistyöhön Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen kanssa. Nämä sodan aikana luodut sotilaalliset ja poliittiset siteet toimivat pohjana Norjan myöhemmälle Nato-jäsenyydelle. (Honkanen 2001, 90)

Tanskaa ja Norjaa pidetään laajalti esimerkkeinä maista, jotka ovat Natossa pystyneet vaikuttamaan paljon oman jäsenyytensä ehtoihin, mutta joilla ei ole ollut erityisen merkittävää vaikutusvaltaa koko liittokunnan päätöksentekoon esimerkiksi laajentumiseen tai strategian muuttamiseen liittyvissä kysymyksissä. Naton ydinasestrategiaa Pohjoismaat eivät ole onnistuneet pehmentämään, mutta kuitenkin ne saivat jättää oman alueensa ydinaseista vapaaksi vyöhykkeeksi. Tanskalla ja Norjalla oli vaikutusvalta pyrkimyksiä, etenkin halua vahvistaa Natoa demokraattisena järjestönä. Molempien maiden perusstrateginen painopiste siirtyi 1962–1977 autonomiasta vaikutusvaltaan. Tanska ei kuitenkaan onnistunut lykkäämään Dual Track – päätöstä (Nato sijoitti INF-ohjuksia Eurooppaan ja kävi samanaikaisesti Neuvostoliiton kanssa neuvotteluja ohjusten vähentämisestä), mutta onnistui säilyttämään omat ydinaserajoituksensa lisääntyneistä taakanjakopaineista huolimatta. Pohjoismaiden hallitukset työskentelivät INF-päätöksen neuvotteluraiteen ensisijaisuuden puolesta. (Honkanen 2001, 111–113) Päätös INF-modernisaatiosta

tehtiin kollektiivisesti Naton sisällä, mitä on pidetty voittona pienten maiden vaikutusvallalle. Aikaisemmin Yhdysvallat oli unilateraalisesti tai bilateraalisesti päättänyt tämältyyppiset kysymykset. Nyt pienehköjen maiden sisäinen debatti vaikutti ennen kokemattomalla tavalla keskusteluun Naton sisällä. Dual Track – päätöksen jälkeinen pienten maiden sisäinen kriittinen keskustelu vahvisti Naton demokraattisuutta kertomalla järjestölle jotain jäsenmaiden yleisen mielipiteen ja demokraattisten prosessien kunnioittamisen merkityksestä. (Honkanen 2001, 128–129)

Tanska ja Norja olivat liennytyksen edelläkävijöitä Naton sisällä. Ne olivat avainasemassa liennytyksen nostamiseksi toiseksi Naton päätehtävistä, koko kylmän sodan ajan ne pyrkivät tasapainottamaan Naton pelote- ja puolustusfunktiota sovitteluilla elementeillä suhteessa itäblokkiin. Varhaisin esimerkki tästä oli Norjan pääministerin matka Moskovaan 1955. (Honkanen 2001, 123–124) Myös nämä maat pyrkivät aktiivisilla toimilla edistämään rauhaa ja suhteita blokkien välillä, kuten myös puolueeton Suomi teki samaan aikaan. Tanska tuki ensimmäisenä kaikista Nato-maista Etykiä (Yleiseurooppalainen konferenssi) jo 1965. Tanska ja Norja tukivat Naton sotilasdoktriinin muuttamista joustavan vastatoiminnan strategian suuntaan. Perusajatuksena oli, että epävarmuus Naton vastauksen luonteesta ja voimakkuudesta ehkäisee mahdollisen hyökkääjän aikomukset. Uusi strategia nosti ydinaseiden käyttökyvyn – alueellinen konflikti hoidettaisiin ensin paikallisella tasolla. Pohjoismaat vaikuttivat uudessa strategiassa lähinnä tukien sitä taustalta, koska se vastasi laajemminkin Eurooppalaisten Nato-maiden preferenssejä, aiempi massiivisen vastaiskun oppi lähinnä Yhdysvaltojen preferenssejä. (Honkanen 2001, 124–126)

Nykyajan suomalaisessa Nato-keskustelussa jäsenyyden vastustajat ovat olleet huolissaan puolustusmenojen kasvusta Nato-jäsenyyden myötä. 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa koettiin Naton sisällä Neuvostoliiton (ja Varsovan liiton kokonaisuudessaan) vahvistuvan ja ratkaisua etsittiin muun muassa puolustusmenojen kasvattamisesta. Vuoden 1978 päätöksen mukaan jokaisen maan tuli kasvattaa puolustusbudjettiaan kolmen prosentin vuotuisella nettokasvulla ja tähän päätökseen Tanska jätti virallisen varauksen. Liittolaisista erityisesti Yhdysvallat kritisoi voimakkaasti Tanskaa tästä varauksesta. Vuoden 1981 kompromissiratkaisussa tanskalaiset taipuivat 0,75 prosentin vuotuisen nettokasvuun puolustusmenoissa. Naton paineesta ja vapaamatkustajasytyöksistä huolimatta jäätiin edelleen runsaasti Naton tavoitteen alle, olivathan puolustusmenot viime kädessä ainoastaan jäsenmaan

omassa päätösvallassa myös kylmän sodan aikana. Tanskan strateginen merkitys mahdollisti tietyn omapäisyyden osana puolustusliittoa. Professori Ole Weaverin mukaan Tanska sai alennusta puolustusmenoistaan Grönlannin strategisen merkittävyyden takia. (Honkanen 2001, 127–128)

Tanskan ja Norjan rajoitteiden vakiintumisen tunnustetuksi osaksi niiden Nato-jäsenyyttä vaati monien vaikutusvallan keinojen käyttämisestä. Muut liittolaiset hyväksyivät Tanskan ja Norjan ydinaserajoitukset osana Pohjois-Euroopan tasapainoa ja osana yleisempää Eurooppalaista järjestystä (Honkanen 2001, 130–131) Pitämällä kiinni autonomiasta ja rajoittamalla Naton sijoittumista alueelleen Tanska ja Norja pitivät yllä tasapainoa kylmän sodan aikana. Muutoinhan voimatasapainoteorian mukaan Neuvostoliiton olisi vastaavasti tullut lisätä läsnäoloaan Pohjolassa, käytännössä Suomessa. Tanska ja Norja ovat olleet jo Naton alkuperäisjäseniä, joten niitä ei voi pitää moneltakaan osin vertailukelpoisena Suomeen nähden. Kaikilla on merkittävä strateginen sijainti, mutta erilaisia vahvuuksia ja heikkouksia. Toisaalta uuden jäsenmaan vaikutusvalta voi olla vanhoja vähäisempää ja riippua monista seikoista.

Tanskassa tai Norjassa Natojäsenyys on vakiintunut osaksi maan identiteettiä, ainakin siinä määrin ettei jäsenyyden koeta uhkaavan omaa autonomiaa tai aiheuttavan muita negatiivisia vaikutuksia jäsenvaltiolle. Vaikka Natosta on periaatteessa mahdollista erota, ei se tunnu nykytilanteessa todennäköiseltä minkään valtion kohdalla. Kuitenkin nykyisistä jäsenvaltioista nimenomaan Norjassa on tiettävästi vahvimmin keskusteltu Natosta eroamisesta.

6.4. Uusi jäsenmaa Unkari

Unkari on kuulunut Natoon vuodesta 1999, jolloin se liittyi järjestöön samanaikaisesti Tshekin ja Puolan kanssa. Nämä maat olivat ensimmäiset entiset itäblokin maat jotka liittyivät Natoon. Niiden jäsenyyttä siivitti suhteellisen hyvä poliittinen ja taloudellinen kehitys sekä merkittävä strateginen sijainti, joka sai Natonkin olemaan kiinnostunut ottamaan kyseiset maat jäsenikseen.

Unkarissa (ja monissa muissa Itä-Euroopan maassa) Nato-jäsenyys profiloitiin ainoaksi vaihtoehdoksi, vaikka ainakin teoriassa vaihtoehtoja oli useita muita: liittoutuminen uudelleen Venäjän kanssa, alueellinen puolustusliitto tai

puolueettomuus. Itä-Euroopan maissa Euro-Atlantisesta integraatiosta (jäsenyys sekä Euroopan Unionissa että Natossa) tuli kylmän sodan jälkeen nopeasti lähes kokonaan muun ulkopolitiikan korvannut tavoite. Yleinen selitys tälle kehitykselle oli turvallisuushakuisuus, etenkin pelko Venäjän muodostumisesta uudelleen uhaksi. Tästä tarkastelunäkökulmasta niin Unkari kuin viisi vuotta myöhemmin liittyneet Baltian maatkin liittyivät ”vanhaan” Natoon. Unkari oli ensimmäinen Varsovan liiton maa, jossa spekulointiin Nato-jäsenyydellä (1990). Turvallisuus oli Unkarille tärkein argumentti liittymiseen. Lähinnä yleinen historiassa koettu epävarmuus sai turvallisuushakuisiksi, ei niinkään suora Venäjän uhka. (Honkanen 2001, 93–95)

Turvallisuus oli kuitenkin Unkarissa vähemmän ensisijainen motiivi kuin Myöhemmin liittyneissä Baltian maissa. Todennäköisin teoreettinen uhka Unkarille oli se, että entisen Jugoslavian alueen kriisit leviäisivät sen alueelle. Kuitenkin Unkarille, kuten muillekin entisille kommunistimaille Nato-jäsenyys oli askel täyteen jäsenyyteen kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa. Se oli myös nopeammin toteutettavissa kuin Euroopan Unionin jäsenyys. Näille maille oli tärkeää, ettei niitä koskevia asioita enää päätetä ilman niitä, tapahtui tämä päätöksenteko sitten joko Moskovassa tai Brysselissä. Unkarin turvallisuuspoliittinen dokumentti vuonna 1998 piti rakentavaa osallistumista Naton konsultaatio- ja päätöksentekojärjestelmään keinona vaikuttaa kansainväliseen turvallisuuteen sekä tehokkaana keinona edustaa ja suojella kansallisia etuja. (Honkanen 2001, 96–98). Unkarissakin viljeltiin paljon myös emotionaalista puhetta ”paluusta Eurooppaan” eli siihen luonnolliseen yhteyteen, josta rautaesirippu oli erottanut maan vuosikymmeniä. Kuitenkin iskulauseella viitattiin ensisijaisesti haluun nostaa oma elintaso länsimaisten hyvinvointiyhteiskuntien tasolle. Naton jäsenmaan ajateltiin myös olevan turvallisempi ja houkuttelevampi sijoituskohde. Unkari kuului ensimmäiseen jäsenmaiden ryhmään ikään kuin palkintona. Se kuten Tshekki ja Puola olivat onnistuneet kehittämään demokratiaa, markkinatalousjärjestelmää ja puolustusvoimien Nato-yhteensopivuutta. Lisäksi niissä ei sorrettu vähemmistöjä ja naapurimaiden itsenäisyyttä kunnioitettiin. Unkari oli esimerkki siitä, miten strategisten tekijöiden merkitys oli heikentynyt. Unkarillahan ei ennen vuotta 2004 ollut maayhteyttä muihin Natomaihin (Honkanen 2001, 98–99)

6.5. *Mihin Suomi vertautuisi*

Naton jäsenmaana Suomea ei tietenkään suoraan voisi verrata mihinkään muuhun maahan. Yksi keskustelussa käytetty argumentti oli se, ettei jäsenyyttä tulisi hakea samaan aikaan entisten kommunistimaiden kanssa. Tämä siksi ettei Suomi joutuisi ymmärretyksi osaksi väärää joukkoa. Suomi ei varmastikaan tarvitse Naton jäsenyyttä kokeakseen itseään täysivaltaiseksi eurooppalaiseksi maaksi. Siihen ei tarvita myöskään jäsenyyttä Euroopan Unionissa. Nato-jäsenyys ei luultavasti myöskään saisi Suomea tuntumaan sen houkuttelevammalta tai varmemmalta investointikohteelta. Suomella ei ole ainakaan samanlaisia traumoja kuin entisillä kommunistivaltioilla kylmän sodan ajalta, joten niiden paikkailuun ja lopulliseen poispyyhintään ei tarvita Naton jäsenyyttä. Eurooppalaisempaa identiteettiä kaipaaville riittää Euroopan Unionin jäsenyys, vaikkakaan useimmat eivät kokisi olevansa Euroopan ulkopuolisia edes ilman sitä. Tässä kohtaa voidaan verrata Norjaan. Suomessa ei juuri ole haluttu liittyä siihen ”vanhaan Natoon” joka suojaa Venäjän uhkaa vastaan, vaan jäsenyyttä on perusteltu lähes yksinomaan muilla argumenteilla. Maantieteellinen sijainti antaa kuitenkin jonkinlaista yhtymäkohtaa Itä-Eurooppaan. Pohjoismaiset Naton jäsenvaltiot puolestaan ovat olleet jo kauan jäseninä. Kuusi vuosikymmentä jäseninä on muokannut niiden aseman sellaiseksi, että esimerkiksi omaa aluetta koskevista rajoituksista on mahdollista pitää kiinni. Tosin Natolla ei todennäköisesti olisi tarvetta tai halua sijoittaa vaikkapa ydinaseita Suomeen. Pitkällä tähtäimellä Suomen vaikutusvalta saattaisi muodostua samankaltaiseksi kuin Tanskan ja Norjan vaikutusvalta on nyt.

Ruotsia vertailukohtana puoltavat monet seikat, maantieteelliset ja historialliset. Tosin maaraja Venäjän kanssa vie Suomen asemaa ainakin mielikuvissa edelleen enemmän verrannolliseksi entisiin Itä-Euroopan maihin. Usein ajatellaan myös, että Ruotsille liittoutumattomuus on ollut helpompi valinta. Kaikki tämä johtaa siihen, että Suomea on täydet perusteet pitää omana tapauksenaan. Kuitenkin Suomen ratkaisut voivat seuralla Ruotsin vastaavia.

7. **Natokeskustelu eduskunnassa**

Eduskunnassa keskustelua Natosta ja Suomen suhteesta siihen on esiintynyt ajoittain, joskin keskustelu on 2000-luvulle tultaessa alkanut selkeästi vilkastua. Eduskunnassa

tehdyissä kirjallisissa kysymyksissä on ilmennyt varsin samanlainen asetelma kuin julkisuudessa käydyssä Nato-keskustelussa. Tosin osasyynä tähän on saattanut olla jonkinlainen kansanedustajan julkisuushakuisuus asialleen ja itselleen siirtämällä julkinen keskustelu eduskuntaan ilman mitään muita tarkoituksia. Välttämättä ei ole aina ollut tarkoitus saada aikaan mitään päätöstä tai toimintatavan muutosta tai vastaavaa seikkaa. Asetelma kansan ja eliitin välillä on toiminut samalla tavalla kuin asetelma kansanedustajan ja hallituksen välillä. Kansanedustajan mielestä Suomi on menossa Natoon tai aivan liian läheiseen yhteistyöhön sen kanssa, mutta tämä ei kuitenkaan ole tapahtumassa demokratian pelisääntöjen mukaan. Suoranaisesti hallitusta ei syytetä salailusta, mutta usein on vaadittu lisää avoimuutta ja selvennystä vallitsevaan tilanteeseen. Suullisia ja kirjallisia kysymyksiä aiheesta on tehty vuodesta toiseen ja keskustelu on toistunut jopa hämmästyttävässä määrin samalla kaavalla.

Karkeasti yleistäen voi sanoa, että mitä enemmän vasemmalla kansanedustaja on, sitä negatiivisemmin hän suhtautuu tähän salaiseen natottamiseen ja vaatii toimenpiteitä Suomen puolueettomuuden tai liittoutumattomuuden turvaamiseksi. Oikean laidan kansanedustajat puolestaan saattavat jopa ilmaista tyytyväisyyttään hallituksen linjaan tai pikemminkin omaan tulkintaansa siitä. Hallitukselta vaaditaankin oikealta lähinnä sanojen sovittamista tekoihin eli myöntämään myönteinen suhtautumisensa Naton ja sen jäsenmaiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kuitenkin myös oikean laidan puolueissa on ollut pitkään Nato-jäsenyyttä vastustava enemmistö. Vasemmistossa Natoa on vastustettu yksimielisemmin. Suoranainen Nato-jäsenyyden vaatiminen tai ehdottaminen päätöksenteon kohteeksi on ollut äärimmäisen harvinaista.

Matti Wiberg ja Antti Koura ovat käsitelleet parlamenttikysymysten logiikkaa tekstissään, joka on nimeltään: Kansanedustajat ovat kyselevinä ja ministerit ovat vastaavinaan. Heidän mukaansa parlamenttikysymykset voivat koskea mitä tahansa asiaa ministerin toimialalla. Kysymykset ovat imperatiiveja tai kyselijän esittämiä pyyntöjä saada kielellinen vastaus. Vastauksen täydellisenä pitämiseen vaikuttavat muun muassa kuulijoiden taustatiedot aihealueesta. Kysymykset voidaan jakaa informaatiopyyntöihin tai informaatiota selventäviin kysymyksiin. Viimeksi mainituissa halutaan tietää, että tietääkö vastaaja asiasta jotakin tai sen verran kuin hänen asemansa edellyttää.

Eduskunnan kyselytunnilla vuorovaikutustilanteessa on läsnä kolme toimijaa: hallitus, parlamentti ja laaja yleisö. Oppositio saattaa tietää tarkkaan miten jokin asia on, mutta haluaa hallituksen itse kertovan tämän (useimmiten ikävän) asian suurelle yleisölle. Kysymyksillä on yleensä ennakko-oletuksensa (piiloinen oletus), parlamentissa esim. tällainen: Milloin hallitus aikoo lopettaa tuhoisan politiikkansa? Tällaisen kysymyksen tehneen kansanedustajan pääasiallinen tarkoitus on julkistaa näkemyksensä, jonka mukaan hallituksen politiikka on tuhoisaa. (Wiberg ja Koura 1996, 197–200)

Natosta keskusteltaessa pätee selkeästi luonnehdinta, jonka mukaan oppositio pyrkii kyselemään hankalia ja hallituspuolueiden kansanedustajat mukavia kysymyksiä. Eli tässä tapauksessa Natoon liittyvistä asioista kysyvät useimmiten ne kansanedustajat, joiden puolue on kyselyhetkellä oppositiossa. Usein Natosta kysyttiin kriittiseen sävyyn ja kysyjänä oli oppositiopuolueen kansanedustaja. Kysymykset olivat yleensä luonteeltaan selventäviä. Eli taustaoletuksena oli, että on olemassa jotain tietoa tai suunnitelmia jota ei ole vielä kukaan suurelle yleisölle annettu.

Eduskuntakysymykseen vastaaminen on myös oma taiteenlajinsa. Paul Gricen (1975) teoria keskustelumaksiimeista on hyvä lähtökohta informaationaalisesti epätyytyttävän kielellisen reaktion analyysiin. Hänen yhteistyön periaatteensa on yksinkertainen: Tee keskustelupanoksestasi kulloiseenkin tarkoitukseen soveltuva. (Wiberg ja Koura 1996, 201) Yhteistyön maksimit ovat: määrän maksimi (oikea informaatiomäärä), laadun maksimi (totuudessa pysyminen), suhteen maksimi (asiassa pysyminen) ja tavan maksimi (selkeys ja havainnollisuus). Varsinkaan poliittisessa vuorovaikutuksessa näitä ei noudata siinä määrin mitä yleensä inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Usein kansanedustajien arvostelu voidaan tiivistää siihen, että näitä maksimeja on loukattu. Poliittinen diskurssihan ei nojaa yhteistyön periaatteisiin, koska yhteistyön maksimit ovat ristiriidassa politiikassa merkityksellisempien imperatiivien tai tavoitteiden kanssa. Niiden noudattaminen ei palvelisi poliitikon tavoitteita. (Wiberg ja Koura 1996, 201–202)

Usein kysymykseen kannattaa vastata vain osittain, etenkin jos ennakko-oletukset tekevät kysymyksen vastaajalle hankalaksi. Ministerin poliittisen maineen takia reaktion täytyy kuitenkin pääsääntöisesti olla vastaus esitettyyn kysymykseen. Taitava ministeri voi olla *prima facie* lähes maksimaalisesti informatiivinen ja relevantti,

mutta todellisuudessa sekä minimaalisesti informatiivinen että minimaalisesti relevantti. Eduskunnan kyselytunnilla molemmat osapuolet käyttävät kysymysinstituutiota poliittiseen signalointiin. (Wiberg ja Koura 1996, 202–203)

Esimerkiksi kirjallisessa kysymyksessään (KK 827/2000) kansanedustaja Pentti Tiusanen (Vas.) otti esille Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan, joka sisältää yhteistyötä muun muassa Naton kanssa.

Kysymyksessä haluttiin tietää mihin kaikkeen yhteistyöhön Suomi on sitoutunut yhteisen politiikan mukana ja onko näistä olemassa julkisia tai salaisia luetteloita.

Kysymyksen sisällön perusteella sen voisi ajatella sisältävän Kansan ja eliitin välisen vastakkainasettelun idean, koska siinä vihjattiin salaisten luetteloiden olemassaoloon. Ajatus Suomen vähittäisestä ja salakavalasta natottamisesta on ollut jo pitkään esillä argumentointitapana. (Tiusanen 2000)

Vastauksessaan silloinen ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja toteaa Suomen olevan mukana vuonna 1994 perustetussa Naton rauhankumppanuusohjelmassa ja vuonna 1997 perustetussa Euro-Atlantisessa kumppanuusneuvostossa (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC). Hänen mukaansa mukanaolo kummassakaan ei tuo Suomelle muodollisia velvollisuuksia. Rauhankumppanuuteen osallistumisen kansalliset suuntaviivat oli määritelty Natolle 1994 annetussa tarjousasiakirjassa. Suomi oli ilmoittanut kiinnostuksensa yhteistyöhön rauhanturvan alalla, etsintä- ja pelastustoiminnassa sekä humanitaarisissa operaatioissa ja ympäristöasioissa sekä vierailuissa ja koulutusvaihdossa. Sittemmin Naton todetaan ulottaneen yhteistyön kumppanuusmaiden kanssa lähes koko siviilisektorille. 1997 on päätetty että voidaan osallistua rauhankumppanuusmaita koskevaan toimintaan, viranomaiset arvioivat mihin toimintaan voidaan kulloinkin osallistua. Kuitenkaan Suomi ei osallistu yhteistä puolustusta koskevaan toimintaan. Lisäksi vastauksessa selostettiin lyhyesti Suomen osallistumista Nato-johtoisiin rauhanturvaoperaatioihin ja EU-Nato -yhteistyötä ja näiden sääntelymekanismeja. Vastauksensa lopussa Tuomioja korostaa sitä että Suomen ja Naton väliset sopimukset valmistellaan ja hyväksytään kuten valtiosopimukset yleensä ja eduskunnalla on niissä normaalikäytännön mukainen rooli. (Tuomioja 2000)

Tuomiojan vastauksessa voi nähdä pyrkimyksen antamalla asiasta runsaasti tietoa demystifioida aihetta. Kun kysymyksen henki vihjasi Suomen Nato-yhteistyön olevan

salamyhkäistä ja hyvin pitkälle vietyä oli vastaus tyyliään neutraali. Suomen yhteistyön Naton kanssa todettiin olevan ennalta asetetun viitekehyksen sisällä tapahtuvaa ja uusiin yhteistyömuotoihin mentäessä edettävän demokratian vaatimusten mukaisesti normaaleja päätöksentekomenetelmiä käyttäen.

Esimerkiksi 4.maaliskuuta 2004 Esko-Juhani Tennilä (vas.) syyttää suullisella kyselytunnilla puolustusministeri Seppo Kääriäistä siitä, että puolustusministeriön raportissa vähätellään Nato-jäsenyyden Suomelle aiheuttamia kustannuksia (vain 70 miljoonaa euroa) ja sitä seikkaa, että Nato-jäsenenä Suomi joutuisi mukaan USA:n johtamiin sotilasoperaatioihin, vaikkapa uusiin Irakin sotiin. Vastauksena tähän Kääriäinen sanoo, että raportissa käsitellään puolustusministeriön toimialaan kuuluvia asioita, eikä laskelmia ole mitenkään tarkoituksellisesti muokattu saamaan näyttämään jäsenyys edullisemmalta. (PTK 20/2004 www.eduskunta.fi) Tässäkin tapauksessa esiintyy usein käytetty argumentointitapa, jossa eliitti ja hallinto pyrkivät saamaan jäsenyyden näyttämään luonnolliselta ja häivyttämään jäsenyyden varjopuolet. Toinen osapuoli puolestaan korostaa negatiivisia puolia saadakseen jäsenyyden näyttämään huonolta ajatukselta.

Toisessa kirjallisessa kysymyksessä (KK 211/2004) Kokoomuksen kansanedustaja Pekka Kuosmanen käyttää sanoja linjattomuus, vastuun pakoilu ja välinpitämättömyys kuvaamaan Suomen nykyistä linjaa. Hän ei näe seurantaryhmän raportissa mainittua lisäselvitysten tarvetta, jotta Naton jäsenyyden hakemisessa voitaisiin mennä eteenpäin. Hänestä kukaan ei vain uskalla sanoa ääneen, että jäsenyys olisi selkeästi järkevin vaihtoehto nykyisessä tilanteessa. Nykyisen maailmantilanteen Kuosmanen katsoo vaativan kansainvälistä yhteistyötä, jonka toteuttamiseksi Nato-jäsenyys olisi edullisin vaihtoehto. Hän kysyykin hallituksen virallista Nato-kantaa ja hallituksen toimenpiteitä, jotta voitaisiin varmistaa Nato-jäsenyyden toteutuminen heti seuraavalla liittokunnan laajentumiskierroksella. (Kuosmanen 2004)

Ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja toistaa vastauksensa aluksi lyhyesti Naton kanssa tehtävän yhteistyön, kertoen muun muassa rauhankumppanuusohjelmasta. Tuomioja kertoo myös Suomen ja Ruotsin aloitteesta Natolle enemmän kehittyneiden maiden tarpeita vastaavan yhteistyön lisäämiseksi. Nato-jäsenyys pysyy edelleenkin optiona Suomelle. Tuomioja ei myöskään näe tarpeellisenä kiirehtiä mukaan jollekin tietylle

laajentumiskierrokselle, koska liittokunta on ottanut mukaan yksittäisiä uusia jäsenmaita myös niin sanottujen laajentumiskierrostensa ulkopuolella. (Tuomioja 2004)

Kirjallisessa kysymyksessään (KK 93/2005) kansanedustaja Kimmo Sasi (KOK.) viittaa pääministerin kanslian valtiosihteerin Risto Volasen Helsingin sanomissa julkaistuun haastatteluun, jossa Sasin tulkinnan mukaan Volanen arvioi Suomen turvallisuuden viimekädessä perustuvan Naton antamaan sotilaalliseen turvaan ja varoittaa luomasta päällekkäisyyksiä Naton kanssa kehitettäessä sotilaallisia järjestelmiä. Volasen arvion mukaan EU:n kehittyminen sotilasliitoksi ja Naton korvaajaksi heikentää mahdollisuuksia puolustaa Suomea uskottavasti.

Kimmo Sasin arvion mukaan valtiosihteerin Volanen tuo esille valtiojohdon todellisia ajatuskulkuja. Kuitenkin hänen arvionsa mukaan hallituksessa vallitsee liittoutumista ja sotilaallisia toimia emotionaalisesti vastustava ei-linja, jonka kuitenkin on sopeuduttava tilanteeseen. Sasi pelkää linjan ajavan muut vaihtoehdot alas tilanteessa jossa valtiojohdon nihkeä suhtautuminen vie Suomelta mahdollisuudet hyötyä Naton turvatakuista.

Sasi kysyykin edustavatko Volasen linjaukset Suomen valtiojohdon todellista kantaa, perustuuko Suomen turvallisuus Naton sotilaalliseen turvaan, onko tätä varmistettu ja osallistuuko Suomi täysimääräisesti vai ei Euroopan Unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen. (Sasi 2005)

Sasin voi ajatella olevan samoilla linjoilla kuin Volanen ja olevan tavallaan vahingoniloinen siitä, että on saanut hallituksen kiinni sen todellisista mielipiteistä. Hän antaa ymmärtää päämääränsä olevan siinä, että tosiasiat tunnustettaisiin ja asioista alettaisiin puhua niiden oikeilla nimillä. Natolle myönteiseltä vaikuttava Sasi antaa ymmärtää olevan parasta jos hallitus tunnustaisi tosiasiat ja todellisen linjansa eikä vain antaisi ymmärtää olevansa kielteisellä kannalla jäsenyyden suhteen.

Vastauksessaan Sasin kysymykseen pääministeri Matti Vanhanen vaikuttaa ympäröitynä, hallitushan on antanut juuri edellisenä vuonna ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon josta asiaan voi perehtyä. EU:n ja Naton laajentumiseen Itämeren alueella suhtaudutaan myönteisesti. EU:n kehitykseen sitoudutaan, transatlantista suhdetta pidetään tärkeänä ja Suomen puolustusratkaisu

perustuu jatkossakin uskottavaan puolustuskykyyn. Kysyjän johdattelevina pitämiinsä tulkintoihin Vanhanen ei näe tarpeelliseksi ottaa kantaa edeltävää selontekoa pidemmälle menevästi. (Vanhanen 2005)

Tässäkin tapauksessa pyrittiin hakemaan ristiriitaisuuksia puheiden ja tekojen väliltä. Hallituksen edustaja piti kysymyksenasettelua johdattelevana ja viittasi jo vähän aikaisemmin esiteltyyn julkiseen tietoon, eikä nähnyt ristiriitaa tekojen ja puheiden välillä.

Vasemmistoliiton kansanedustaja Mikko Kuoppa kysyy kirjallisessa kysymyksessään (KK 330/2005) toukokuussa 2005 järjestettävästä kansainvälisestä ilmasotaharjoituksesta, johon osallistuvista maista kolme on sotaa käyviä Nato-maita. Hän kysyykin hallitukselta siitä mihin toimiin he aikovat ryhtyä, jotta tämä harjoitus peruutettaisiin ja näin turvattaisiin Suomen uskottavuus sotilaallisesti liittoutumattomana maana. (Kuoppa 2005)

Vastauksessaan puolustusministeri Seppo Kääriäinen selostaa lyhyesti harjoituksen osallistujia ja tarkoitusta. Hän toteaa, että samantapainen harjoitus on järjestetty myös aikaisemmin. Kääriäinen myös toteaa hallituksen pitävän harjoituksen järjestämistä tarpeellisena. Sotaa käyviä Nato-maita ei hänestä ole tarvetta kauhistella. (Kääriäinen 2005)

Läheisimmin Natoon liittyvissä keskusteluissa tuntuu eduskunnassakin toistuvan sama kaava. Usein kysytäänkin, miksei puheilla ja teoilla ole yhtäläisyyttä. Tämä on hyvin usein toistuva Nato-keskustelun kaava. Nato-keskustelun määrää eduskunnassa on kuitenkin rajoittanut nykyisen Nato-optiolinjan saama kannatus, joka osittain johtuu linjan ympärilyöreydestä. Toistaiseksi kukaan ei ole tehnyt eduskunnassa aloitetta Nato-jäsenyyden hakemiseksi tai sen kieltämiseksi perustuslaissa.

8. Kansalaismielipiteen muodostuminen ja tiedotusvälineiden rooli

Ajankohtaiset tapahtumat vaikuttavat Nato-jäsenyyden suosioon. Esimerkiksi maaliskuussa 2003 alkaneen Irakin sodan takia jäsenyyden kannatus laski entisestään. Taloustutkimuksen 10.3.–25.3.2003 tehty tutkimus osoitti, että 74 prosenttia haastatelluista vastustaa Nato-jäsenyyttä kun kannattajia löytyi vain 12 prosenttia. Nato nousi esiin keskustelussa sisäisten skismojensa vuoksi, koska sen suuret Eurooppalaiset jäsenet Ranska ja Saksa vastustivat sotaa, jota suurin jäsenvaltio oli

käynnistämässä. Myös kevään 2003 eduskuntavaalikeskustelussa nousi esille Suomen suhtautuminen Yhdysvaltojen ja sitä kautta Naton toimintaan.

Enemmistö suomalaisista suhtautuu vakaan kielteisesti Natoon, mutta Natoon tai Yhdysvaltoihin liittyvien kielteisten sotautusten esiintyessä jäsenyyden kannatus romahtaa pohjalukemiinsa. Tammikuussa 2003 vain 64 prosenttia suomalaisista oli ilmoittanut vastustavansa jäsenyyttä. Samanlaista kannatuksen laskua esiintyi myös vuoden 2001 Afganistanin-operaation jälkeen ja vuonna 1999 Naton aloitettua pommitukset Jugoslaviaan. Vastaavaa tietoa ei ole esimerkiksi yleensä positiivisemmin koettavista Naton johtamista rauhanturvaoperaatioista.

Sotilasliiton jäsenyyden kannattajat eivät ole enemmistönä missään ammattiryhmässä tai yhteiskuntaluokassa, mutta myös puolueiden väliset erot ovat yllättävän pieniä. Jyrkimmin jäsenyyttä vastustavat vasemmiston, vihreiden ja keskustan kannattajat. Kokoomuslaisista valtaosa vastusti jäsenyyttä, mutta heissä Nato-jäsenyyden kannattajia oli keskimääräistä enemmän. Kansanäänestysajatus saa tuekseen lähes yksimielisen tuen. (Helsingin sanomat 30.3.2003) Kansanäänestyksestä on puhuttu melko vähän, mutta todennäköisesti tähän on syynä se, ettei jäsenyys ole vielä konkreettisesti ajankohtainen.

Keskustan pää-äänenkannattaja Suomenmaa-lehti piti pääkirjoituksessaan Huhtikuussa 2008 varmana, että kansalaisia ihmetyttää ja tympäisee alituinen Natosymymysten jauhaminen - ikään kuin käsillä olisi suomalaisen politiikan kohtalonkysymys. Suomenmaa viittaa tuoreeseen elinkeinoelämän valtuuskunnan raporttiin, jossa vastaajien suuren enemmistön mielestä Nato-jäsenyyden edistämistä oli painotettu ulkopolitiikassa aivan liikaa. Vain 18 % tutkimukseen vastanneista oli sitä mieltä, että jäsenyyttä on edistettävä enemmän kuin tähän saakka on tehty. Tämäkin luku tuntuu varsin korkealta verrattuna aiempien vuosien mielikuviin jäsenyyteen yhtenä rintamana kielteisesti suhtautuvasta kansasta. Miltei puolet kansasta (45 %) toivoo, että koko asia siirrettäisiin sivuraiteelle. Tämä tuntuu olevan toiveena myös Suomenmaan pääkirjoituksessa, koska ”turha intoilu heikentää mahdollisuuksia käsitellä asiallisesti Nato-jäsenyyttä – jos sellaisen aika joskus tulee. Saman voi tehdä myös asian alituinen eipäs-juupas -vatvominen. Kansalaiset väsyvät koko asiaan. Silloin eivät sellaisetkaan keskustelunavaukset mene perille, joissa Natosiaa käsiteltäisiin vailla ideologista mystiikkaa, kiihkottomasti ja jäsenyyden etuja ja

haittoja punniten.” (Suomenmaa 10.4.2008) Toisaalta voidaan kysyä, että kenen asia sitten olisi määritellä oikea aika ja konteksti keskustella Natosta. Keskustelun jakaminen oikeaan ja väärään keskusteluun on aina varsin subjektiivista. Mielestäni Natosta käytetyt puheenvuorot ovat muuttuneet aivan erilaisiksi vuosien kuluessa. Äärimmäiset mielipiteet ovat jääneet sivuosaan. Niin sanottu kansalaismielipide muodostuu historiallisista taustoista käsin nykyisten tapahtumien ja keskustelun pitäessä sen elävänä. Ei ole tarpeellista tai mahdollista objektiivisesti arvioida onko vallitseva mielipide oikea tai väärä. Käsitteen oikeutus on myös kyseenalainen, sillä kansalaismielipidettä tällaisesta asiasta on vaikea mitata kaikille yhtäpitävillä mittareilla. Jokaisella asiaa miettineellä kansalaisella on aiheesta oma mielipiteensä, eikä asiasta muodostunut yleiskuva välttämättä vastaa enemmistön kantaa.

8.1. Helsingin sanomien roolista

Erkki Pulliaista lainaten: Helsingin sanomien toimittaja Olli Kivinen on aiemmin palkittu Suomen viemisestä EU-jäsenyyteen. Vuonna 2004 Pulliainen arvioi lehden vieneen suomea Natoon jo kauan. (Pulliainen 2004, 31–32) Helsingin sanomilla onkin suuresta levikistään ja vastaavan kokoisen haastajan (alueellisesti tai levikiltään) puuttumisesta johtuen yllättävän paljon vaikutusvaltaa julkisessa keskustelussa. Sen esille tuomat teemat huomioidaan myös muissa tiedotusvälineissä. Nato-keskustelu olikin ajanjaksolla 2003–2004 paljon esillä lehdessä pääkirjoituksissa. Sittemmin lehti on vähentänyt Natoa koskevaa kirjoitteluaan keskustelun muutenkin siirryttyä suvantovaiheeseen, Naton ja Euroopan unionin edellisen laajentumisen jäätyä vähitellen menneisyyteen uusien jäsenmaiden jäsenyyden vakiintuessa. Kuitenkin aihe on ollut esillä jossain määrin kaiken aikaa vilkastuen jälleen vuosikymmenen lopussa. Vuonna 2007 Helsingin sanomat pääkirjoituksessaan selvensi sillä olevan myönteisen Natokannan, joten ainakaan enää lehden harjoittama natottaminen ei ole salaista ja epäsuoraa indoktrinaatiota. Lehden roolia ei tule liioitella, mutta se on kuitenkin ainoita merkittäviä tiedotusvälineitä, joilla on asiaan tiedossa oleva ja julkistettu kanta. Harvoja muita tiedotusvälineitä on nostettu esiin toimijana Nato-keskustelussa.

Mutta oliko Helsingin sanomat yksiselitteisesti Nato-jäsenyyden takana jo ennen vuoden 2007 selkeää kannanmäärittelyä? Entä miten tämä kanta tuli esille keskustelun ollessa vilkkaimmillaan. Esimerkiksi pääkirjoituksessa *Muuttuva ympäristömme*

päätoimittaja Janne Virkkunen pitää päättäjien suurimpana ongelmana tässä kysymyksessä sitä, ettei kansalaisia saada Nato-jäsenyyden taakse. Natokaan ei ota jäsenekseen sellaista maata, jonka kansalaismielipide yleisesti vastustaa jäsenyyttä. Pääkirjoitukseen mukaan kansalaiset ovat mielikuvissaan jääneet kylmän sodan juoksuhautoihin vaikka jopa Venäjä on sopeutumassa Naton laajentumiseen kohti rajojaan ja on luomassa järjestön kanssa rauhanomaisia yhteistyösuhteita. Virkkunen haluaisi, että keskustelussa korostettaisiin enemmän Suomen turvallisuuspoliittisessa ympäristössä tapahtuvia muutoksia kuin pakotettaisiin jokainen kansanedustaja tuomaan esiin oma kantansa liittoutumiseen. Hän kuitenkin toteaa, että jokainen maa (kyseessä olivat Natoon kuulumattomat EU-maat) voi jättäytyä sopimusjärjestön ulkopuolelle ilman että siitä aiheutuu haittaa lähitulevaisuudessa. Virkkunen arvelee, ettei Nato-jäsenyydestä päättämiseen liity minkäänlaista dramatiikkaa, koska EU-jäsenyys 1990-luvun puolivälissä on määrittänyt jo Suomen paikan maailmassa ja Euroopassa. Kalevi Sorsan syytökseen Nato-rumpujen soittamisesta Virkkunen huomauttaa, ettei Helsingin sanomilla ole Nato-kantaa. (Helsingin sanomat 19.1.2003) Kannanoton aika ei ollut silloin vaan vasta neljä vuotta myöhemmin. Mutta kuitenkin mielikuva Helsingin Sanomista Nato-jäsenyyden kannattajana on ollut olemassa jo useita vuosia ennen selkeyttävää kannanottoa. Pääkirjoituksessa esille otetut seikat olivat Naton jäsenyyttä puoltavia.

Sama keskustelun selkeyttämistä kannattava linja jatkuu 6.5.2003 Erkki Pennasen pääkirjoitussivun kirjoituksessa Jännitteitä ilmassa. Presidentti Martti Ahtisaaren kannanottojen henkilökohtaiselle tasolle menevät taustat otetaan huomioon, mutta häntä joka tapauksessa pidetään arvostettavana esimerkkinä suoran Nato-kannan ottamisesta. Ahtisaari oli pitänyt turhana rinnakkaisten järjestelmien luomista Eurooppaan kun Nato on jo olemassa. Pääkirjoitus myös yhtyi Ahtisaaren kritiikkiin siitä, että keskustelussa usein unohdetaan itse asia ja keskustellaan henkilösuhteista ja niiden syistä. (Helsingin Sanomat 6.5.2003) Helsingin Sanomilla on ollut toistuvasti pääkirjoituksissaan esillä samoja teemoja, jotka ovat olleet yleisiä Nato-jäsenyydestä keskusteltaessa. Keskusteluun on vaadittu selkeyttä, siis sitä että puhuttaisiin itse asiasta eikä sen vierestä. Suoran Natokannan ottamista pidettiin esimerkillisenä. Lisäksi on varoiteltu juuttumisesta kylmän sodan aikaiseen maailmankuvaan, jossa Naton jäsenyydestä pidättäydytään varovaisuussyistä eli Venäjän pelosta.

Helsingin Sanomien ryhtyminen puolueettoman uutisvälineen ohella (tai jopa sijasta) Nato-keskustelun aktiiviseksi toimijaksi pantiin merkille melko varhaisessa vaiheessa myös muissa tiedotusvälineissä, vaikka selkeän Nato-kannan ottamista saatiinkin odottaa aina vuoteen 2007. ”Natoa ei jätetä, tuntui olevan teemana.” Näin arvioi Verkkosanomat viikoittaista kirjoittelua, joka liittyi Natoon Helsingin sanomissa. Neuvostovallan alta selvinneet silloiset uusimmat Naton jäsenmaat Tshekki, Puola ja Unkari saivat myönteistä huomiota Helsingin Sanomissa, mikä tulkittiin Verkkosanomissa tunnustukseksi Natolle. Myös Yleisradio, Suomen kuvalehti ja Iltalehti kuvattiin analyysissä enemmän Natolle myönteisiksi kuin Natolle kielteisiksi toimijoiksi. Tästä voitiinkin sitten vetää mielestäni melko pitkälle menevä johtopäätös, jonka mukaan media oli pääsääntöisesti Nato-jäsenyyden kannalla. Kansa (siis käytännössä gallupit) oli kuitenkin eri puolella, sillä niiden mukaan silloin vain 16 % kansasta halusi Suomen liittyvän sotilasliittoon. Verkkouutiset löysi niin kutsutun kansan ja valtamedian asenteiden erojen selittäjäksi sen, että äänestäjillä on kuitenkin viimekädessä ollut tapana myös kuunnella poliitikkoja. Vielä silloin suurin osa kansanedustajista ja ministereistä oli ollut hiljaa Natosta äänen menettämisen pelosta. (www.verkkouutiset.fi, uutisguru 1.12.2002)

Verkkouutiset mainitsee Paavo Lipposen ja Jan-Erik Enestamin yrityksistä avata keskustelua aiheesta hallituksessa. Presidentti ja ulkoministeri ovat joutuneet nielemään Nato-vastaisuutensa tässä yhteydessä. Verkkouutisten tulkinnan mukaan kansalaiset eivät osaa ottaa Natoon muuta kuin kielteisen kannan, koska eivät poliitikotkaan ole osanneet ottaa siihen mitään kantaa. Eikä Helsingin Sanomat ole onnistunut kääntämään suuntaa. (www.verkkouutiset.fi, uutisguru 1.12.2002).

Verkkosanomien poliittisella kytköksellä Kokoomukseen en löytänyt tässä yhteydessä erityistä arviointiin vaikuttavaa merkitystä.

Verkkouutisten uutisanalyysin jälkeen tilanne muuttui suhteellisen nopeasti, kun Nato-kaapeista tehtiin ulostuloja. Siis osattiin ottaa lopulta kantaa poliitikkojen toimesta. Kansalaisten jyrkkä vastustus suhteessa Nato-jäsenyyteen on sulanut hitaasti mutta varmasti Nato-myönteisten kantojen jälkijunassa. Siinä mielessä verkkouutiset analysoi aikoinaan tilannetta oikeasuuntaisesti. Kansalaiset saattavat olla todella ottaneet mallia poliitikoista ja Nato-jäsenyys on sitäkin kautta siirtynyt lähemmäksi toteutumistaan. Yksittäisen toimijan, kuten tässä Helsingin Sanomien, roolia on mahdoton erotella tapahtuneesta kehityksestä.

9. Keskustelun siirtyminen uudelle tasolle

Poliittiseen kulttuuriin tuntuu ilmaantuneen jossain vaiheessa 2000-lukua lähes kokonaan uusi piirre, Nato-kannan avoin ilmoittaminen. Myös kannattajat ovat tulleet avoimiksi kun ennen ainoastaan vastustajat, jos hekään, ilmaisivat avoimesti kantansa Nato-jäsenyyteen. Varsinainen tabu Suomen ja Naton suhde on ollut viimeksi kylmän sodan ajalla, mutta varsinkin vaaleissa ehdolla olevien henkilöiden oli puhuttava Natosta todella kieli keskellä suuta. Aluksi asiasta puhuminen vaati runsaasti arvovaltaa ja asemaa, joka ei ollut ainakaan enää vaarassa.

Sosiaalidemokraattisen puolueen edustajien Nato-kannat olivat eräässä vaiheessa keskustelun alkua eniten esillä. Liisa Jaakonsaari on profiloitunut Vasemmistoliiton puheenjohtajan Suvi-Anne Siimeksen sanoin ”Naton markkinointikampanjan vahvana vetäjänä”. Jättäisihän Jaakonsaari liittoutumattomuus-sanan pois eduskunnalle syksyllä annettavasta ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta ja muutoinkin puhuttaessa Suomen tilanteesta. Sen sijaan hän kirjaisi Nato-jäsenyyden todelliseksi vaihtoehdoksi, ei vain optioksi. Jaakonsaari viittaa Suomen sitoutumiseen EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan samantyyppisenä ratkaisuna. Täten hän rinnastaa Naton ja Euroopan unionin turvatakuut hyvin samantyyppisenä ratkaisuna, joissa ei ole astereroa. (Helsingin sanomat 29.3.2004) Jaakonsaari piti jäsenyyden hankkimista kannattavana ratkaisuna.

”Liittoutumattomuudella ei ole enää mitään sisältöä, joten meidän tulee liittoutua myös muihin monenkeskisiin järjestelmiin.” Jaakonsaari ei enää nähnyt mitään vedenpitäviä perusteluita sille, miksi emme voisi olla jäseniä kun kuitenkin nyt harjoitettava yhteistyö on suhteellisen tiivistä. Jaakonsaaren mielestä liittoutuminen oli nimenomaan pienen maan etu, koska isot kyllä pärjäävät keskenään. Tälle tosiasiaksi määrittelemälleen viestille hän halusi saada lisää hyväksyttävyyttä. Hänen mielestään Suomessa ei oikeastaan ymmärretä kuinka riippuvaisia Suomi ja Euroopan Unioni ovat ulkopuolisista tapahtumista. Liisa Jaakonsaari vertaa Natoa muihin monenkeskisiin järjestelmiin, joiden ulkopuolelle ei kannata jäädä. Tällaisia ovat muun muassa EU, Etyk ja YK.

Jaakonsaari ei kuitenkaan myöntänyt kiirehtivänsä Nato-jäsenyyttä jonka toteutumiseen hän uskoi menevän vielä vuosia. Hän myös korosti liittymisen tapahtuvan aikanaan avoimesti ja avoimen keskustelun kautta. Jaakonsaari ajatteli

Nato-jäsenyydellä ja Yhdysvaltoihin suhtautumisella olevan turhaa historiallista negatiivista painolastia, jota presidentti Bushin toiminta on vain vahvistanut. Hän piti erikoisena Nato-jäsenyyden suurta vastustusta, mutta EU:n puolustusyhteistyön suurta hyväksyttävyyttä. Vaikka Jaakonsaari piti tärkeänä Euroopan unionin puolustusyhteistyötä, hän korosti Naton olevan lähes ainoa foorumi jolla Eurooppa voisi vaikuttaa Yhdysvaltain turvallisuuspolitiikkaan. Jaakonsaari piti Natoa hyvänä Euroopan Unionin ja Yhdistyneiden kansakuntien tapaisten organisaatioiden puutteiden paikkaajana. Natoa hän nimitti läntisen maailman keskeisimmäksi turvallisuuspoliittiseksi yhteistyöelimeksi, joka on muuttunut entisestään. Toiminta keskittyy siviiliväestön suojeluun, koska ovathan kriisien luonteetkin muuttuneet olennaisesti. Kukko-Liedes 2004 [www-dokumentti].

Jaakonsaaren analyysiä tilanteesta voi tulkita monimerkityksisesti. Hänen näkemyksensä mukaan keskustelussa tulisi käyttää oikeita nimiä asioista, koska esimerkiksi sana ”liittoutumattomuus” on harhaanjohtava termi nykytilanteessa. Hän siis ilmoittaa olevansa avoimen päätöksenteon kannattaja. Avoimuus oli keskeinen teema myös eduskuntakysymyksissä, jotka koskivat Natoa. Kuitenkin julistamalla Suomen jo käytännössä olevan Naton jäsenyyden kaltaisessa tilassa (kuitenkin ilman mahdollisuutta vaikuttaa järjestön päätöksentekoon) hän myös luo retorisesti ja vakiinnuttaa tilannetta lisää tämän kaltaiseksi. Hän näkee nykyisellä Nato-yhteistyöllä olevan vain yhden suunnan, joka on yhteistyön tiivistäminen lisää aina jäsenyyteen saakka. Nykytilannetta hän ei pitänyt järkevänä eikä menneeseenkään ollut paluuta.

Jaakonsaaren puolue Sdp ei ole kiirehtimässä Suomen jäsenyyttä, vaikka silloinen puheenjohtaja Paavo Lipponen on todennut sen olevan ”vain ajan kysymys.” Puolueelle riittävät vanhastaan tutut läheinen yhteistyö Naton kanssa ja jäsenyysoptio. Enemmänkin puolue painottaisi Euroopan unionin puolustuspolitiikkaa ja täysimääräistä sitoutumista siihen, EU:n kehittämistä turvallisuusyhteisöksi. Nämä asiat sisältävä kannanotto oli laadittu Jaakonsaaren vetämässä puolueen ulkopoliittisessa työryhmässä. Uusi painotus on muun muassa turvallisuus-käsitteen laajentuminen koskemaan myös sellaisia uhkia, jotka eivät ole torjuttavissa asevoimin. Sdp:n mukaan turvallisuuspoliittisen linjan on nautittava kansan suuren enemmistön vahvaa tukea. Ulkoministeri Erkki Tuomioja ei näe mitään erityistä syytä uudelle ratkaisulle jäsenyysasiassa. (Astikainen, Helsingin sanomat 7.3.2004) Yleensä saman puolueen sisällä ajatellaan Natosta monella eri tavalla. Tältä pohjalta ajatellen Nato-

jäsenyyttä voi pitää niin suurena kysymyksenä, että se on omantunnonkysymys. Esimerkiksi parisuhdelaista tai ydinvoiman lisärakentamisesta päätettäessä saivat kansanedustajat äänestää ryhmäkurista vapaana. Periaatteellisena kysymyksenä tämä saattaa olla vieläkin suurempi.

Pääministeri Matti Vanhanen ei ole erityisesti profiloitunut Nato-keskustelun osallistujana, vaan on osallistunut keskusteluun melko vähän. Asemansa vuoksi hänen onkin pidättäydyttävä hallituksen virallisella linjalla, joka on melko mitäänsanomaton tässä asiassa. Vanhanen kannattaa edelleen liittoutumattomuus-sanankäyttöä ulko- ja turvallisuuspolitiikan määrittelyssä. Hän korostaa liittoutumattomuuden merkityksen olevan maailmalla yksinkertaisesti vain sen, ettei kuuluta sotilaalliseen liittokuntaan. Vanhanen toteaa Nato-jäsenyyden olleen Suomelle vaihtoehto sekä ennen, nyt ja tulevaisuudessa. Nato-jäsenyyttä ei kuitenkaan tulisi nimetä pääasialliseksi vaihtoehdoksi, koska jäsenyydenkin oloissa Suomen tulisi kyetä itse puolustamaan itseään. (Helsingin sanomat 29.3.2004) Osittain tässä saattaa kuulua tarve toppuutella silloista vilkasta keskustelua.

Puheessaan Vanhanen korosti monin eri tavoin, ettei Suomi voi hakea rauhaa eristäytymällä muusta maailmasta. Tuoreet Madridin pommi-iskut ja niiden myötä muuttunut tilanne koskettivat myös Suomea. Suomalaisten liikemiesten surmat Irakissa ja muut vastaavat tapahtumat hän näkee uhkana suomalaistenkin liikkumisen ja elinkeinon vapaudelle. Hän kehuu kylmän sodan aikaista puolueettomuuspolitiikkaa ainoana oikeana ratkaisuna sille ajalle. Euroopan unionin jäsenyyttä hän pitää Suomen kansainvälisen aseman ja myös turvallisuuspolitiikan kannalta keskeisenä valintana. Vaikka Vanhanen korostaakin EU:n luonnetta poliittisena unionina sotilaallisen vaihtoehdon sijaan, ei hän näe Suomea puolueettomana maana, koska Euroopan unionin tavoitteisiin ja toimintaan on sitouduttu. Tosin sitoutuminen on tehty omalla päätöksellä. Vanhanen pitää itsestään selvyytensä esimerkiksi terrorismin kohteeksi joutuneen toisen EU-maan auttamista ja mahdollisuutta odottaa apua muilta mailta vastaavassa tilanteessa. Uskottavaa maanpuolustuskykyä hän pitää jatkossakin turvallisuuspolitiikkamme peruspilarina. Sotilaallista liittoutumista hän ei näe ajankohtaisena, vaikka haluaa silti pitää avoinna mahdollisuuksia. Jaakonsaaresta poiketen Nato-yhteensopivuus on vain mahdollisuus, eikä vielä tarkoita käytännön jäsenyyttä. Naton ovien hän uskoo olevan haluttaessa avoinna. Eurooppalaisen kriisinhallinnan kehittämistä hän pitää menestystarinana.

Yhdysvaltojen roolin Vanhanen näkee suhteellisen ongelmattomana Euroopassa. Hän muun muassa arvostaa Yhdysvaltojen roolia Euroopassa Jugoslavian konfliktin hoidossa 1990-luvulla. Euroopan vahvistuminen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa ei hänestä johtaisi minkäänlaiseen konfliktiin Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä, vaan tällöin myös eurooppalaisilla mailla olisi paremmat mahdollisuudet kantaa vastuunsa maanosan sisäisistä ja lähialuein konflikteista. Suomalaista rauhanturvatyötä ja sen perinteitä Vanhanen arvostaa ja haluaa kriisinhallintaa myös kehitettävän. Vanhanen tuntuu haluavan rauhanturvaamisen lisäksi haluavan suomalaisille mahdolliseksi myös rauhanpakottamisen eikä ainoastaan rauhanturvaamista. Surkeana hän pitää muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien toimintamahdollisuuksien vajausta estää kansanmurha Jugoslaviassa 1990-luvulla. Euroopan unionin kriisinhallintaan osallistumista Vanhanen pitää myös Suomen velvollisuutena, eihän joukoista kokonaisuudessaan tule mitään maailmanvalloitusprikaatia. (Vanhanen 2004 [www-dokumentti])

Tästä voisi vapaasti tulkiten päätellä Vanhasen kannattavan pääosaa Naton ja Yhdysvaltojenkin toimintatavoista. Vanhanen nimittäin myös ottaisi Suomen käyttöön (lähinnä osana EU:ta) Yhdysvaltojen tunnetuksi tekemiä toimintatapoja. Toiminta Jugoslaviassa saa kiitosta, tuoreemmista Afganistanin ja Irakin operaatioista hän ei paljonkaan mainitse. Vanhanen on kuitenkin vahvasti Euroopan Unioniin liittyvän puolustusyhteistyön kannalla. EU on hänellekin nimenomaan siviiliyhteisö, joka myös halutaan pitää sellaisena myös tulevaisuudessa.

Olellainen ero verrattaessa Jaakonsaaren ja Vanhasen puheenvuoroja on nimenomaan suhtautuminen Natoon. Liisa Jaakonsaarelle Nato on jo täällä eikä virallista liittymistä pidä aikailla, kun kerran lisäksi voitaisiin myös vaikuttaa Natossa. Laajempi Nato olisi hänestä myös keino sitouttaa Yhdysvallat kuuntelemaan myös muita toimiessaan maailmanpoliisina. Matti Vanhasen Nato on mahdollisuus tulevaisuudessa, ei suinkaan tämän päivän kysymys. Nato on Vanhaselle lisäksi vain yksi mahdollisuus muiden joukossa, eli hän ei katso meidän menettävän mitään korvaamattomia mahdollisuuksia jos jätämme Nato-option käyttämättä. Vastakkain ovat siis mahdollisuuden ja välttämättömyyden linjat.

EU:n sotilaallista toimintaa johtaa EU:n sotilaskomitea, jota aiemmin johti kenraali Gustav Hägglund kolmen vuoden ajan. Hägglund sulauttaisi Naton ja Euroopan

unionin jolloin EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka muodostaisi Naton eurooppalaisen pilarin. Hänestä siis Yhdysvaltojen mielenkiinnon Eurooppaa kohtaan heikentyessä tulisi eurooppalaisten itse alkaa hoitaa asioitaan. EU:n perustuslaki tuonee veloitteen auttaa hyökkäyksen kohteeksi joutunutta toista maata. Hägglundin ajatuksissa EU voisi ottaa hoitaakseen Naton tehtävät Euroopassa. Tämä tasapainottaisi Yhdysvaltojen asemaa Naton johtavana valtiona. Tällainen sulautuminen toisi Suomen jäsenyyttä paljon ajankohtaisemmaksi, haluttiin sitä tai ei. Tässä Hägglund ei näe ongelmaa, koska tulevaisuuden Nato on enemmänkin yhteistyöjärjestö. Hän muistuttaa EU:n väestöstä 95 % olevan Natomaan kansalaisia. (Hägglund 2001)

Hägglund menisi Euroopan Unionin kehittämisessä puolustusliitoksi vielä Vanhastakin pidemmälle sulauttamalla eurooppalaisen Naton ja Unionin. Hägglundin näkemystä tulkittaessa täytyy muistaa hänen ammattinsa, jossa näkökulma Euroopan Unioniin on puolustuksellisissa asioissa. EU kuitenkin on pääasiassa siviiliorganisaatio. Hänen työnsä ja tarkastelunäkökulmansa on liittynyt nimenomaan EU:n sotilaalliseen puolen tarkasteluun. Myös Naton ja Euroopan Unionin kuukauden välein tapahtuneiden laajentumisten jälkeen muita kuin Nato-maita on kuusi kahdestakymmenestäviidestä jäsenmaasta. Euroopan Unionin uusista jäsenmaistahan kaikki Välimeren saarivaltioita lukuun ottamatta ovat tuoreita tai muutaman vuoden vanhoja Naton jäsenmaita. Euroopan Unionin ja Naton läheistä yhteistyötä tai yhdistymistä ajavia on voimakkaasti kritisoitu siitä, että he haluavat viedä Suomen takaoven kautta Natoon. Keskustelussahan on voimakkaasti painotettu avoimuuden ja läpinäkyvyyden tarvetta, mikäli Suomen jäsenyysprosessi Natossa aloitetaan.

Nato-keskustelun uusille näkyville osallistujille Nato on siis yhteistyökumppani, johon suhde olisi virallistettava mahdollisimman pian tai sitten Nato on kaukaisempi mahdollisuus tulevaisuudessa. Toki voisi olettaa että suurin osa poliitikoista ja yhteiskunnallisista toimijoista on edelleen voimakkaan tai lievän Nato-kriittisiä. Heidän näkemystensä esilletulo ei kuitenkaan ole uusi ilmiö siinä määrin kuin kannattajien tai Natoon neutraalisti suhtautuvien. Nato-kriitikot tulevat esiin nykyisin lähinnä vastaamassa uusiin näkemyksiin omalla panoksellaan.

Sdp:n riveistä nousi näkyviä Naton jäsenyyden kannattajia, vaikka he eivät välttämättä edustaneet valtavirtaa omissa joukoissaan. Mutta esimerkiksi silloista ulkoministeri Erkki Tuomiojaa pidetään Nato-kriitikkona. Ulkoministerin rooli toki

sitoi olemaan virallisella linjalla. Hän ei nähnyt Natoa sellaisena foorumina, jolla ratkaistaan terrorismia edistävästään asianhaarat. Tällaisiksi asianhaaroiksi hän laskee pitkäaikaiset konfliktit ja nöyryyttävät olosuhteet, jotka antavat kasvualustaa ja uskoa terrorin oikeutukseen. Aktiiviseksi politiikaksi hän laskee toiminnan Euroopan Unionin piirissä saada aikaan edellytykset rauhanpakottamiselle. Sen sijaan hän ei ymmärrä miksi pitäisi mennä Natoon passiivisesti piilottelemaan muiden selän takana. (Tuomioja, Satakunnan kansa 24.3.2004) Aktiivisuus-passiivisuus-akselin ja Naton jäsenyyden suhde onkin hyvin erilainen toimijasta riippuen.

Yleensäkin saman puolueen edustajat saattavat käyttää hyvin erilaisia puheenvuoroja jäsenyydestä kautta puoluekentän. Vasemmistoliiton piirissä jäsenyyden vastustus lienee säilynyt selkeimpänä eikä sieltä suunnalta ole odotettavissa Nato-jäsenyyden puoltamista. Samoin Vihreitä voisi pitää Nato-kielteisenä puolueena. SDP: sijoittuminen kartalle salli keskustelun alkuvaiheessa parhaiten monimuotoiset mielipiteet asiasta. Keskusta on pysytellyt optiolinjalla. Kokoomukselle on lankeamassa rooli Naton kannattajana oikean laidan valtapuolueena. Suurista puolueista kokoomuksen kannattajilla onkin luultavimmin keskimäärin myönteisin Nato-kanta. Mutta nykytilanteessa ei ole vielä minkään puolueen edun mukaista ajaa erityisen aktiivisesti Nato-jäsenyyttä.

10. Onko keskustelu myöhässä vai aikaisessa?

Suomalaisten varusmiesten osallistuminen sotaharjoitukseen maamme rajojen ulkopuolella oli aivan normaalia vuosituhannen vaihteessa kun taas viisi vuotta aiemmin sellaista ei voinut oikein kuvitellakaan. Jos Suomi joskus liittyy Natoon, olisi monet 1990-luvun tapahtumat nähtävä merkkipaaluna matkalla jäsenyyteen. Vuoden 1995 alussa toteutunut Euroopan Unionin jäsenyys on nähtävissä siirtymänä lännen leiriin puolueettomalta vyöhykkeeltä. Samana vuonna siis puolustusministeri osallistui ensimmäistä kertaa EU- ja Natomaiden kokoukseen. Silloin Suomi tuki päätöstä lähettää joukkoja Bosniaan. Tämä oli ensimmäisiä merkkejä siitä, ettei Suomi enää tulisi välttelemään selkeitä kannanottoja puolustuspoliittisissa asioissa. Tutkittaessa Suomen YK:n yleiskokouksen aseriisuntaäänestyksiä voitiin huomata, että Suomen linja oli muuttunut Kylmän sodan päättymisen jälkeen huomattavastikin. Suomi oli alkanut myötäillä Euroopan unionin ydinryhmää. Tämä ryhmä suhtautuu myönteisemmin ydinaseisiin kuin Suomen perinteinen viiter ryhmä tässä asiassa eli

muut liittoutumattomat maat. Tässä viiteryhmässä Suomi oli kannattanut johdonmukaisesti aseistariisuntaa kautta vuosikymmenten. Asiaa tutkineen Meksikolaisen diplomaatin Miguel Marin-Boschin mukaan Suomi omaksui Naton opin samalla tavoin kuin osa entisistä Varsovan liiton maista. (Sipola ja Auvinen 2000, 211–212) Kuitenkin muut liittoutumat maat ovat pysyneet tavanomaisissa kysymyksissä Suomen viiteryhmänä ainakin tähän päivään saakka.

Sinällään Marin-Boschin analyysi tilanteesta vetää varsin vahvoja johtopäätöksiä. Kertoi päätöksentekoon osallistumisen muutos sitten lännen leiriin siirtymisestä tai vain sopeutumisesta muuttuneeseen tilanteeseen on se kuitenkin merkittävän suuntainen muutos. Suomi on aina virallisesti pitänyt kaikki vaihtoehdot avoimina, tosin painotus puolueettomana pysymisestä on viime vuosina heikentynyt virallisessa liturgiassa jossakin määrin. Suomen sotilaallisesta liittoutumisesta voidaan kuitenkin löytää myös konkreettisia esimerkkejä. Suomi liittyi 1992 sittemmin lakkautettuun NACC-neuvostoon, joka loi Suomelle yhteyden Natoon. Tosin kyseessä oli vielä tapaamis- ja keskustelufoorumi. Euroopan unionin sisällä oli voimakkaita paineita luoda yhteistä puolustuspolitiikkaa ja puolustusta jo Suomen liittymisen aikaan 1995.

Sotilaallista yhteistyötä Nato-maiden kanssa Suomella on ollut myös rauhankumppanuusohjelmaan liittymisen jälkeen, aivan kuten ohjelman tarkoitus on. Suomi on liittynyt ohjelmaa tukevaan Parp-prosessiin. Molemmissa opetellaan sotilaallista yhteistyötä Naton kanssa. Suomi on ollut myös EU:n sotilaallisen toimeenpanoelimen WEU:n tarkkailijajäsen Euroopan unioniin liittymisvuodestaan alkaen. WEU toimii myös Naton Eurooppalaisena osana. Suomen ja Ruotsin aloite oli kehittää WEU:sta kriisienhallinnan väline, jonka käyttämisestä kaikki jäsenmaat päättäisivät yhdessä. Tarkoituksena oli torjua unionin yhteisen puolustuksen kehittämistä. Tavoite näytti onnistuvan joksikin aikaa Amsterdamin huippukokouksen päättäessä että yhteiseen puolustukseen tähtäävät päätökset on hyväksyttävä kansallisissa parlamenteissa. (Sipola ja Auvinen 2000, 212–213)

Suomen linjan kylmän sodan jälkeen voisi katsoa olleen kautta linjan myönteinen itse Naton organisaatioon ja yhteistyöhön sen kanssa, mutta jäsenyyteen on suhtauduttu pidättyvästi. Myös EU:n säilyttämiseen siviiliorganisaationa on kiinnitetty puolueettomissa maissa huomiota.

Lähihistoriaa tutkailemalla ei voi ajatella, että keskustelu olisi myöhässä, vaikka Nato-organisaatiota lähestyminen alkoikin jo 1990-luvulla. Mitään muista maista poikkeavaa kehitystä ei ole Suomessa tapahtunut eikä jäsenyydestä ole tehty päätöstä.

Toisaalta kenelläkään ei myöskään ole riittävää auktoriteettia sanoa, että jäsenyyskeskustelun aika ei ole vielä vaan vasta tulevaisuudessa. Ei ole mahdollista määritellä mitään sellaista ajankohtaa tai tapahtumaa jolloin olisi oikea Nato-keskustelun paikka. Maailmantilanteen tai Suomen oman tilanteen muutos voi olla suhteellisen nopea, minkä seurauksena jäsenyyden hakemisesta tai hakematta jättämisestä voidaan joutua päättämään hyvinkin nopeasti. Silloin olisi hyvä, jos asia olisi kansalaisille tuttu. Silloin asiasta voitaisiin järjestää vaikkapa kansanäänestys, jossa useimmat onnistuisivat tekemään perusteltuja päätöksiä. Nato-keskustelu ei kuitenkaan ole vielä edennyt niin pitkälle, että kansanäänestyksestä olisi juuri edes puhuttu. Toisaalta asian jauhaminen vuosia tiedotusvälineissä ja muillakin foorumeilla saattaa ennen pitkää viedä kansalaisten mielenkiinnon asiaan.

11. Keskustelun vaikuttavuus

Kylmän sodan aikana Natosta ei juurikaan puhuttu tiedotusvälineissä eikä maanpuolustustiedotuksessa ja koulutuksessa, koska se oli ideologisesti poissuljettu vaihtoehto ja siten loppuun käsitelty asia. Nato-kysymyksen selvittäminen otettiin esille ensimmäistä kertaa vasta 1990-luvun alussa. Vaaliteemaksi siitä ei ole koskaan ollut, koska jäsenyyden kannattaminen vain laskisi ehdokkaan poliittista kannatusta. Tulevaisuudessa Nato saatetaan ottaa aktiivisesti esille myös vaalien yhteydessä.

Seuraavan kerran Nato-keskustelu tuli ajankohtaiseksi Naton laajentuessa muualla Euroopassa (Puola, Tšekki ja Unkari) ja Venäjän tilanteen ollessa poliittisesti sekava. Silloin nähtiin tärkeänä turvallisuustakuiden laajentaminen. Myöhemmin keskustelun kolmannessa aallossa argumenteista korostuivat Suomen oman vaikutusvallan turvaaminen Euroopassa esimerkiksi rauhanturva-asioissa. Neljäs aalto lienee ollut käynnissä keväällä 2004, kun Nato on laajentunut Baltiaan ja Suomen rajoille. Viimeiset vuodet Nato-keskustelu on ollut jatkuvaa, mutta ei aivan vilkkaimmillaan.

Aiemminhan Norja oli Suomen rajanaapureista ainoa Naton jäsenmaa ja sittemmin lähialueeltamme on liittynyt myös Viro. Euroopan unionin ja Naton lähes yhtä aikaisella laajentumisella Baltian maihin on varmasti pitkäaikaiset vaikutuksensa

Suomeen. Fred Blomberg sekä Jyri Saarnio huomauttavat tutkimuksessaan, että järjestön laajentuessa on kyse myös vaikutusvallan levittämisestä sotilaallisin, taloudellisin ja poliittisin keinoin. Sotilaallisesti Baltian mailla ei ole merkittävää voimaa, mutta Natolle ne ovat merkityksellisiä Geopoliittisen asemansa tähden. Tosin Nato oli jo aiemmin ottanut jäsenikseen strategisesti merkittävimmät maat Puolan, Unkarin ja Tsekin. Toisaalta ongelmana ovat olleet myös maiden suuri venäläisvähemmistö ja Venäjän suhtautuminen. Venäjän tarve yhteistyöhön lännen kanssa joka tapauksessa mahdollisti Baltian Nato-jäsenyyden, ilman että itse jäsenyysprosessi aiheutti konflikteja.

Tässä tilanteessa Suomen turvallisuuspolitiikan ristiriitaisuudet saattavat tehdä siitä epävarmuustekijän kaikille osapuolille. Pahimmassa skenaariossa Suomi koetaan Venäjällä tärkeänä Pietarin ja Kuolan puolustusvyöhykkeenä ja Natossa väyläksi puolustaa liittolaisia eli Norjaa ja Baltian maita. Tosin nykyisellään tällaiseen tilanteeseen menosta ei esiinny viitteitä. (Helsingin sanomat 10.3.2003) Aivan kaikkiin kuviteltavissa oleviin riskeihin ei ole mahdollista tai järkevää varautua.

Nato on mielletty suomalaisessa keskustelussa lähinnä kolmen ulottuvuuden kannalta eli turvallisuuspoliittisesti, vaikutusvallan kanavana ja suomalaisen identiteetin kannalta. Turvallisuuspoliittisesti Nato joko vähentäisi Venäjän uhkaa ja loisi suojaa kansainväliseltä terrorismilta tai sitten muodostaisi poliittisesti epävakaa Venäjälle pahemman uhan kuin nykyään ja olisi myös mielenkiintoisempi kohde terroristeille ollessaan samassa liittomassa muun muassa Yhdysvaltojen kanssa. Jonkin verran keskustelua negatiivisesta vaikutuksesta heräsi Suomessakin muun muassa Madridin terrori-iskun jälkeen maaliskuussa 2004. Terrorismin ensi- tai toissijainen kohde Suomi tuskin tulee liittoutuneena tai liittoutumattomana olemaan, jos maailma on osapuulleenkaan nykyisellä tavalla järjestäytynyt.

Vaikutusvallan argumentissa Suomen pelätään puolueettomana jäävän Naton ulkopuolisena harmaalle vyöhykkeelle ja Euroopan turvallisuuspoliittisen päätöksenteon ulkopuolelle. Jäsenyyden katsotaan myös parantavan mahdollisuuksia vaikkapa rauhanturvaoperaatioissa. Euroopan unionissa hankittuun vaikutusvalttaan ollaan tyytyväisiä, joten miksei sitä hankittaisi Natossakin. Toisaalta Natossa jouduttaisiin sitoutumaan suurempiin ratkaisuihin, joihin vaikutusvalta olisi minimaalisempi. (Forsberg 2002, 244–292)

Naton laajentumiseen eli kevääseen 2004 ajoittuva Nato-keskustelun neljäs aalto oli vilkasta aikaa keskustelussa.. Keskustelu ei kuitenkaan ole liittynyt erityisen tiiviisti uusiin Itäeurooppalaisiin jäsenmaihiin. Useimmille suomalaisille läheisimmän valtion Viron liittyminen on aiheuttanut eniten keskustelua. Lähes samanaikainen Euroopan unionin laajeneminen on ollut Suomessa keskeisempää, koska olemme itsekin jäseniä samassa yhteisössä. Vaikutukset Suomeen muista uusista jäsenmaista johtuen jäävät perin vähäisiksi sekä Euroopan unionissa että muualla. Vuoden 2004 jälkeen Nato-keskustelu on jatkunut, mutta huipussaan keskustelu tuntuu olleen silloin. Ainakin toistaiseksi tilanne on tämä.

Keskustelu ei ole missään vaiheessa kokonaan hiljentynyt vuoden 2004 jälkeenkään, vaan jatkunut tasaisesti taustalla. Nato on tullut käsitteenä tutuksi, organisaatiota itseään harva tuntee kovin hyvin. Toisaalta aiheeseen ollaan hiljakseen kyllästymässä, mikä on ymmärrettävää. Keskusteluhan ei voi saavuttaa lopullista päätepistettään niin kauan kuin järjestä (Nato) ja valtio (Suomi) ovat olemassa.

13. Lopuksi

Suomalainen Natokeskustelu ei ole ajoittaisia piikkejä lukuun ottamatta nyt niin vilkasta kuin viisi vuotta sitten, kun Baltian maiden liittyminen toi aiheen lähelle Suomea ja suomalaisia. Mutta koskaan tällä vuosikymmenellä se ei ole kokonaan tyrehtynyt. Aihe on aina jossain esillä, vaikka näköpiirissä ei olekaan mitään sellaista muutosta, joka saisi Suomen hakemaan jäsenyyttä. Suomella on historiansa Ruotsin ja Venäjän välissä, ja osana kumpaakin valtiota. Sittemmin Suomella on ollut naapurinaan yhtä aikaa sekä Nato että Varsovan liitto, joiden ulkopuolelle haluttiinkin jäädä ja pysytellä siellä aktiivisen puolueettomuuspolitiikan turvin. Nato-jäsenyys oli äärimmäisen harvan ajatuksissa tai toiveissa. Nato-keskustelussa on tullut näkyväksi se, ettei suomalainen yhteiskunta kokonaisuudessaan voi enää olla yhden vaihtoehdon takana. Kansallinen identiteetti merkitsee eri asiaa toimijasta riippuen. Yhtenäistä kuvaa tai kuvia on vaikea muodostaa. Suomi ja maailma Suomen ympärillä ovat muuttuneet, mikä on tuonut enemmän vaihtoehtoja suuntautumiseen myös turvallisuuspolitiikan alueella. Venäjän läheisyyden ja Euroopan Unionin jäsenyyden vaikutukset ovat olleet kaikkea muuta kuin yksiselitteisiä.

Keskusteluun, keskusteluun keskustelemattomuudesta tai keskustelemattomuuteen on omat historialliset taustansa. Nykyisessä maailmantilanteessa ei tälläkään asialle

löydy historiasta yhtä ainoaa selkeää ratkaisumallia. Suomi ei historiassaan ole aina onnistunut pysyttelemään puolueettomana maana, vaikka siihen suuntaan onkin lähes poikkeuksetta pyritty. Natokeskustelua on viritelty hiljalleen eri tahojen toimesta, mutta jokaiselle asiassa esitetylle argumentille on tuntunut löytyvän myös vasta-argumentti. Naton jäsenyyttä kannatetaan tai vastustetaan sekä asia- että tunneperusteisesti. Poliittisen eliitin avoimet kannanotot ovat olleet suhteellisesti uusi piirre keskustelussa. Naton kannatus tuntui lisääntyneen, mutta kyseessä voi olla myös vääristynyt kuva myönteisten kannanottojen uutuusarvolla saavuttaman julkisuuden takia. Toisaalta käsitys Naton lisääntyvästä kannatuksesta saattaa saada jotkut ihmiset siirtymään myös itse kannattamaan Natoa. Aiemminhan kantaa asiaan ei suuressa määrin avoimesti otettu, ei ainakaan jäsenyyden puolesta ja julkisesti. Kansalaismielipiteen ollessa voimakkaasti vastustava lienee jäsenyyden toteutuminen epätodennäköistä. Yleisen kansalaismielipiteen muutokset ovat yleensä hitaanlaisia. Tosin Suomen viiteryhmä tässä asiassa on Euroopan unionin puolueettomat maat Ruotsi, Itävalta ja Irlanti. Jos jokin näistä maista hakee jäsenyyttä, lienee Suomessakin jälleen voimistuvan keskustelun aika. Erityisesti Ruotsia voi perustellusti pitää keskeisenä tekijänä tässä.

Nato-keskustelusta ei voi tehdä johtopäätöstä, ainakaan kovin yksiselitteinen analyysi ei ole mahdollinen. Vuosikymmenen alkupuolella sanottiin keskustelun olevan enemmänkin keskustelua keskustelusta eikä niinkään itse asiasta. Puheenvuoroista voidaan kuitenkin havaita melko nopeasti tapahtunut muutos, kun itse asiaan alettuun ottaa selkeitä kantoja. Sellaisten henkilöiden joukko, jotka eivät asemansa vuoksi voi ottaa selkeää kantaa Natoon on pienentynyt. Naton kannattajaksi ilmoittautuminen ei enää välttämättä aiheuta huomattavaa äänen menetystä poliitikolle ainakaan jos hän edustaa poliittisen kentän oikeaa laitaa. Asiasta voi nyt paremmin sanoa mielipiteensä vaikka se olisi jäsenyydelle myönteinenkin. Enää keskustelussa eivät kuulu myöskään niin suurilla äänenpainoilla äärimmäiset mielipiteet Natosta.

On kuitenkin aivan eri asia johtaako käyty keskustelu Suomen liittymiseen Natoon. Suomi tekee järjestön kanssa jo nyt tiivistä yhteistyötä, eikä varsinaiseen jäsenyyteen siirtymiseen tunnu tällä hetkellä olevan mitään erityistä syytä. Vaikka melko harva suomalainen näkee jäsenyyttä enää minkäänlaisena mörkönä, on jäsenyyden hakeminen kaukainen ajatus. Kuitenkin kun Alexander Stubb nimitettiin ulkoministeriksi huhtikuussa.2008, oli hänen syytä erikseen mainita toimivansa

hallituksen linjan mukaisesti. Hänethän tunnetaan Nato-myönteisenä poliitikkona. Hidas muutosta yleisessä kansalaismielipiteessä vaikuttaisi olevan tapahtumassa. Tällä hetkellä (kevät 2008) Irakin sota jatkuu edelleen, mutta ei ole enää erityisen pinnalla vaikuttamassa kansalaisten suhtautumiseen Natoon. Kansalaismielipiteen ja mielipideilmaston muutos voi myös johtaa välinpitämättömyyteen. Tulevaisuudessa suurelle osalle kansalaisia saattaa olla aivan sama kuuluuko Suomi Natoon vai ei, koska järjestö ei enää aiheuta suuria tunteita kumpaankaan suuntaan.

Ei ole odotettavissa, että Suomessa käytävä Nato-keskustelu suoranaisesti veisi Suomen Natoon. Natosta saadaan myös sellaista tietoa, joka tekee jäsenyydestä vaikean ajatuksen. Kuitenkin tutumpaan järjestöön liittyminen on tavallisen kansalaisen helpompi hyväksyä. Siinä mielessä ajatus Naton vastustamisen ja tiedonpuutteen yhteydestä pitää paikkansa. Asian esillä pitäminen kuitenkin luo pohjaa tilanteelle, jossa jäsenyyttä voidaan helpommin hakea tilanteen muuttuessa. Jäsenyyden vastustajien osuus näyttäisi olevan hitaasti hupenemassa, vaikka melko harvat tahot jäsenyyttä olisivat eteenpäin aktiivisesti ajamassa.

Edelleenkin tällaiset ajateltavissa olevat muutokset, jotka johtaisivat Nato-option käyttöön, liittyisivät maailmanpoliittisen tilanteen muutoksiin tai vastaavassa tilanteessa olevien maiden jäsenhankkeisiin. Nato on laajentumassa seuraavaksi entisen Jugoslavian alueella ainakin Kroatiaan. Pian on saavutettu tilanne jossa Euroopan valtiot joko kuuluvat Natoon tai ovat tietoisesti jättäytyneet sen ulkopuolelle. Naton ulkopuoliset valtiot kuuluvat silloin enää kahteen ryhmään. Toisen ryhmän keskeisin valtio on Venäjä. Entisen Varsovan liiton johtovaltion Neuvostoliiton perillinen ei ole kovinkaan todennäköinen Nato-jäsen vielä vuosikymmeniin. Nato koetaan ainakin mielikuvissa viholliseksi. Läheinen (joko vapaaehtoinen tai painostettu) suhde Venäjään pitää Ukrainan, Valko-Venäjän ja Serbian Naton ulkopuolella, vaikka ainakin osalle Ukrainalaisista Naton jäsenyys saattaisi olla haluttu tapa vahvistaa länsimaista identiteettiä.

Toinen ryhmä Naton ulkopuolisia maita ovat perinteisesti puolueettomat maat Suomi, Ruotsi, Itävalta ja Irlanti. Näillä mailla on historialliset syynsä liittoutumattomuuteen. Suomi on ollut näistä maista vahvimmin puskurivaltion roolissa. Espanjan liittyminen 1982 on edellinen kerta kun Natoon liittyi muu kuin aiemmin kommunistinen maa tai kommunistisen maan osana ollut maa. Francon diktatuuri lienee myöhensi Espanjan

jäsenyyttä. Samoin toisen maailmansodan miehitetty häviäjävaltio Saksa liittyi vasta vähän Naton perustamisen jälkeen 1955 jäseneksi. Kaikki nykyiset puolueettomat maat ovat sellaisia maita, jotka olisivat voineet liittyä yhteiskuntajärjestelmänsä puolesta Natoon jo sen perustamisen aikoihin. 1950-luvun jälkeen liittyneiden maiden jäsenyyttä on edeltänyt yhteiskuntajärjestelmän muutos, yleensä diktatuurista demokratiaan. Puolueettomien maiden liittymiseen johtavan muutostekijän täytyy siis olla myös varsin huomattava. Vuonna 1995 toteutunut Suomen, Ruotsin ja Itävallan EU-jäsenyys ei Unionin Nato-enemmistöstä huolimatta ole ollut tällainen huomattava muutos, joka olisi kolmentoista vuoden aikana laukaissut. Tästä näkökulmasta ei ole odotettavissa Suomen jäsenyysprosessin pikaista käynnistymistä Suomen omasta muutoksesta. Euroopan viimeisten puolueettomien maiden mahdollinen Nato-jäsenyys ei toteudu näiden maiden omasta muutoksesta käsin vaan lähinnä maailmanpoliittisista tai Natosta itsestään johtuvista syistä. Maailma voi muuttua turvattommaksi ja liittoutumisen tarve kasvaa. Naton muutos voi jatkua vielä nykyistäkin pidemmälle, jolloin siihen kuulumisen olisi itseäänselvyys läntiseen kulttuuripiiriin kuuluvalla valtiolle.

Täytyy kuitenkin muistaa, että asiasta keskusteleminen ei tarkoita jäsenyyden väistämätöntä toteutumista. Suomella on ollut edellytyksiä olla liittoutumaton maa tähän saakka. Maailmanpoliittinen ja sisäpoliittinen kehitys voi jopa vahvistaa näitä edellytyksiä, etenkin jos Venäjän yhteiskunnalliset olot vakiintuvat ja mahdollisesti demokratisoituvat entisestä. Yksinään Suomi tuskin jää Naton ulkopuolelle, jos kaikki muut eurooppalaiset valtiot Venäjää lukuun ottamatta ovat jäseniä. Ainakin Ruotsin jäsenyys voisi saada Suomen kiirehtimään jäsenyyttä, kuten kävi EU-jäsenyysprosessin suhteen. Toisaalta on huomattava, ettei Natonkaan tulevaisuus ole täysin varma. Järjestö on selviytynyt alkuperäisen tarkoituksensa häviämisestä ja löytänyt uudet perusteet olemassaololleen. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää että jatkuvasta laajeneva jäsenkunta löytää pysyvää yhteistä arvopohjaa ja syitä ylläpitää juuri tätä organisaatiota. Paljon riippuu myös Yhdysvaltojen halukkuudesta panostaa Natoon ja kanavoida toimintaa sen kautta. Naton kautta tapahtuvasta toiminnasta Yhdysvallat ei voi yksin päättää, mutta kuitenkin sen on käytännössä panostettava huomattavan paljon tähän toimintaan. Tällä hetkellä Nato kuitenkin vaikuttaa elinvoimaiselta ja kasvavalta organisaatiolta, jolla on edellytyksiä ottaa jäsenikseen

kattavasti kaikki läntisen kulttuuripiirin valtiot. Suomalainen Nato-keskustelu tuntuu olevan jatkuvassa liikkeessä, vaikka päämäärä ei olekaan selvillä.

Natokeskustelua on pyritty virittelemään, selkiyttämään ja rauhoitteluun.

Toistaiseksi vasta ensimmäinen osuus on onnistunut. Natosta on keskusteltu jo vuosia kaikissa mahdollisissa yhteyksissä. Vieläkään keskustelua ei voi pitää kovin selkeänä vaikka Natosta uskalletaan puhua jo suoraan. Kaikki eivät puhu Natosta puhuessaan samasta asiasta, koska Nato tarkoittaa henkilöstä tai instituutiosta riippuen aivan eri asiaa. Natosta puhuttaessa saatetaan tarkoittaa niin montaa eri asiaa, ettei keskustelu välttämättä kosketa kyseistä puolustusliittoa nykymuodossaan vaan ainoastaan kalpeaa mielikuvaa siitä.

Rauhoitteluun keskustelua on pyritty sillä perusteella, ettei nykyinen väkääminen tule johtamaan mihinkään kaikkien puhuessa kaikkien ohi. Natosta keskusteleminen ei myöskään ole kaikkien mielestä ajankohtaista nyt, vaan odotetaan tulevaisuudessa jotain muutoksia joiden yhteydessä asia tulisi paremmin ajankohtaiseksi. Keskustelu on osa jäsenyyskysymykseen vaikuttavien olosuhteiden muutosprosessia, mutta ei kuitenkaan koko prosessi.

Puolustusministeri Jyri Häkämies (Kok.) otti kantaa Nato-jäsenyyden puolesta toukokuussa 2008 sanomalla, että Suomen ja Ruotsin jäsenyys sotilasliitto Natossa olisi myönteistä sekä pohjoismaille että Natolle. Hänestä näiden maiden jäsenyys vaikuttaisi positiivisesti Naton ja Venäjän suhteisiin. Pohjoismaisen ajattelun painoarvo myös nousi Naton päätöksenteossa. Hän myös arvosteli halua sulkea ennakkoon ovet Natoon suomalaisten etujen vastaiseksi. Häkämies korosti, ettei hän kytke Suomen ja Ruotsin jäsenyyttä toisiinsa. Kuitenkin hän Atlanti-seuran kevätkokouksessa pitämässään puheessa arvioi jäsenyyttä nimenomaan sellaisessa tilanteessa, jossa sekä Suomi että Ruotsi liittyvät jäseniksi. (Helsingin sanomat 7.5.2008)

Häkämiehen puheen jälkeen voidaan päätellä, että olemme saapuneet tilanteeseen jossa lähes kuka tahansa valtioneuvoston jäsentä myöten voi ottaa avoimesti Natolle myönteisen kannan. Toisaalta Häkämies ei suoranaisesti toiminut vastoin hallitusohjelmaa, jossa Nato on optio. Hänen lausuntonsa on kuitenkin herättänyt taas runsaasti keskustelua. Keskustelun uusimmista suuntauksista näkyy Suomen Nato-jäsenyyden näkeminen positiiviseksi Naton ja Venäjän suhteille ja pohjoismaisuuden

korostaminen. Aiemminhan Nato-jäsenyyttä on arasteltu nimenomaan Venäjän pelossa. Muihin Pohjoismaihin jäsenyys on kiinnittynyt vain löyhästi, vaikkakin Ruotsi on ollut pitkään osa Suomen läheisintä viiteryhmää kansainvälispoliittisissa kysymyksissä.

Keskustelua voidaan siis tällä hetkellä käydä kaikilla tasoilla eikä se osoita hiipumista vaan asiasta tulee esille jatkuvasti uusia näkökulmia. Niinpä keskustelun lopputulos, jos sellaista voi ollakaan, jää kirjoittamatta tässä yhteydessä. Nato-keskustelu luultavasti jatkuu, vaikka näkökulmat muuttuvat aina uudelleen toisenlaisiksi. Suomen liittyminen Natoon muuttaisi keskustelun tyystin toisenlaiseksi. Puhuttaisiin siitä, pitäisikö Natosta erota. Tietenkin pidemmän päälle keskusteltaisiin paljon vähemmän kuin liittymisestä ainakin jäsenyyden vakiinnuttua. Keskusteltaisiin myös siitä miten Natossa pitäisi toimia ja vaikuttaa. Suomen identiteetti on muuttunut kylmän sodan ajoista eikä Nato-jäsenyys vaikuttaisi siihen enää niin paljon kuin aiemmin olisi vaikuttanut.

Lähteet:**Primääriaineisto**

Sanoma- ja verkkolehtiartikkelit

Astikainen, Arto, ”Sdp ei aio kiirehtiä Suomen Nato-jäsenyyttä.” Artikkele. Helsingin sanomat 7.3.2004

”Baltian maat kelpasivat Natoon sijaintinsa vuoksi.” Artikkele. Helsinki Sanomat 10.3.2003

Euroopan unioni voisi liittyä Natoon. Mieli-pidekirjoitus. Helsingin Sanomat 11.2.2007

”Hypervalta USA tarkoittaa mielestään vain hyvää.” Artikkele. Helsingin Sanomat 2.3.2003

Häkämies: Pohjolan Nato-jäsenyys vahvistaisi keskinäistä yhteistyötä. Artikkele. Helsingin sanomat 7.5.2008

Jännitteitä ilmassa. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat 6.5.2003

http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Ohjelmat_ja_kannanotot/Hakutulokset_-_Ohjelmat_ja_kannanotot.iw3?sNewsId=914030cf-9dc8-4f94-bf23-52136f724854
(luettu 21.4.2008)

Kukko-Liedes, Pirjo. 28.3.2004. *Liittoutumattomuus haudattava*. [www-dokumentti].
<http://www.kaleva.fi/html/JTpage393820.html> (luettu 19.5.2008)

Kymäläinen, Antti. Nato-jäsenyys ei kiinnosta. Päälystolehti nro 2/2007.
http://www.paallystoliitto.fi/Arkisto/Paallystolehti/kaksi_07/nato.htm (luettu 29.2.2008)

Muuttuva ympäristömme. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat 19.1.2003

Nato-keskustelun voisi nostaa hetkeksi hyllylle. Pääkirjoitus. Suomenmaa 10.4.2008

Ollikainen, Marjo, ”Siimes: Jaakonsaari vetää vahvasti Nato-kampanjaa.” Artikkele. Helsingin Sanomat 29.3.2004

Tuomioja, Erkki: Kuka haluaa eristyä Natoon? Mielipidekirjoitus. Satakunnan Kansa 24.3.2004

”Vanhanen torjuu Jaakonsaaren puheet liittoutumisesta.” Artikkele. Helsingin Sanomat 29.3.2004

Verkkouutiset, Uutisguru 1.12.2002 [WWW-dokumentti]

<http://www.verkkouutiset.fi/arkistojuttu.php?id=12390> & hakusanat=Gallupit (luettu 3.3.2008)

Eduskuntakysymykset ja vastaukset

Kuoppa, Mikko ja Kääriäinen Seppo: Kirjallinen kysymys 330/2005 vp, Suomen sotilaallinen liittoutumattomuus [www-dokumentti] <http://www.eduskunta.fi>

Kuosmanen, Pekka ja Tuomioja, Erkki: Kirjallinen kysymys 211/2004 vp, Nato-jäsenyys [www-dokumentti] <http://www.eduskunta.fi>

Kuoppa, Mikko ja Kääriäinen Seppo: Kirjallinen kysymys 330/2005 vp, Suomen sotilaallinen liittoutumattomuus [www-dokumentti] <http://www.eduskunta.fi>

Kuosmanen, Pekka ja Tuomioja, Erkki: Kirjallinen kysymys 211/2004 vp, Nato-jäsenyys [www-dokumentti] <http://www.eduskunta.fi>

Sasi, Kimmo ja Vanhanen, Matti: Kirjallinen kysymys 93/2005 vp, Suomen turvallisuuspolitiikan linja [www-dokumentti] <http://www.eduskunta.fi>

Tennilä, Esko-Juhani (2004): suullinen kyselytunti SKT 27/2004, www.eduskunta.fi

Tiusanen, Pentti ja Tuomioja, Erkki (2000): Kirjallinen kysymys 827/2000, Nato-yhteistyöhön liittyvät sopimukset [www-dokumentti] <http://www.eduskunta.fi>

Muu kirjallisuus

Heikkilä, Kaisa: Suomi ja Naton rauhankumppanuusohjelma. Pääesikunnan kansainvälisen osaston julkaisuja 2/2000. Helsinki 2000.

Honkanen; Karoliina: Pienten maiden vaikutusvalta Natossa. Norjan, Tanskan, Tshekin ja Unkarin kokemukset jäsenyydestä. Ulkopoliittinen instituutti. Multiprint, Helsinki 2001.

Hägglund, Gustav: Suomen puolustus (toim. Ulla Appelsin) Helsingissä
kustannusosakeyhtiö ajatus 2001

Forsberg, Tuomas (2002), Nato-kirja. Jyväskylä: Gummerus.

Krohn, Elias (2003 toim.) 51 hyvää syytä sanoa Natolle kiitos ei, Otavan kirjapaino
OY, Keuruu

Nurmi, Sami: Combined joint task force (CJTF) - järjestely kriisinhallinta- ja
rauhankumppanuusyhteistyön välineenä. Maanpuolustuskorkeakoulu. National
Defence College. Edita Oyj. Helsinki 2002.

Pullianen, Erkki: Nafta-nato ja Suomi (2000), Ochre chronicles osakeyhtiö. Helsinki.

Pursiainen, Christer & Saari, Sinikukka (2002), Et tu Brute! Suomen Nato-optio ja
Venäjä 1/2002

Muut www-dokumentit

Suomen puolustusministeriö: Puolustuspolitiikka [www-dokumentti]

<http://www.defmin.fi/index.phtml?s=56>

Valtioneuvosto: Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma [www-
dokumentti]

<http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf> (luettu 13.5.2008)

Vanhanen, Matti. 4.4.2004. *Turvallisuutta ei saa eristäytymällä.* [WWW-dokumentti]

http://www.keskusta.fi/tietopankki/?gid=7&ref_gid=7&action=show_document&action_param=894

Sekundäärisaineisto/tutkimuskirjallisuus

Ekholm, Peter: ”Euroopan unioni 2010” Teoksessa Stubb, Alexander (toim.):
Marginaalista ytimeen, Suomi Euroopan Unionissa 1989-2003. Gummerus. Jyväskylä
2006.

Hakovirta, Harto: Maailmanpolitiikka. Teoria ja todellisuus. Kustannus 54.

Hannula, Seppo - Heikkonen, Esko - Ojakoski, Matti - Väisänen, Jaakko (1998),
Muutosten maailma 4 - Suomen historian käännekohtia. Jyväskylä: Gummerus.

Klinge, Matti (1997), Keisarin Suomi. Helsinki: Painotalo Miktor.

Landsford, Tom: All for One: Terrorism, NATO and the United States. Ashgate 2002.

Lintonen, Raimo: Suomen EU-jäsenyyshanke kriisinä. Teoksessa Tuomas Forsberg,
Christer Pursiainen, Raimo Lintonen (toim.) Suomi ja kriisit. Vaaran vuosista terrori-
iskuihin. Gaudeamus. Helsinki 2003.

Mörttinen, Matti Ja Törnudd, Nina (2006) ”Suomi, EU, kansalaismielipide ja Media”.
Teoksessa Stubb, Alexander (toim.): Marginaalista ytimeen, Suomi Euroopan
Unionissa 1989-2003. Gummerus. Jyväskylä 2006.

Sipola, Simo & Auvinen, Juha (2000) ”Kylmästä sodasta uusiin kriiseihin”. Teoksessa
Kantola, Anu et al: Maailman tila ja Suomi, 163-220. Helsinki: Gaudeamus.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.), Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino
1996).

Väyrynen, Raimo: Puolueettomuuden uudet poliittiset ulottuvuudet. Teoksessa
Väyrynen, Raimo (toim.) Suomen puolueettomuuden tulevaisuus. WSOY 1990.

Wiberg, Matti ja Koura, Antti (1996): Kansanedustajat ovat kyselevinään ja ministerit
ovat vastaavinaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.), Pelkkää
retoriikkaa. Tampere: Vastapaino

Wikipedian artikkelit Ruotsi, Irlanti ja Itävalta luettu 19.9.2007 [www.wikipedia.fi]